

POGLĄD

NA 25-LETNIĄ DZIAŁALNOŚĆ

C. K. KRAJOWEJ RADY ZDROWIA

OD 1871—1893 ROKU.

L W Ó W.

Nakładem funduszu rządowego c. k. kraj. Rady Zdrowia.

Z drukarni Wł. Łozińskiego. — Zarządca Wł. Weber.

1897.

SDh-1467

614.2 (437) 418

Gdyż

~~Bibl. 178 803~~ 4089
B-3489

P/102/2019

4-17 23/2

W styczniu roku 1871, w myśl ustawy z 30 kwietnia 1870, ukonstytuowała się po raz pierwszy c. k. krajowa Rada zdrowia, więc w styczniu r. b. upłynął 25-letni okres jej działalności. Z wszystkich obecnych członków tej rady z dr. Opolskim, najdawniej bo w r. 1872 weszliśmy do jej składu, i z tego czasu my jedynie pozostali. Resztę pokryła mogiła, albo dawno usunęli się od działalności w Radzie zdrowia. Tak więc stało się, że my dwaj pozostaliśmy od $\frac{1}{4}$ wieku jedyną żywą tradycją tej instytucji, tradycją z którą wiążą się jej losy i usiłowania i żywa pamięć pracy, którą chociaż początkowo może nawet lekceważono, znalazła przecież względy i wykazała wiele rezultatów dodatnich.

Początki działalności Rady zdrowia to tak dawne już czasy, że przy dzisiejszym szybkim postępie mało kto pamiętać może, jak ta Galicya pod względem sanitarnym wyglądała, — a ci co dziś w tym kierunku pracują, nie uwierzą nawet, jak ona źle wyglądała i jak bardzo się zmieniła. W dawnych czasach jeszcze stał na czele organizacji sanitarnej urzędnik fachowy, któremu podrzędne przydzielono stanowisko w administracji krajowej. Był to zwykły typ biurokraty, który załatwiał sprawy sanitarne, według utartego szablonu. Obojętną była istotna wartość referatu i jego żywotność dla ludzi, chodziło o załatwienie numeru exhibitu. Na prowincyi było kilku tylko podobnych typów, fizykami zwanych bez żadnej inicjatywy. Prócz tego istniała przy c. k. Namiestnictwie stała komisya medycynalna, tak samo biernej natury.

To było wszystko czemu podlegały szpitale, apteki, wszystkie sprawy sanitarne kraju i powiatów, sprawy weterynaryjne, sanitarno-przemysłowe i cała opieka sanitarna tej kilkomilionowej ludności, która rodziła się i marła nie wiedząc nawet na co i dlaczego.

Czy wobec takich stosunków można się dziwić, dlaczego musieliśmy w sprawach sanitarnych zacząć od początku wszak wrzystko cośmy odebrali było nieodpowiednie, i dziś jeszcze to co z tych czasów pozostało, ani usunąć ani naprawić się nie da, bo łączy się z nabytymi prawami natury prywatnej, przedstawia dla właściciela niemałą wartość, a do zmiany wymaga dużych nakładów, na które biedny kraj i jeszcze biedniejsi jego mieszkańcy nie mają funduszków? Czy można się dziwić, że kiedy tej maszynie dano organ doradczy a poniekąd i kontrolny, złożony z ludzi, którzy życie przeżyli nie w biurze, tylko między ludnością, co z zawodu swego musieli mieć bystry umysł obserwacyi i na każdym kroku w swojej fachowej czynności napotykali nieusuwalne prawie przeszkody, że ten organ doradczy odrazu goręcej zabrał się do dzieła i zamiast uznania pozyskał bierny opór a nawet niechęć?

W takiej pozycji znalazła się w pierwszych zaraz latach swego istnienia krajowa Rada zdrowia, a w dodatku kleić się musiała z wybitnych wprawdzie osobistości, ale z pola działania już ustępujących i z nowymi postęпами nauki lekarskiej jeszcze nie zżytych. To też pierwsze lata działalności bardzo są nieśmiałe. Zaraz atoli na wstępie działania przebija myśl przewodnia, skoncentrowania spraw lekarskich w jednym ręku t. j. w tej właśnie Radzie zdrowia, aby im przynajmniej w przyszłości nadać jeden charakter i jednolity kierunek, aby choć to co miało na przyszłość powstać było lepsze od tego co było. Tu jest źródło wniosku już w r. 1872 postawionego, aby zażądać, tak od wszystkich władz rządowych jak i od autonomicznych, centralnych i gminnych, aby w sprawach sanitarnych żądały opinii kraj. Rady zdrowia, wniosku który zbiegiem lat powtarzał się już nieraz i szczegółowo do pojedynczych władz jak np. sądów, władz skarbowych i kolei żelaznych, Wydziału kraj. i gmin był kierowanym; wniosku który dotychczas uwzględnionym nie został, może nie koniecznie z korzyścią dla kraju i jego instytucyi sanitarnych. Chodzi tu przecież tylko o głos doradczy, który posłuchać lub pominąć wolno, ale jeśli jest w kraju fachowe ciało do rzeczy czysto fachowo lekarskich, to pomijać go chyba nie należy.

Dalej w samym już początku swego istnienia zwróciła Rada zdrowia szczególną uwagę na swoje roczne sprawozdania zdrowotne. Sprawozdania te przeznaczone dla c. k. Ministerstwa pisane były pierwotnie po niemiecku. Niczem się nie różniły od biurokratycznego załatwienia innych spraw, wskutek czego były sze-

regiem cyfer bez życia i praktycznej wartości. Dlatego w r. 1874 oddała ten operat kraj. Rada zdrowia świeżemu członkowi. Sprawozdanie za rok 1873 przedstawiało już w przybliżeniu stan sanitarny kraju w pojedynczych szczegółach i żądało we wnioskach zmian kardynalnych, a mianowicie zaprowadzenie lekarzy okręgowych, organizacyi lekarzy powiatowych, utworzenia wydziału lekarskiego we Lwowie. W r. 1875 uchwaliła krajowa Rada zdrowia, aby sprawozdanie zdrowotne za r. 1874 po polsku już napisane po raz pierwszy drukować. Chciano tym sposobem z tą pracą, zupełnie już na innych zasadach wykonaną — obeznać szerszą publiczność, chciano przekonać, jak my wyglądamy pod względem sanitarnym nie tylko cyfrowo ale i z wyciągnięciem z tych cyfer wniosków każdemu przystępnych. Chciano wywołać żywsze zainteresowanie się temi sprawami. Z czasem stały się sprawozdania te coraz to więcej dokładnemi, wyszły w nich braki w statystyce, która wskutek tego stała się lepszą i prawdziwszą i obecnie przedstawiają one pewny, o ile możności dokładny obraz stosunków zdrowotnych kraju i w każdym dziale wykazują z poparciem cyfrowem, kierunek pracy w celu poprawy. Sprawozdania przestały być referatem biurowym, a stały się żywym słowem przystępnem dla każdego, bardzo często przez władze najwyższe uznawanem i równie często uwzględnianem. Że zaś ta praca opartą była nie tylko na cyfrach, ale na znajomości stosunków i potrzeb sanitarnych kraju, że dobrze rozumiała i wykryła te braki które usunąć należało, że więc była opartą na prawdzie i rzetelnej chęci służenia ogółowi, to dowiódł chyba fakt stwierdzony, że w latach dużo późniejszych, weszły te w sprawozdaniach poruszone sprawy w przeważnej ilości pod obrady ustawodawstwa krajowego i wedle wniosków tych sprawozdań załatwione zostały. I tak:

Sprawa lekarzy okręgowych poruszona po raz pierwszy w sprawozdaniu za rok 1873, zmienioną została w ustawę krajową w r. 1891.

Organizacya lekarzy powiatowych w 1873 żądana przeprowadzona została ustawą państwową w r. 1878.

Sprawa utworzenia fakultatu lekarskiego we Lwowie, której konieczność cyfrowo wykazywało sprawozdanie w 1873, i wiele następnych, stała się faktem w r. 1894.

Sprawa regulacyi rzek w kraju poruszona w r. 1873, (w 1890 bardzo obszernie na nowo motywowana), rok rocznie odbywa się w Sejmie i pochłania znaczne sumy z funduszków państwowych, krajowych i prywatnych.

Sprawa zwołania ankiety, celem ułożenia projektu przepisów postępowania w czasie cholery w kraju, poruszona w roku 1873 w sprawozdaniu krajowej rady zdrowia, wyszła całkiem z innego źródła jako przedmiot obrad międzynarodowych i w roku 1893 w Dreźnie prawie uregulowaną została.

Przymus zczepienia i kreowania w kraju choćby jednego zakładu krowiankowego (1873), stały się dziś faktem dokonanym i kraj posiada 4 zakłady krowiankowe subwencyonowane, które dostateczną ilość krowianki produkują.

Poruszona i obszernie uzasadniona w r. 1873 konieczność ograniczenia lichwy i pijaństwa, wcisnęła się do ustawodawstwa krajowego i uregulowaną została w roku 1881 względnie w roku 1877.

Żądanie z r. 1874 założenia w kraju rolniczym choćby jednej szkoły weterynaryi, stało się faktem w r. 1881.

Wniosek kraj. Rady zdrowia z r. 1876 o potrzebie wybudowania krajowych zakładów dla położnic spełniony już został uchwałą Sejmu z r. 1892 co do Lwowa.

Żądanie z r. 1877, o poprawę stosunków w zakładzie zdrojowym w Krynicy, względem której Rada zdrowia osobny przesłała c. k. Ministerstwu memoriał, także już w bardzo wielu ustępach przeprowadzone zostało.

Wniosek z roku 1878, aby wszystkie większe miasta w kraju przedkładały wykazy o ruchu prostytutki, także już wszedł w życie, jakkolwiek to zarządzenie nie uregulowało jeszcze bynajmniej tego ważnego działu policji lekarskiej. I owszem sprawa ta niemal rok rocznie jest przedmiotem obrad, memoriałów i osobnych wniosków kraj. Rady zdrowia, dążących do poprawy przepisów i urządzeń prostytutcyjnych, dotąd ciągle jeszcze, wiele pozostawiających do życzenia. Z sprawą tą łączy się kwestya szerzenia się kiły w kraju, rok rocznie w Radzie zdrowia poruszana, nad którą przyszła generacya dużo jeszcze będzie miała do czynienia. Wnioski zaś sprawozdań rocznych miały także i mają na celu przygotowanie materiału statystycznego, bez czego praca dalsza nie jest możebną.

Wniosek z r. 1884, aby w celu zapobieżenia szerzeniu się chorób epidemicznych w każdym powiecie był co najmniej jeden lekarz rządowy powiatowy, oprócz lekarzy okręgowych, został już dopełnieniem organizacyi lekarzy powiatowych z r. 1889 załatwiony. Tak samo uwzględniony został

postulat Rady zdrowia (1884), co do normowania a właściwie podwyższenia rangi i poborów lekarzy rządowych w r. 1896.

Również rozporządzeniami uwzględniony został wniosek Rady zdrowia (1884) zdążający do nadzoru cyrulików, akuszerek i partaczy lekarskich. Do dziś dnia wykonanie tych rozporządzeń wiele jeszcze pozostawia do życzenia.

Wniosek Rady zdrowia z roku 1885, o wydanie ustawy budowlanej dla miasteczek i gmin wiejskich uchwałami sejmowemi z r. 1882 i 1889 także został częściowo unormowany.

Wniosek Rady zdrowia z r. 1894 żądający, aby dla skutecznego powstrzymywania w szerzeniu się chorób zakaźnych, wydać ustawę z przyjęciem zasady odszkodowania osób izolowanych z powodu utraty zarobku podczas izolacji i odszkodowania za zniszczone przedmioty których dezynfekcja jest niemożliwą, postawiony po raz pierwszy już w r. 1888 i powtarzany prawie corocznie, a prócz tego osobnemi memoriałami Rady zdrowia w czasie panującej i zagrażającej cholery popierany, nie doczekał się wprawdzie załatwienia ustawowego, ale w praktyce, w czasie panującej cholery w latach 1893, 1894 i 1895 na koszt c. k. Rządu był zastosowany.

Częściowo uwzględnione wnioski Rady zdrowia, a przynajmniej chęć poprawienia poruszonych w nich spraw sanitarnych, są:

Z roku 1873 wniosek zniesienia pokątnych szkół izraelskich (hajdery) i uregulowania stosunków gmin wyznaniowych izraelskich, sposobu grzebania ciał zmarłych i urządzania cmentarzy.

Z r. 1871 sprawa budowy studni w każdej gminie, unormowana rozporządzeniami krajowemi, nie przeprowadzona przeważnie z powodu braku funduszków. Sprawa ta osobno w Radzie zdrowia poruszoną była, jako jeden z koniecznych postulatów, w memoriale c. k. Ministerstwu spraw wewnętrznych, na wystosowane do Rady zdrowia zapytanie, przedłożonym, które zażądało podania środków ochronnych i urządzeń dla zapobieżenia szerzeniu się cholery. Rada zdrowia domagała się subwencji z funduszków państwowych dla biednych gmin, w celu budowy studni odpowiednich, i bezpłatnej pomocy urzędników technicznych przy budowie.

W r. 1886 poruszone sprawy kreowania nowych szpitali i rozszerzenia istniejących tak, aby w każdym powiecie był przynajmniej jeden szpital (1891) oraz

zakładania przytulisk dla nieuleczalnych, obecnie wielokrotnie podnoszone, same wcisnęły się na porządek dzienny i w tym kierunku zanotować należy znaczny postęp w kraju.

W tymże samym roku poruszona sprawa usunięcia targowic bydłeczych z śródmieść miast i miasteczek na inne miejsca odpowiadające wymogom sanitarnym, była w ciągu lat często samoistnemi wnioskami popieraną; również wykazuje znakomity postęp.

Wypracowaniem wielorakich instrukcyi starała się Rada zdrowia poprzeć swój wniosek z r. 1888, który domagał się ustawy o zapobieganiu szerzeniu się chorób zakaźnych na wzór ustawy dla chorób stadnych. Tu należą także przepisy wkładające na lekarzy obowiązek donoszenia o każdym wypadku choroby zakaźnej, oraz gorączce połogowej, nie mniej wykazywanie potrzeby podwyższenia kwoty wstawianej do budżetu państwowego na cele sanitarne dla Galicyi, jako kraju granicznego w skutek położenia geograficznego, wał ochronny dla innych prowincyi stanowiącego i wyjątkowo zagrożonego, które nie mały skutek osiągnęły (powtórzone w r. 1889).

Również do wniosku krajowej Rady zdrowia ujętym w odpowiednie rozporządzenia, aby każdy szpital posiadał przyrząd do dezynfekcyi i przynajmniej sekundaryusz mieszkał w zakładzie, zastosowały się zakłady szpitalne w znacznej liczbie i postęp w tym względzie jest widoczny.

W r. 1890 żądała Rada zdrowia, uregulowania opieki nad ubogimi, przez zakładanie domów przymusowej pracy, otoczenie większą opieką sanitarną miejsc wielkich odpustów, i dążenie do odpowiedniejszego pomieszczenia wielu aresztów c. k. Sądów.

I w tym względzie widać w ostatnich latach nie mały postęp, który w pierwszym rzędzie przypisać należy działaniu inspektorów sanitarnych. Sprawozdania tychże przedkładane często kraj. Radzie zdrowia wywołują odpowiednie wnioski. Nie mogę przemilczeć w tem miejscu życzliwego zajęcia się tą sprawą, specjalnie przez c. k. Sądy. Wskutek właśnie tej szczerzej chęci poprawienia błędów sanitarnych w aresztach sądowych, obecnie wybuchy durzycy i innych chorób zakaźnych w aresztach sądowych należą do rzadkości — podczas gdy dziesiątek lat wstecz należały do stałych, rok rocznie w różnych miejscach powtarzających się, klęsk sanitarnych.

Zdaje się, że i w sprawie poruszonej w r. 1892, żądającej ściślejszego przestrzegania ustawy budowlanej w celu zmniejszenia ilości śmierci skutkiem gruźlicy płucnej we Lwowie i Krakowie, zaczyna się jakiś ruch ku lepszemu.

Być może, że sprawa poruszona w r. 1893, już na podstawie specjalnych badań i statystyki szpitalnej, umyślnie w tym celu przez Radę zdrowia żądanej, i ułożonej, aby władze wojskowe większą zwracały uwagę na jaglicę przy poborze do wojska i w czasie służby wojskowej, mianowicie we wschodnich powiatach Galicyi, powoli także uwzględnianą być zaczęła. Jest ona wielkiej wagi nie tylko dla samych chorych, swej zaraźliwości i szerzenia się, ale i dla funduszków krajowych, które pokrywają koszty leczenia urlopowanych i od wojska uwolnionych jaglicowych. Sprawa ta wielokrotnie wchodzi na stół obrad Rady zdrowia, jaglica bowiem, świerzb, a w niektórych miejscowościach kiła, nie mało są rozpowszechnione.

Jeśli przytoczyłem cały szereg spraw arcyważnych, które bądź co bądź po raz pierwszy, albo prawie pierwszy przez kraj. Radę zdrowia poruszone zostały i doczekały się całkowitego, albo częściowego urzeczywistnienia, to nikt bardziej odemnie, nie jest dalszym od przypuszczenia jakoby inicjatywa Rady zdrowia, była tutaj jedynym bodźcem do załatwienia tych spraw. Do tego należą inne czynniki któremi Rada zdrowia jako organ doradczy nie rozporządza. Faktem atoli zostanie, że ten organ doradczy znał dobrze stosunki kraju, jeśli potrafił wykazać tak wcześnie, tak prędzej od innych braki, których usunięcie było potrzebne i które prędzej czy później wcisnęły się same pod obrady sfer decydujących. Nie ulega przytem wątpliwości, że ciągłe przypominanie spraw takich, jak to Rada zdrowia rok rocznie czyniła, przyczynia się do tego, że nareszcie rzecz sama powoli zyskuje racją bytu i wyradza przekonanie, że złożeniem do aktów załatwioną być nie może. W tem leży może największa zasługa, Rady zdrowia, która jako organ doradczy nic więcej zdziałać nie może.

Nareszcie podać musimy i te wnioski Rady zdrowia, które dotąd nie doczekały się uwzględnienia.

Wniosek z r. 1873 żądający budowy zakładu dla obłąkanych co najmniej o 200 łóżkach w Krakowie powtarzany wielokrotnie, ogólnie za słuszny uznany. Z nim łączy się wniosek z r. 1878 i 1880 o zakładanie filii dla nieuleczalnych obłąkanych w szpitalach prowincjonalnych.

W ten sposób możnaby uwolnić zakłady krajowe od balestu nie kwalifikującego się więcej do leczenia, a przecież dla bezpieczeństwa i ludzkości skazanego na ciągły pobyt w zakładzie. Koszt utrzymania takich chorych w filiach po prowincyi jest mniejszy, zakłady krajowe staną się prawdziwie zakładami leczniczymi, gminy uwolnione będą od ciężaru opiekowania się obłąkanymi, do czego ani środków, ani lokalów ani znajomości rzeczy nie mają, a z miast usunie się ten wstrętny i dziki widok błaznujących często szkodliwie po ulicy waryatów i tarzających się w kałuży ulicznej i krwi własnej epileptyków.

Wniosek Rady zdrowia z r. 1873, aby jedyny w kraju zakład dla głuchoniemych prywatny we Lwowie istniejący, zrobić krajowym zakładem wychowawczym, leży $\frac{1}{4}$ wieku w aktach i co roku w sprawozdaniach się powtarza. To samo dzieje się z jedynym w kraju, we Lwowie istniejącym zakładem prywatnym dla ciemnych i wnioskiem w r. 1878 postawionym.

Również od roku 1873 powtarzany wniosek, domagający się uregulowania świąt, odpustów, targów i jarmarków, nie został wcale badany. Brakuje często w Galicyi rąk do pracy, ludność narzeka, że nie ma zarobku, a sto kilkadziesiąt dni w roku marnuje.

Nie znalazł dotąd posłuchu wniosek roku 1875 o zaprowadzeniu napowrót zniesionych domów podrzutków, a względnie urzędzenia zakładów opieki nad niemowlętami. Tylko ziarnka piasku rzuca do tego morza nędzy ludzkiej, dobroczynność prywatna, płody swawoli setkami pokrywa ziemia, nie rzadko usuwają je karygodny przemysł i wstrętne żywicielki. Rada zdrowia wskazywała kilkakrotnie na konieczność przynajmniej zaprowadzenia jakiegoś nadzoru publicznego nad niemowlętami.

Wniosek z r. 1885 o dodatkowe egzamina dla akuszerok w celu obeznania ich z nowymi postępkami nauki położnictwa nie wyszedł ze stadyum informacyjnego. Był on stawiany i przez Rady zdrowia innych prowincyi, fakultety lekarskie i szkoły położnych. Co prawda, nie jest on łatwy do przeprowadzenia, ale przecież potrzebny. Z nim łączy się wniosek reorganizacyi szkół akuszerok, które koniecznie lepszego materiału naukowego wymagają.

Powoli choć uporczywie wciska się sprawa łączenia obszarów dworskich z gminami, ewent. utworzenia

gmin zbiorowych, który w r. 1888 umieściła Rada zdrowia jako postulat, w celu umożliwienia wykonywania czynności zdrowotnych przekazanych gminom, ustawą z d. 30. kwietnia 1870 r. Tak samo od lat kilku pracują ankiety i komisye sejmowe nad przeprowadzeniem wniosku, który w r. 1888 Rada zdrowia jako postulat sprawozdania zdrowotnego postawiła, aby przeprowadzić organizację lekarzy szpitalnych na prowincyi stabilizować takowych i unormować ich pobory.

Nieco więcej, wcisnęła się w sfery decydujące sprawa, którą w celu podniesienia zdrowotności, a tem samym większego odporu przeciw chorobom ze strony ludności, w roku 1888 Rada zdrowia w swem sprawozdaniu uzasadniała, a mianowicie sprawa podniesienia dobrobytu ludu wiejskiego przez zmniejszenie ciężarów od ziemi, poprawę gospodarstwa, i podniesienie przemysłu drobnego.

Pisząc ogólny pogląd działalności kraj. Rady zdrowia nie mogę wdawać się w szczegóły, boby sprawozdanie niniejsze wyszło z ram z góry obliczonych, nie mogę atoli choć kilku słowami nie dotknąć spraw, które były niemal ciągle przedmiotem obrad i dążeniem do poprawy. Tu należą sprawy przemysłowe, o ile one dotyczą względów zdrowotnych — następnie sprawy odnoszące się do szpitali w kraju i aptek i dotyczące szkoły.

Ktokolwiek znał Galicyę przed laty 25, wie dobrze, że nie było w całym kraju, fabryki, zakładu przemysłowego lub rękodzielniczego, któryby odpowiadał postępowym wymaganiom zdrowotnym i ochrony życia i zdrowia robotników. W pierwszych latach działalności, spraw tych wchodziło bardzo mało na stół obrad Rady zdrowia, w ostatnich jest ich bardzo wiele, bo władze centralne stale żądają opinii tej Rady. Przy podobnym niegdyś stanie naszego przemysłu, każdy pojmie, jak trudnem jest działanie w celu poprawy. Zniszczyć wszystko, jak właściwie należało i tworzyć rzeczy nowe, przechodziło siły kraju. Rada zdrowia więc przyszła do przekonania, że należy utrzymywać, co tylko było możliwe, poprawić gdzie była możność poprawy, a dążyć, aby przy tworzeniu nowych zakładów przemysłowych takowe przynajmniej odpowiadały słusznym wymogom. Nieulega wątpliwości, że pociągło to za sobą pewne koszta przy poprawkach, a nowo występujących przemysłowców zmuszało do większych nakładów, a tem samym pozornie przynajmniej do trudniejszego wytrzymania konkurencyi. Wskutek tego musieliśmy często z c. k. inspektorem przemysłowym podzielić odium, jakie uregulowanie tych spraw wywoływało. Wychodząc

atoli z założenia, aby utrzymać, co się tylko utrzymać dało, często byliśmy względniejsi od wymagań i inspektora przemysłowego i departamentu technicznego, jakkolwiek nigdy nie mogliśmy odmówić im słuszności.

Wynalezienie pewnej miary w postulatach przemysłowych w kraju, w którym dopiero przemysł kiełkuje i przeważnie znajduje się w rękach warstwy ludności, która najmniej ma pojęcia o czystości i warunkach zdrowotnych — aby temu przemysłowi przecież nie szkodzić, a z drugiej strony zrobić go przecież postępowym, jest niezmiernie trudne. Utrudnia tę miarę jeszcze i ta okoliczność, że publiczność nasza wcale nie jest przyzwyczajoną oglądać się na zdobycze naukowe w tym kierunku gdzieindziej już zebrane i uznane, buduje i urządza sobie wedle swego własnego zapatrywania i osobistej wygody, nie oglądając się wcale na to co jest, a co nie jest dopuszczalne. Co zaś najgorsze, u nas przedkłada się plany i prośby na koncesyę dopiero wtedy, kiedy już taki zakład przemysłowy jest gotów i naturalnie jego przeróbka lub poprawa wymaga niemałych nakładów. Jeszcze gorzej rzecz się tam przedstawia, gdzie poprostu przemysł ten jest czysto pokątny. Założono sobie fabryczkę, albo warsztat, wcale się nie postarano o koncesyę i w ruch puszczono. Dopiero jakaś rewizya przemysłowa lub sanitarna, odkrywa taką instytucyę, często dziesiątki lat funkcyonującą i wykrywa takie braki, że są wprost niedopuszczalne. Nie przesadzę, jeśli postawię twierdzenie, że prawie połowa zakładów przemysłowych w kraju do tej ostatniej grupy policzoną być musi. Mnóstwo mamy jeszcze dziś takich garbarni, piekarni, rzeźni pokątnych, nie mało destylarni nafty, fabryk wody sodowej, topiarni łożu, składów szmat i kości, suszarni skór, masarni i t. p. z zdrowiem ludzkim w ścisłym związku stojących zakładów. Otóż w tych wszystkich sprawach zmuszoną była kraj. Rada zdrowia wydawać opinie zdrowotne i musiała nie rzadko odstępować od kardynalnych postulatów zdrowotnych, aby choć czasowo utrzymać te zakłady. Tylko tam gdzie urządzenie i prowadzenie zakładu przemysłowego urągało wszelkim prymitywnym pojęciom zdrowotnym i wprost szkodliwie na zdrowie ludzkie oddziaływało, musiały ustąpić wszelkie granice tolerancyi.

W takim położeniu przysłała krajowa Rada zdrowia do przekonania, że niema innego wyjścia, jak tylko wypracować regulamina i dokładne wskazówki budowy i urządzenia zakładów przemysłowych do czego c. k. inspektor przemysłowy w pierwszym rzędzie się przyczynił, dając inicjatywę i projekta. Takie instrukcyje

z współdziałaniem c. k. inspektora przemysłowego, departamentu technicznego c. k. Namiestnictwa i Rady zdrowia zostały opracowane, drukowane i wszystkim I. instancjom dla dyrektywy przesłane. Takie instrukcje wydano dla budowy, urządzania garbarń, piekarni, rzeźni, targowic bydła, fabryk wody sodowej i destylarni nafty. Można wprowadzić temu postępowaniu zarzucić, że z czasem wszystkie zakłady przemysłowe staną się aż do znudzenia do siebie podobne. Na to odpowiemy, że one w urządzeniach podobne być muszą, a co do wyglądu zewnętrznego, zostawia się najobszerniejszą dowolność odpowiednio stosunkom miejscowym. I nie ulega wątpliwości, że to co powstało w nowszych czasach właśnie na podstawie tych wskazówek, nie jest droższem a bezwarunkowo lepszem i odpowiedniejszym.

Podobnie jak w sprawach przemysłowych postępowano dawnymi czasami i ze szpitalami. Mylną kierowała się publiczność zasadą, że ten który udaje się do szpitala, ma tak twarde warunki życia, iż każde umieszczenie w razie choćby lepsze jest dla niego, jak pozostanie w domu. Później sądzono, że szpital choćby zły, zawsze lepszy jest jak żaden, bo w każdym razie daje przynajmniej przytułek. Z tych mylnych pojęć o przeznaczeniu szpitala skutek był taki, że dobroczynność publiczna, przy zakładaniu tych instytucji wyszukiwała najtańsze domy, albo stare klasztory i tam umieszczała i urządzała szpitale. Wskutek tego stać się musiało, co się stało, że mieliśmy same złe i nieodpowiednie. Lud stronił od nich i czuł się nieszczęśliwym, jeśli go tam prawie siłą umieszczano.

Od czasu objęcia szpitali w zarząd krajowy, zaczyna się i w tym kierunku poprawa. Nieuregulowane atoli stosunki prawne tych instytucji, mianowicie prawo własności tychże, oraz obowiązek przyczyniania się do ich utrzymania, były głównym powodem, dla którego, przy naprawie a nawet i budowie nowych zakładów, zanadto musiano uwzględniać stosunki i wpływy miejscowe i wskutek tego zezwolono na budowle i przeobrażenia, które właściwie celom albo nie odpowiadały, albo przynajmniej wiele pozostawiały do życzenia. Co prawda, nauka lekarska i pod względem higieny szpitalnej w ostatnich dziesiątkach lat zrobiła tak olbrzymie postępy, że podobać im mogli tylko specjalnie w tym kierunku kształceni ludzie. Takich w kraju brakowało, bo nie mając wzorów, mogli chyba tylko po za granicami dowiedzieć się, co tam w tym kierunku zrobiono. Naturalnie, że i ogół nie mając w tym względzie ani wiadomości fachowych, ani możliwości przekonania się o wpływie tych postępowych urzędzeń nie tylko na zdrowotność,

pobyt chorych w szpitalu, ale i na wynikłe ztąd zmniejszanie kosztów utrzymania chorego, skłaniał się raczej do poskramiania mniemanej rozrzutności w urządzaniu szpitali, aniżeli o ich rzeczywistą poprawę. Skutek był taki, że pozakładaliśmy nowe szpitale pobudowali, poprzerabiali stare, ale zawsze stoimy na tym punkcie, że wydawszy dużo pieniędzy, nie mamy dobrych szpitali i znów dalej przebudowywać, budować i dobudowywać musimy. Obecnie sprawa szpitali wciska się siłą faktu coraz to silniej na stół sfer decydujących. Ciągłe radzą nad nią ankiety, ciągle opracowują wnioski i projekta, a nikt nie chce zgryźć tego twardego orzecha, jeden spycha na drugiego i stoimy na miejscu, tylko budynki szpitalne chylą się coraz więcej ku upadkowi i potrzebują coraz bardziej pomocy.

Rada zdrowia od lat wielu pragnęła wziąć czynny udział w tej sprawie. Ztąd powstały domagania się corocznie powtarzane, aby przynajmniej żądano głosu jej doradczego w sprawie budowy i przebudowy, aby przynajmniej to co miało powstać na nowo było odpowiedniem. Usiłowania te nareszcie osiągnęły skutek. Wpłynęły do Rady zdrowia projekta nowych budowli i rekonstrukcyi. I cóż się pokazało. Wskutek lokalnych wpływów przeznaczano na szpitale grunta wprost do tego celu nieodpowiednie, projektowany sposób budowy był niedopuszczalnym, a urządzenia wewnętrzne i przeróbki takie na które zgodzić się było niemożliwe. Nigdzie obliczenia rzeczywistej potrzeby ilości łóżek, opartej na ruchu chorych, nigdzie badania jakości i obszaru gruntu, od czego cała wartość szpitala zależy. Sposobu zaś urządzenia wewnętrznego, wentelacyi, oświetlenia, zaopatrzenia w wodę, kanalizacyi i t. p. rzeczy, które istotną wartość szpitala przedstawiają, tego wcale nie przedkładano. Każdy budowniczy wyrabiał plan szpitalu, chociaż nie wiele na to potrzeba mozołu, aby się przekonać, że to jest dzieło budownictwa specjalny, obszerną mający już dziś literaturę, którą zużyć wypada i że w tym dziale pracują osobni fachowcy. I tym nawet, tylko na podstawie najdokładniejszego współudziału lekarzy udaje się wykonać porządany szpital. Przypominam tutaj plany przedłożone przez gminy Tarnopol, Wadowice, Sambor, Myślenice, i inne. Że na takie budowle kraj. Rada zdrowia zgodzić się nie mogła, że im aprobaty lekarskiej nie udzieliła, to chyba dowodzić nie potrzeba. Nie mogła sobie samej dać świadectwa nieznamomości rzeczy i lekceważenia spraw tak ważnych. Wierząc atoli w dobre chęci tych co te plany przedkładali, chciała im oszczędzić kosztów i pokazać o co właściwie

w tej sprawie chodzi. Wyrabiano więc w Radzie zdrowia, szkice do planów na szpitale tak koszarowe, jak i pawilonowe różnej wielkości (Sambor), pomimo tego, że podobna praca wymagała, nie tylko nakładu czasu ale i choćby prymitywnych rysunków, do czego ani ludzi, ani funduszków nie miała. Widząc dalej, że i to do celu nie prowadzi wypracowała wzorowy szkic szpitali prowincjonalnych na 30 i 80 łóżek.

Szkic ten przez c. k. Namiestnictwo przedłożony został Wydziałowi krajowemu. Ten zwołał ankietę, w której Rada zdrowia silnie była reprezentowaną, która z bardzo małymi zmianami, tylko co do wygodniejszego ale i kosztowniejszego urządzenia pawilonu izolacyjnego się odnoszącymi, cały szkic Rady zdrowia, oraz wszystkie zasady, jakich przy budowie trzymać się należy przyjęła. Szkice te z polecenia Wydziału kraj. przerobił architekt na plany normalnych szpitali na 30 i 80 łóżek i takowe otrzymują gminy w razie budowy szpitalu, jako wzór naturalnie do stosunków miejscowych i właściwości terenu zastosować się mający.

Czy podobne postępowanie, było przeszkodą w powstawaniu szpitali, zniechęcaniem gmin do budowy, nieuzasadnionymi wymaganiami i zaporą w budowaniu przez zwlekanie ostatecznych decyzji, jakto w urzędowym sprawozdaniu które bezwzględnie przeszło do gazet codziennych kraj. Radzie zdrowia wytknięto, każdy osądzi. Mielśmy obowiązek odrzucić każdy zły projekt i co najmniej wykazać co było w nim niedopuszczalne. Robić dla kogoś szkice, dawać mu i pouczać tego, co wiedzieć powinien, nim się do roboty planu budynku zabrał, to było nie tylko pracą nadobowiązkową, ale niemałą usługą czysto obywatelską wymagającą i zużycia czasu i kosztów.

Wykazaliśmy też urzędownie, jak szybko i o ile szybciej, jak inne rzeczy, te właśnie sprawy załatwiane były. Że zaś podobne postępowanie nareszcie wydaje owoce, że nawet ci, co niegdyś przeciw niemu występowali je uznają, dowodzi znów niezbity fakt, że plany obecnie Radzie zdrowia przedkładane, opracowane na wzorze szkiców przez nią zrobionych i ogólnych przepisów, których przy budowie szpitali trzymać się trzeba, są zupełnie inne i z małymi poprawkami do przyjęcia możliwe. Te same gminy odstąpiły i od kupionych już gruntów nieodpowiednich (Tarnopol), lub domów do przeróbki całkiem nieodpowiednich (Wadowice), zastosowały się do obliczeń Rady zdrowia co do pojemności szpitali i danych wskazówek i będą miały szpitale po-

rzędne. Ci zaś co robili tylko plany na to, aby ich nigdy nie wykonać i tylko pragnęli wykazać się, że ciągle napominani, coś niby robią — będą i nadal narzekać na wymagania i powolne załatwienie, ale nie stosują się do danych wskazówek i nie przedkładają nowych projektów, bo wcale nie miały i nie mają zamiaru budować.

Pomijając atoli te budowle świeżo dopiero aprobowane przez kraj. Radę zdrowia, których wartość dopiero przyszłość okaże, była ta Rada, dzięki ofiarności kraju, w możności i praktycznie pokazać jak szpital wyglądać powinien. W ostatnich latach stanęły dwa wzorowe budynki. Pawilon chirurgiczny w Krakowie i zakład położniczo-ginekologiczny we Lwowie. Co do pierwszego nie wiele było do roboty, bo Kraków dostarczył plan odpowiedni.

Rada zdrowia stanowczo sprzeciwiła się tylko zmianie miejsca pod pawilon pierwotnie obranego, na to gdzie on obecnie stoi i nie została przekonana o nietrafności swych poglądów nawet po wykończeniu budynku.

Przy wyrobieniu planów na zakład lwowski, cała zasługa wartości jego i wina błędów, jeśli takowe posiada należy się kraj. Radzie zdrowia. Z niej wysłano członków do wszystkich ankiet, komitetów i subkomitetów, którzy najwięcej zajmowali się tą sprawą i wszędzie jej referentami byli. Z Rady zdrowia wyszły wszystkie szkice tak koszarowe jak pawilonowe i ten co ostatecznie został przyjęty koszarowo pawilonowy. Całe obliczenie pojemności zakładu, rozkładu sal i ubikacyi, ich rozmiarów i ilości powietrza, światła i rodzaju podłóg naprzód wykonane, dla każdej ubikacyi z osobna, odnośnie do obłożenia choremi; — cały plan rozproszania wody — wentylacji oświetlenia, dotąd prymitywnego, bo nie zostało przyjęte elektryczne; całkiem oryginalny i bardzo praktyczny sposób przeprowadzenia izolacyi pawilonów zakaźnych, całe urządzenie wewnętrzne, dla którego wyrobiono na każdy sprzęt modele, wedle których wykonali je rzemieślnicy, nareszcie cały najdokładniejszy szkic budynku, z oznaczeniem okien drzwi schodów — sposobu budowy, sklepienia, tynkowania ścian i zabezpieczenia ich i podłóg nieprzemakalności, tak w opracowaniu wykończony, że architektom pozostało tylko ująć to wszystko w rysunek i wykonać. Rada zdrowia więc nie odciągała się od żmudnej i rzetelnej pracy, aby dać wskazówki dla postawienia wzorowego szpitalu, a nawet przypadek zrzucił, że członek tej Rady jako referent, budowę w Sejmie przeprowadzał. I cóż się pokazało, że gmach ten któremu wyrobiono tańszy, jak

dawniej kosztorys, przy budowie wykazał znaczne oszczędności, które zużyto na poprawienie wewnętrznej jego wartości. Że dalej wykazuje nie tylko znaczny przypływ chorych, którzy nie stronią od szpitala, ale tak w dziale operacyjnym jak i innych, śmiertelność mogąca konkurować nawet w odsetkach dziesiętnych z najlepszymi zakładami. To jest zasługą dobrze urządzonego szpitalu i dla tego tak zawsze dobrych szpitali pragnie krajowa Rada zdrowia, a w przekonaniu, że wydatki odpowiadać powinny tylko rzeczywistej potrzebie i wartości, zawsze kierowała się zdaniem, że każda budowa przed jej rozpoczęciem, w każdym kierunku dokładnie i należycie opracowaną być powinna.

Co do spraw aptekarskich takowe niemało zajęły pracy kraj. Rady zdrowia. Przedewszystkiem memoryały tak od gremiów aptekarskich, towarzystw, jakoteż aptekarzy lub prowizorów weszły pod obrady Rady zdrowia. Zawsze były traktowane z współudziałem przybranych członków nadzwyczajnych z zawodu aptekarskiego i zawsze uwzględniały słuszne żądania. Dalej idą wszystkie sprawy odnoszące się do zmiany obowiązującej farmakopei oraz taks aptekarskich. Nareszcie kreowanie nowych aptek, oraz kwalifikacye kandydatów do udzielenia koncesyi na opróżnione apteki, jeśli takowe wdrodze rekursu weszły do c. k. Namiestnictwa.

Rada zdrowia wychodziła zawsze z zapatrywania, że należy uwzględnić żądania egzaminowanych prowizorów w celu ustalenia ich bytu nadaniem koncesyi na samoistne apteki. O ile więc stale przeciwną była łączeniu kilku aptek, lub też filii w jednych rękach o tyle, gdzie tylko nowo utworzyć się mająca apteka znalazła warunki bytu, za jej otwarciem przemawiała. Najlepszym tego dowodem jest że w ciągu lat 25 powstało w Galicyi 70 aptek nowych, tak że do liczby 177 z r. 1872 przybyło do roku 1896 70, czyli ogółem liczba aptek z końcem r. 1895 wynosi 247.

Przy propozycjach udzielenia koncesyi na apteki, kierowała się kraj. Rada zdrowia jedynie i wyłącznie nabytymi zasługami i pracą w zawodzie spędzoną. To też z przyjemnością skonstatować muszę, że prawie wszystkie wnioski krajowej Rady zdrowia, zostały przez Władze decydujące, tak co do potrzeby otwarcia nowych aptek, jak i udzielenia koncesyi na takowe najgodniejszym uwzględnione.

Nareszcie co do spraw szkolnych, mieliśmy najmniej sposobności wydawania opinii. Dotyczyły one przeważnie spraw, w których Ministerstwo Oświaty od Rady zdrowia takowej zażądało.

Dalej idą zaopiniowania co do kwalifikacyi kandydatów na docentów somatologii i higieny w seminaryach nauczycielskich z którymi połączone były niejednokrotnie samoistne wnioski kraj. Rady zdrowia, oraz opinie co do wartości podręczników somatologii, z wnioskami samoistnemi co do sposobu udzielania tych nauk i ich wagi dydaktycznej. Dotąd sprawy te nie są uregulowane. Z nimi łączy się bezwarunkowo sprawa nadzoru sanitarnego w szkołach, który dotąd faktycznie nie istnieje. Podnosiła to krajowa Rada zdrowia przy każdej sposobności, oraz we wnioskach sprawozdań dorocznych. I tak już w r. 1874 przedłożono odpowiednie wnioski odnoszące się do higienicznego urządzenia szkół ludowych. Przy ocenianiu projektu bukowińskiego w sprawie wymagań przy budowie szkół ludowych wypowiedziała Rada zdrowia zdanie, że należałoby postarać się o normalny plan szkoły ludowej mniejszej i większej, z uwzględnieniem potrzeb sanitarnych. Dotąd taki plan do zaopiniowania kraj. Radzie zdrowia przedłożonym nie został.

W roku 1883 Rada zdrowia, oparta na ujemnych opiniach lekarzy powiatowych w sprawie budynków szkolnych postawiła wniosek, aby plany tych budynków przed rozpoczęciem ich budowy przedkładane były do zaopiniowania kraj. Radzie zdrowia. W roku 1884 weszło zapytanie co do ogrzewania sal szkolnych w Myślenicach. Wydano opinię co do rozporządzeń mających na celu zapobieganie szerzeniu się chorób nagminnych w szkołach. Zaś jako wniosek samoistny zwrócono uwagę na konieczną potrzebę aby uczniom seminaryów nauczycielskich, udzielali lekarze nauki higieny i somatologii. W tymże roku we wnioskach sprawozdania zdrowotnego, domagała się kraj. Rada zdrowia polecenia lekarzom powiatowym, aby przy otwarciu kursów przeprowadzali w szkołach ludowych i średnich rewizję sanitarną co do zaraźliwości chorób ócz i wezwania Dyrekeyi tych szkół aby taką rewizję urzędnikom sanitarnym ułatwiły. Raz (1886) musieliśmy zaprotestować przeciw użyciu budynku szkolnego na szpital choleryczny wojskowy w Hruszowie. W dezyderatach sprawozdania rocznego z r. 1887 zażądano stałego nadzoru sanitarnego w szkołach. W 1891 wypracowano projekt instrukcyi dla lekarzy szkolnych, a 1892 przedłożono wnioski w sprawie fizycznego wykształcenia młodzieży szkolnej.

Nakoniec nie mogę pominąć sposobu w jaki Rada zdrowia zużywa swą dotację. Otóż prócz potrzeb biurowych dotacja ta służyć ma na częściowe przynajmniej wynagradzania bezpłatnej

czynności członków Rady Zdrowia. Galicyjska Rada Zdrowia atoli dała i w tym względzie dowód ofiarności członków, postanowieniem w r. 1884 powziętem, aby kosztem dotacyi urządzić laboratorium bakteryologiczno-chemiczne, dla badania zarazków chorobotwórczych i rozbiorów chemicznych. Ponieważ takiego laboratorium Rada Zdrowia nie miała, a bez niego obejść się nie mogła, przeto urządziła go sobie własnym kosztem i utrzymuje stale oddaniem znacznej części dotacyi, którąby użyć mogła i miała prawo do wynagradzania choćby skromnego pracy swych członków. Tym zaś pozostało jedynie poczucie spełnienia obowiązku obywatelskiego i niejedno rozczarowanie.

Nareszcie muszę z mej strony wyrazić serdeczną podziękę wszystkim kolegom ćwierćwiekowej pracy. Mnie to z obowiązku i przekonania należy uczynić, bo od lat ośmiu obdarzono mnie zaszczytnem zaufaniem w wyborze na przewodniczącego kraj. Rady Zdrowia. Łączy się wprawdzie z tem zaufaniem kolegów, bolesne wspomnienie. Zostałem następcą tego, który w czynności Rady Zdrowia wlał nowe życie i podniósł wartość pracy tej instytucyi. Był nim dr. Alfred Biesiadecki, którego pamięci i dziś niech mi wolno będzie wyrazić cześć prawdziwą, bo na nią zasłużył. Było mojem szczerem pragnieniem zastąpić godnie tę lukę, którą śmierć wyrwała, zastąpić tego z którym wspólnie pracowałem. Wiem atoli dobrze, że pragnienie nie zawsze stoi w parze z możliwością i jeśli gorszem było moje przewodnictwo, to pewnie na dobrych chęciach mi nigdy nie brakło.

Kończę serdecznem życzeniem, aby następcy moi i nasi byli szczęśliwsi od nas i doprowadzili biedny nasz kraj do najlepszych stosunków sanitarnych, aby im nigdy praca nie wycisnęła piętna znużenia i zniechęcenia jakich ja doznałem i aby idąc młodemi siłami naprzód, budowali raźniej, ohocej i skuteczniej ten gmach, któremu daliśmy trwałe i mocne podstawy.

W grudniu 1896.

Prof. dr. Adam Czyżewicz

Przewodniczący c. k. kraj. Rady Zdrowia.

Do roku 1870 funkcyonowała przy c. k. Namiestnictwie we Lwowie »stała Komisya Medycynalna«, składająca się z 5 członków powoływanych przez wysoki Rząd, a która na wezwanie kaźdoczesnego Namiestnika udzielała swej opinii w wszelkich sprawach sanitarnych.

Dopiero, gdy ogłoszoną została ustawa zdrowotna z dnia 30. kwietnia 1870, dz. p. p. nr 68, wyszło rozporządzenie ministerjalne powołujące w myśl §. 11, powyższej ustawy, c. k. krajową Radę Zdrowia do życia i oznaczające zarazem skład tej Rady dla Galicyi.

Rozporządzenie to brzmi dosłownie:

Rozporządzenie Ministra spraw wewnętrznych z 15. października 1870, l. 14.923 dotyczące składu krajowej Rady Zdrowia dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

W wykonaniu postanowienia §. 11, ustawy z dnia 30. kwietnia 1870, nr. 68, dz. p. p. normującej organizację publicznej służby sanitarnej stanowi się względem składu krajowej Rady Zdrowia dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem, co następuje:

1. Krajowa Rada Zdrowia dla rzezonego Królestwa składa się z krajowego referenta dla spraw sanitarnych i z 8 zwyczajnych członków.

2. Z tych ośmiu zwyczajnych członków mianuje Minister spraw wewnętrznych sześciu na propozycję przez Namiestnika po zasięgnięciu zdania krajowego referenta dla spraw sanitarnych przedłożoną; dwóch zaś zwyczajnych członków przeznacza bezpośrednio Wydział krajowy stosownie do swego oświadczenia.

T a a f f e.

W myśl powyższego rozporządzenia Ministerstwo spraw wewnętrznych rozwiązując »stałą Komisję Medycynalną« zamianowało równocześnie na wniosek ówczesnego Szefa Namiestnictwa rozporządzeniem z 28. listopada 1870, l. 17.404 sześciu zwyczajnych członków c. k. krajowej Rady Zdrowia, a mianowicie:

1. Dr. Karola Berthleffa, dyrektora szpitala powszechnego we Lwowie, członka byłej stałej Komisji Medycynalnej.

2. Dr. Franciszka Gatschera, profesora medycyny sądowej w lwowskiej szkole medyczno-chirurgicznej, członka byłej stałej Komisji Medycynalnej.

3. Dr. Józefa Millereta, lekarza praktycznego we Lwowie, czł. b. stałej Komisji Medyc.

4. Dr. Karola Nagla, profesora teoretycznej i praktycznej chirurgii w lwowskiej szkole medyczno-chirurgicznej i prymariusza szpitala powszechnego we Lwowie, członka byłej stałej Komisji Medycynalnej.

5. Dr. Michała Wereszczyńskiego, lekarza praktycznego we Lwowie, członka b. stałej Komisji Medyc.

6. Dr. Piotra Krzeczunowicza, lekarza praktycznego we Lwowie.

Wydział krajowy zaś odezwą z 16. grudnia 1870, l. 16.320, oznajmił c. k. Namiestnictwu, iż przeznaczył na członków zwyczajnych ze swego ramienia:

1. Dr. Juliana Czerkawskiego,

2. Dr. Władysława Jasińskiego.

Nadto w skład c. k. kraj. Rady Zdrowia, wszedł w myśl ustawy jako członek zwyczajny ówczesny krajowy referent sanitarny, c. k. radca Namiestnictwa dr. Ignacy Ressig, — a na sekretarza przeznaczono c. k. koncepiście sanitarnego dr. Wincentego Szymonowicza.

(Rok 1871). Dnia 14. stycznia 1871 zagaił, stosowną przemową pierwsze posiedzenie c. k. kraj. Rady Zdrowia ówczesny c. k. Szef Namiestnictwa Ludwik baron Possinger Choborski, poczem przystąpiono do ukonstytuowania się Rady.

Przewodniczącym wybrano większością głosów dr. Ignacego Ressiga, a zastępcą przewodniczącego dr. Michała Wereszczyńskiego.

W biegu roku 1871 w składzie c. k. krajowej Rady Zdrowia zaszła jedynie ta zmiana, że po ustąpieniu dr. Wincentego Szymonowicza, poruczono z dniem 4. grudnia 1871 obowiązki sekretarza nowo mianowanemu c. k. koncepiście sanitarnemu dr. Ferdynandowi Cassinie.

W roku 1871 odbyła c. k. krajowa Rada Zdrowia 14 posiedzeń, na których załatwiono 27 spraw bieżących — z tych 24 na wezwanie c. k. Namiestnictwa, a 3 z własnej inicjatywy.

Z ważniejszych załatwień przytoczyć należy: ułożenie regulaminu dla c. k. krajowej Rady Zdrowia.

Regulamin ten wypracowany przez dr. Millereta, przyjęty na drugim posiedzeniu c. k. kraj. Rady Zdrowia w dniu 6. lutego 1871, a zatwierdzony reskryptem Ministerstwa spraw wewnętrznych z 19. maja 1871, l. 6.866, obowiązuje dotychczas i brzmi, jak następuje:

§. 1. Rada krajowa Zdrowia odbywa swoje posiedzenia w biurze sanitarnem c. k. Namiestnictwa.

§. 2. Przewodniczący i tegoż zastępca obierają się kartkami bezwzględną większością.

§. 3. Rada krajowa Zdrowia wyznacza pierwszy poniedziałek każdego miesiąca do posiedzeń zwyczajnych. Przedmioty dziennego porządku wcześniej będą ogłoszone.

W wypadkach nagłych lub na żądanie 3 członków Rady zwoła przewodniczący nadzwyczajne posiedzenie.

§. 4. Każdy członek Rady winien być obecnym przy zapowiedzianem posiedzeniu, a w razie przeszkody, o ile możebnem, dzień przed posiedzeniem przewodniczącego o tem zawiadomić.

§. 5. Radzie Zdrowia przysłuża prawo, w miarę ważności przedmiotu z po za Rady mężów zaufania na takie posiedzenie zaproponować, a ich zaproszenie nastąpi zawsze imieniem Namiestnika.

§. 6. Każdy członek Rady Zdrowia, jakoteż referent spraw zdrowia Namiestnictwa głasuje przy obradach wyjąwszy spraw jego osoby się dotyczących. Mężowie zaufania głosują tylko w posiedzeniach, na które zostali proszeni.

§. 7. Rada Zdrowia uchwała większością głosów i przy równości głosów rozstrzyga przewodniczący, który z resztą nie głasuje. Do powzięcia uchwały prawomocnej jest obecność połowy radców zdrowia (4) oprócz przewodniczącego potrzebną.

§. 8. Przewodniczącemu przysłuża prawo w każdym razie, swoje zdanie w wywodzie dosłownym posiedzenia (protokole) i w zdaniu do Namiestnika umieścić i uzasadnić.

§. 9. Każdy z radców głasuje wyraźnie za lub przeciw waioskowi, przysłuża mu oraz prawo wypowiedzenia i umotywowania osobnego swego zdania (§. 18.)

§. 10. Przewodniczący odbiera akta od Namiestnika lub tegoż Zastępcy w krótkiej drodze (§. 20,) przez departament zdrowia Namiestnictwa, które akta potrzebnymi objaśniającemi dołącznikami opatrzone być powinny. Przewodniczący przeznaczając dla sprawy referenta i naznacza termin do referowania. Tej samej procedurze podlegają wnioski ku polepszeniu pieczy o zdrowie publiczności, wychodzące od radców pojedynczych. W razie gdy przewodniczący sam referuje, przewodniczy jego zastępca.

§. 11. Referentem może też być mąż zaufania.

§. 12. W razie, gdyby akt nie był zaopatrzony wszystkimi dołącznikami potrzebnymi, przewodniczący je uzupełnia.

§. 13. Referent przedkłada na naznaczonym posiedzeniu swój referat, a przewodniczący otwiera dyskusję.

Referaty większej objętości i ważności wręczy referent poprzednio przewodniczącemu, który według swego zdania je członkom Rady do przejrzenia przed posiedzeniem udzieli. Zresztą przysłuża każdemu Radcy zdrowia prawo przeglądu aktów.

§. 14. Po ukończonej dyskusyi formułuje przewodniczący wynikię z niej pytania i podaje je pod głosowanie, by osiągnąć uchwałę.

§. 15. Wywód dosłowny przy obradach spisuje urzędnik z biura sanitarnego krajowego, który

a) prowadzić będzie alfabetyczny indeks i wywód czynności.

b) wywód dosłowny każdego przedmiotu obradowanego na posiedzeniu.

§. 16. Wywód (protokół) czynności zawierać w sobie będzie bieżące liczby, które każdego roku liczbą pierwszą rozpoczęte będą i któremi tak przedmioty weszły do Rady Zdrowia, jak też wnioski z jej grona wychodzące oznaczone być mają, równocześnie zawierać będą weszły akta liczbę Namiestnictwa, rok, datę, pod którą do Rady weszły, nazwisko referenta, datę posiedzenia i krótki zarys przedmiotu i uchwały.

§. 17. W wywodzie dosłownym posiedzenia wyrażona będzie i liczba wyvodu czynności i liczba Namiestnictwa każdego przedmiotu referowanego, jego istota, streszczenie wniosku referenta i powzięta uchwała. Również mają być wymienione nazwiska Radców sprzeciwiających się wnioskowi referenta i w krótkości ich sprzeczne zdania.

§. 18. Każdemu z głosujących przysłuża prawo objawienia zdania osobnego, takowe musi przy samem głosowaniu być wyrażonem i w ciągu 24 godzin, w referatach większej objętości zaś

najdalej za 8 dni wniesionem. W wywodzie dosłownym odwołać się na zdanie odrębne i treść tegoż umieścić należy.

§. 19. Przewodniczący i sekretarz podpisują sprawdzony przez przewodniczącego i referenta wywód słowny, który dołączony do aktu, w krótkiej drodze (§. 20.) wręcza się Namiestnikowi lub tegoż zastępcy.

§. 20. Celem uproszczenia czynności służy ten sam arkusz do odbioru aktu i oddania tegoż. W tym arkuszu wyrażoną będzie: datum ekshibitu, i liczba urzędu podawczego Namiestnictwa, wzmianka o przedmiocie, napis i data zawezwania Rady Zdrowia, również napis i data zawezwania referenta i sprawozdanie, którem przewodniczący akt Namiestnikowi przedłożył.

§. 21. Względem publikacyi wyvodu dosłownego posiedzeń Rady Zdrowia przewodniczący czyni wraz ze sprawozdaniem wniosek, który postanowieniu Namiestnika podlega.

§. 22. Każdoczesny referat i wywód dosłowny posiedzenia Rady Zdrowia krajowej pozostaje dołączonym do odnośnego aktu, może jednak za pośrednictwem biura sanitarnego w miarę potrzeby z registratury być wyjętym.

Referent sanitarny Namiestnictwa zawiadomi regularnie Radę Zdrowia o postanowieniu Namiestnika nad sprawą, która była przedmiotem obrad.

§. 23. Kancelaryjne czynności Rady Zdrowia krajowej sprawuje etat pomocniczy Namiestnictwa, kancelaryjne zaś czynności poszczególnej technicznej zręczności wymagające, będą na wniosek przewodniczącego odrębnie załatwione.

§. 24. W razie przeszkody przewodniczącego przewodniczy przy posiedzeniu zastępca tegoż.

Inne załatwione w tym roku sprawy tyczyły się potrzeby przeprowadzenia organizacyi i polepszenia stanowiska lekarzy powiatowych, nie mniej pomnożenia liczby weterynarzy w kraju. Przedmiotem obrad w r. 1871 były także: propozycye kandydatów na opróżnione posady lekarzy powiatowych, salinarnych, znawców sądowych, weterynarzy powiatowych, dyrektora kontumacyi. W przedmiocie otworzenia apteki w Lipniku i trzeciej apteki w Stanisławowie udzieliła Rada Zdrowia swej opinii. Ułożono nadto kilka instrukcyi i tak: 1) Instrukcyę postępowania w czasie cholery, 2) Instrukcyę dla lekarzy powiatowych, 3) Instrukcyę dla weterynarza krajowego i 4) dla zakładów kontumacyjnych; wreszcie udzielono stypendyum z funduszu dra Jakóba Rappaporta doktorandowi Mojżeszowi Blumowi.

Nie brakło również i wniosków z własnej inicjatywy poszczególnych członków Rady Zdrowia uczynionych, a w szczególności o przyspieszenie zniesienia szkoły chirurgicznej we Lwowie, o potrzebie należytej ilości zupełnie dobrze urządzonych studni w każdej gminie, i w sprawie higienicznego urządzenia szkół ludowych.

Celem uregulowania stosunków c. k. krajowej Rady Zdrowia do c. k. Namiestnictwa wydało Prezydyum c. k. Namiestnictwa rozporządzenie następującej treści:

L. 3937/pr. W załączeniu udzielam w odpisie przypomnienie prezydyalne z 17. stycznia 1871 l. 476/pr., w którym w myśl §. 10. i 11. ust. z 30. kwietnia 1870 postanowiono, że krajowa Rada Zdrowia będąc organem czysto obradującym i doradczym, znosić się może tylko z Szefem kraju za pośrednictwem swego przewodniczącego.

Upraszam o ścisłe przestrzeganie tych postanowień, spostrzegam bowiem, że dzieje się inaczej. Ponieważ Rada Zdrowia objawia zdania swe w sprawach sanitarnych na skutek wezwania z mej strony do W. Pana, jako przewodniczącego tejże Rady wystosowanego, lub też z własnej inicjatywy, więc dla utrzymania porządku zechcesz Pan przestrzegać, aby protokoły posiedzeń Rady należycie spisywane i po zaciągniętem w krótkiej drodze wzywaniu z mej strony, w archiwum komisji przechowywane, zaś powyższe uchwały każda z osobna za pośrednictwem Pana dla dalszego zarządzenia mnie przedkładane były z wykluczeniem bezpośredniego znoszenia się z innymi władzami.

Lwów, 16. czerwca 1871.

Possinger.

(Rok 1872.) W dniu 3. stycznia 1872 zawiadomił Wydział krajowy c. k. Namiestnictwo, że dr. Władysław Jasiński złożył mandat „c. k. rady zdrowia“ z powodu słabości, a na jego miejsce mianował Wydział krajowy lekarza praktycznego dr. Zygmunta Riegera, który w dniu 5. lutego 1872 pierwszy raz wziął czynny udział w posiedzeniu tej Rady.

W tym samym roku ustąpił także dr. Karol Nagel z powodu słabości i dr. Franciszek Gatscher z powodu przeniesienia do Wiednia; na ich miejsce reskryptem ministeryalnym z 26. czerwca 1871 l. 9854 powołano w skład c. k. kraj. Rady Zdrowia dr. Wiktora Opolskiego, prymariusza szpitala powszechnego we

Lwowie i dr. Adama Czyżewicza, profesora w szkole medyczno-chirurgicznej i prymariusza szpitala powszechnego we Lwowie. Pierwszy z nich wziął pierwszy raz udział w posiedzeniu Rady Zdrowia w dniu 2. września 1872, a drugi w dniu 7. października 1872.

Ten skład Rady Zdrowia pozostał aż do końca trzylecia tj. do końca grudnia 1873.

Jako nadzwyczajni członkowie w r. 1872 brali udział w posiedzeniu w dniu 13. maja magistrowie farmacyi Piotr Mikolasch i Adolf Berliner a w dniu 2. września Gabryel Milling, — wszyscy aptekarze ze Lwowa.

W roku 1872 odbyła c. k. krajowa Rada Zdrowia 13 posiedzeń, na których załatwiła 43 spraw jej przedłożonych.

Z tych 13 tyczyło się utworzenia nowych samoistnych aptek lub ich filii, albo pomnożenia ilości aptek w większych miastach, w następujących miejscowościach: Borysław, Chyrów, Głogów, Iwonicz, Lwów, (pomnożenie o dwie) Niepołomice, Probużna, Pruchnik, Sołotwina, Tuchów, Willamowice, Zakliczyn i Zawada. Przedstawiono kandydatów na opróżnione posady lekarzy i weterynarzy powiatowych, nie mniej na docenta medycyny sądowej we Lwowie. Wydano opinie w sprawie ekshumacyi zwłok zmarłych na cholere, grzebania zmarłych w podziemiach kościelnych i przewożenia zwłok zmarłych. Pozwolono na otwarcie oficyń chirurgicznych w Birczy, Bukowsku, Kulikowie i Tarnobrzegu. W sprawie uregulowania targów na bydło w Oświęcimie, uregulowania służby w zakładach kontumacyjnych i w kilku innych mniejszej wartości sprawach weterynarno-policyjnych wydano swe orzeczenia. Wreszcie wydano także orzeczenie w sprawie uznania szpitala w Podhajcach za szpital powszechny, w przedmiocie złego umieszczenia szpitala w Złoczowie, w sprawie taksy leków, sprawie tępienia myszy i szczurów w domach i na polu, w sprawie partactwa lekarskiego i uprawnionego leczenia przez patronów chirurgii. Po raz pierwszy miała Rada Zdrowia sposobność wydać opinię w sprawach przemysłowych, a w szczególności co do garbarni na Piasku w Krakowie.

Z własnych wniosków podnieść należy, wniosek do Prezydium Namiestnictwa z prośbą, aby Wydział krajowy i inne Władze udawały się w razie opróżnienia posad publicznych o kwalifikacye kandydatów do krajowej Rady Zdrowia.

Z rozporządzeń ministerjalnych dotyczących Rady Zdrowia z r. 1872 przytoczyć należy następujące z 7. lutego 1872 l. 1823

(Nam. z 14. lutego 1872 l. 6750). »W częściowem załatwieniu sprawozdania z 4. stycznia 1872 l. 257 oznajmia się Panu, że krajowemu weterynarzowi jako referentowi spraw weterynaryjnych w krajowej Radzie Zdrowia, przyznać należy prawo głosowania, gdyż jako stały fachowy referent nie może mieć mniejszych praw, jak nadzwyczajny członek Rady Zdrowia.

(Rok 1873.) W r. 1873 odbyła Rada Zdrowia 14 posiedzeń i załatwiła 48 przedłożeń; na posiedzeniu w dniu 23. czerwca w sprawie dotyczącej interesów zawodu aptekarskiego fungowali jako członkowie nadzwyczajni. magistrowie farmacyi Gabryel Milling i Zygmunt Rucker, obaj ze Lwowa.

Z ważniejszych spraw: przedstawiono kandydatów na opróżnione posady: lekarza fabryki tytoniu, sądowego i salinarnego, chemika sądowego i weterynarza powiatowego. Czternaście załatwionych przedłożeń tyczyło się aptek, Baligród, Brzeżany, Dubiecko, Leszniów, Lutowiska, Mikołajów, Muszyna, Olesko, Podwołoczyska, Potok, Przemyśl, Strusów, Tarnów i Ujście Solne.

Dr. Berthleff opracował sprawozdanie o stosunkach zdrowotnych w kraju za rok 1871 i 1872, które to sprawozdania podobnie jak i sprawozdanie weterynarne za r. 1872 przyjęte zostały przez Radę Zdrowia. W tym roku zajmowała się Rada Zdrowia i przedłożyła swą umotywowaną opinię w sprawie nader ważnej dla kraju: wprowadzenia w życie corocznego szczepienia ochronnego, założenia szpitala dla ospowych i udzielenia koncesyi na pierwszy zakład krowiankowy w kraju, dra Aleksandra Lecha, c. k. lekarza powiatowego we Lwowie. Dalej wydano instrukcyę dla położnych i opinie: co do cennika leków nie objętych farmakopeą, co do zmian ustanowy aptekarskiej i sprzedaży leków po sklepach i kramach.

Z własnych wniosków podjęto sprawę uregulowania prostytucyi i potrzebę przyspieszenia organizacyi lekarzy powiatowych.

(Rok 1874.) Dnia 17. stycznia 1874 l. 680 zamianowało Ministerstwo spraw wewnętrznych na następne trzechlecie członkami c. k. krajowej Rady Zdrowia:

1. dr. Karola Berthleffa ponownie.
  2. dr. Józefa Millereta, ponownie.
  3. dr. Augusta Noskiewicza, lekarza praktycznego we Lwowie.
  4. dr. Wojciecha Wołka, lekarza praktycznego we Lwowie;
- pozostali zaś nadal w składzie tej Rady z powodu, iż ich trzechlecie jeszcze nie upłynęło:

5. Dr. Adam Czyżewicz.

6. Dr. Wiktor Opolski.

Wydział krajowy zaś pismem z 20. lutego 1874 zamianował 1. dr. Ludwika Gembarzewskiego, podczas gdy 2. dr. Zygmunt Rieger pozostał z powodu, iż jego trzecielecie jeszcze się nie ukończyło.

Na posiedzeniu odbytem w dniu 18. lutego 1874 wybrano większością głosów przewodniczącym dr. Zygmunta Riegera, a zastępcą dr. Józefa Millereta; obowiązki sekretarza pełnił dalej c. k. koncepista sanitarny dr. Ferdinand Cassina.

W roku 1874 odbyto 12 posiedzeń, na których 32 spraw przyszło pod obrady krajowej Rady Zdrowia. Między innymi przedstawiono kandydatów na opróżnioną posadę lekarza salinarnego; wydano opinię w sprawie nowo utworzyć się lub do innej miejscowości przenieść się mających aptek w miejscowościach: Bukaczowce, Dobczyce, Jezierzany, Knihynicze, Ropczyce, Stanisławów i Szczerzec. Dalej zajmowano się projektem nowej farmakopei, uregulowaniem powtórnej w aptekach ekspedycyi czyli tak zwanych repetycyi recept ostre leki zawierających i rozstrząsano ponownie sprawę sprzedaży leków po kramach.

W dwóch posiedzeniach, na których sprawy farmaceutyczne były omawiane, brali udział w charakterze nadzwyczajnych członków magistrowie farmacyi: Zygmunt Rucker i Piotr Mikolasch, nie mniej dr. Edward Sawicki i dr. Józef Rożański.

Dalej wydano opinię w sprawie potrzeby zaprowadzenia przymusowego szczepienia i rewakcynacyi i ułożono projekt, według którego należy przeprowadzać corocznie ochronne szczepienie ospy w kraju

Wydano orzeczenia w sprawie oficyn chirurgicznych w Gródku, Hussakowie i Żółkwi; powzięto uchwałę co do majątku po rozwiązanych gremiach chirurgicznych i w przedmiocie tytułu przysługującego chirurgom.

Wydelegowano komisję, do której przybrano także kilku lekarzy i z po za grona Radców zdrowia celem sprawdzenia przyczyn gorączki połogowej, panującej od dłuższego czasu w lwowskim zakładzie położniczym, umieszczonym przy ul. Łyczakowskiej w domu Hoefflicha; zaopiniowano również plan na nowy powstać mający zakład położniczy we Lwowie.

Sprawozdanie o stosunkach zdrowotnych w kraju za rok 1873 (referent dr. Czyżewicz) przyjęła Rada Zdrowia wraz z szeregiem wniosków dążących do polepszenia stanu zdrowotnego

w kraju. W szeregu tych wniosków należały do najważniejszych: 1) utworzenie posad lekarzy okręgowych. 2) organizacja lekarzy powiatowych. 3) założenie Wydziału lekarskiego we Lwowie. 4) założenie zakładu dla obłąkanych o 200 łóżkach w Krakowie i o 500 we Lwowie. 5) zaprowadzenie przymusu szczepienia i rewakcytacji.

Nie mniej przyjęto do wiadomości przedłożone przez c. k. weterynarza krajowego dr. Wenera opracowane sprawozdanie weterynarne za rok 1873.

Z przemysłowych spraw załatwiono sprawę gazowni w Stanisławowie; wydano także orzeczenie co do grobowca wystawić się mającego w prywatnym ogrodzie. Na porządku dziennym były wreszcie sprawy: uregulowania prostytucyi i urządzenia higienicznego budynków szkół ludowych w ogóle, przy którejto sposobności Rada Zdrowia nie omieszkała przedstawić c. k. Namiestnictwu w obu kierunkach właściwe wnioski.

(Rok 1875.) Wydział krajowy pismem z 11. stycznia 1875 zamianował na dalsze trzy lata członkiem Rady Zdrowia ze swego ramienia ponownie dra Zygmunta Riegera. Ministerstwo spraw wewnętrznych rozporządzeniem z 14. lipca 1875 przedłużyło mandat dra Wiktora Opolskiego i dra Adama Czyżewicza do końca trzylecia tj. do końca roku 1876.

W r. 1875 odbyła c. k. krajowa Rada Zdrowia 11 posiedzeń, na których załatwiono 41 spraw, a mianowicie: przedstawiono kandydatów na opróżnione posady: lekarza salinarnego, lekarza i chemika sądowego, prymaryusza oddziału ocznego w szpitalu powszechnym lwowskim, wreszcie dyrektora zakładu obłąkanych w Kulparkowie.

Wydano orzeczenia co do utworzyć się mających aptek w miejscowościach: Biecz, Dobczyce, Gołogóry, Jezierna, Kańczuga, Kozłów, Podkamień, Szczurowa, Tarnopol (trzecia apteka) Waręż, Winniki, Wojniłów i Żołyńia, w końcu oświadczyła się Rada Zdrowia przeciw utworzeniu aptek przy kolei Karola Ludwika i przy c. k. domu kary we Lwowie, a za otwarciem apteki w lwowskim szpitalu powszechnym. Nadto w sprawach aptekarskich wydano opinie: w przedmiocie ingerencyi wysokiego Rządu przy egzaminach uczniów aptekarskich, w sprawie aptekarskiej taksy leków i w sprawie zawiązania gremium aptekarskiego w Złoczowie, w przedmiocie uregulowania sprowadzania specyfików (leków uniwersalnych) z zagranicy, a nadto wydała orzeczenie co do proponowanego cudownego środka na choroby ócz

Przedłożono obszerny memoriał co do koniecznej potrzeby rozmaitych ulepszeń i urządzeń w zdrojowisku Krynica, będącem własnością wysokiego Rządu.

Przedłożono obszernie wypracowanie co do szkodliwości moczenia lnu i konopi w wodach bieżących i stawach, nie mniej o sposobie dobrego urządzania studzien zwłaszcza w gminach miejskich.

Oświadczone się za założeniem wydziału lekarskiego we Lwowie.

Przyjęto opracowane przez dr. Adama Czyżewicza sprawozdanie o stosunkach zdrowotnych w Galicyi za rok 1874 z postawieniem wniosków podobnie jak w sprawozdaniu, za rok 1873. Sprawozdanie to za rok 1874 zostało po raz pierwszy drukiem ogłoszone. (Lwów — z drukarni A. J. O. Rogosza 1876).

Nie mniej i sprawozdanie weterynarne zostało za rok 1874 przez kraj. Radę Zdrowia opracowane i do wiadomości przyjęte.

Dalej pozwolono na otworenie oficyny chirurgicznej w Jeziernie, a stypendyum z fundacyi dr. Jakóba Rappaporta udzielono doktorowi Mikołajowi Kalinowiczowi.

Z samoistnych wniosków Rady Zdrowia w tym roku poczynionych, podnieść należy wniosek o utworzenie posady sekretarza sanitarnego w VIII randze w biurze sanitarnem c. k. Namiestnictwa zamiast c. k. koncepisty sanitarnego w X randze; drugi wniosek dotyczył szkodliwego umieszczania lamp z silnymi reflektorami na ulicy zwłaszcza obok szynkowni i restauracyi.

Z powodu panującego w Galicyi głodu i braku paszy dla bydła wybijano konie całemi stadami — celem usunięcia-szkodliwości z pozostawianych na otwartem polu lub źle pogrzebanych padlin, Rada Zdrowia przedłożyła c. k. Namiestnictwu z własnej inicjatywy właściwe wnioski.

Jako nadzwyczajni członkowie Rady Zdrowia fungowali w bieżącym roku na posiedzeniu w dniu 2. sierpnia 1875 dr. Józef Rożański i dr. Edward Sawicki a na posiedzeniu w dniu 26. listopada dr. Jan Stella Sawicki, inspektor szpitali powszechnych i magister farmacyi Karol Mikolasch, w końcu na posiedzeniu czerwcowem magistrowie farmacyi Piotr Mikolasch i Ado'f Berliner.

(Rok 1876.) Gdy dr. Ludwik Gembarzewski 29. kwietnia 1876 złożył mandat członka krajowej Rady Zdrowia, zamianował Wydział krajowy 2. czerwca 1876 członkiem Rady ze swego ramienia

dra Bolesława Głowackiego, dyrektora szpitala powszechnego we Lwowie.

Po ustąpieniu zaś ze służby c. k. krajowego referenta sanitarnego dra Karola Ressiga wszedł w skład c. k. krajowej Rady Zdrowia nowo mianowany krajowy referent sanitarny i c. k. radca Namiestnictwa dr. Alfred Biesiadecki, biorąc udział po raz pierwszy w posiedzeniu Rady Zdrowia w dniu 2. października 1876 r. W jednym posiedzeniu w tym roku brał udział jako członek nadzwyczajny inspektor szpitali krajowych dr. Jan Stella Sawicki.

W r. 1876 na ośmiu posiedzeniach załatwiła Rada Zdrowia 25 referatów, z których sześć z własnej inicjatywy. — Do ważniejszych na żądanie c. k. Namiestnictwa przez Radę Zdrowia załatwionych spraw należały, przedstawienie kandydatów na opróżnione posady lekarza sądowego, weterynarzy powiatowych i dyrektora kontumacyi w Podwołoczyskach; — wydanie orzeczenia w sprawie utworzenia nowych aptek w miejscowościach: Buczacz (druga apteka), Kraków na Kleparzu (oświadczone się przeciw), Mosty Wielkie, Nisko, Sassów, Tarnów (piąta apteka — oświadczone się przeciw), Zabłocie; dalej oświadczone się za utworzeniem oficyń chirurgicznych w Jezierzanach i Złoczowie. — Nadto uskuteczono kilka zmian w instrukcyi dla dorocznego szczepienia i wydano opinię w sprawie ustanowienia nagród dla szczepiących lekarzy za gorliwe wykonywanie tej czynności.

Ułożono formularze kart upoważniających do jednorazowego i do częstszego prawa poboru trucizn z aptek publicznych, nadto wydano opinię w przedmiocie sprzedaży zagranicznych leków bez recepty w aptekach krajowych.

Wydano opinię w sprawie zaliczania zajęcia koło wodociągów do koncesyjonowanych zajęć przemysłowych. Powzięto uchwałę w sprawie potrzeby krzewienia w szerokich kołach publiczności nauki o ratowaniu osób na pozór zmarłych. W specjalnym wypadku wyrażono swą opinię w sprawie chowania zwłok w podziemiach kościoła.

Z wniosków podjętych z własnej inicjatywy podnieść należy wniosek zakazu przewożenia zwłok dzieci w fiakrach na cmentarz we Lwowie, nie mniej i wniosek polecenia i zaostrzenia właściwym władzom ścisłego przestrzegania higieny w szkołach, celem możliwego zapobieżenia szerzeniu się różnych chorób zakaźnych przez dziatwę szkolną.

(Rok 1877.) Dnia 21. kwietnia 1877 zamianowało Ministerstwo spraw wewn. na nowe trzechlecie po koniec kwietnia 1880 członkami krajowej Rady Zdrowia następujących:

1. Dr. Karola Berthleffa.
2. Dr. Wiktora Opolskiego.
3. Dr. Adama Czyżewicza.
4. Dr. Józefa Rożańskiego, prymaryusza oddziału chorób skórnych we Lwowie.
5. Dr. Ignacego Rosnera, lekarza miejskiego we Lwowie.
6. Dr. Ferdynanda Cassinę, c. k. koncepcistę sanitarnego przy c. k. Namiestnictwie we Lwowie.

Wydział krajowy zaś pismem z 11. maja 1877 zamianował na dalsze trzechlecie dr. Bolesława Głowackiego i dr. Zygmunta Riegera członkami Rady Zdrowia.

Dr. Alfred Biesiadecki wchodził jako c. k. krajowy referent sanitarny w skład tej Rady a dr. Ferdynand Cassina, członek Rady Zdrowia i c. k. koncepcista sanitarny prowadził i nadal pióro sekretarza.

Na posiedzeniu w dniu 22. maja 1877 ukonstytuowała się c. k. krajowa Rada Zdrowia na nowe trzechlecie wybierając przewodniczącym większością głosów dr. Zygmunta Riegera, a zastępcą przewodniczącego dra Karola Berthleffa.

Na dziesięciu w tym roku odbytych posiedzeniach załatwiła Rada Zdrowia 34 spraw, z tego sześć z własnej inicjatywy. I w tym roku przedstawiono kandydatów na opróżnione posady dyrektora kontumacyi w Husiatynie i znawcę lekarskiego sądowego, nie mniej przedstawiono Wydziałowi krajowemu kandydatów do otrzymania nagród za gorliwie dokonane szczepienie i rewakcynację w r. 1875.

Wydano orzeczenia w sprawach nowo utworzyć się mających aptek w następujących miejscowościach: Alwernia, Bochnia (druga apteka, oświadczone się przeciw), Dubiecko, Peczeniżyn, Roźniatów, Żydaczów; nadto w sprawie apteczki domowej w szpitalu św. Ludwika dla dzieci w Krakowie (oświadczone się za) i w sprawie potrzeby utworzenia samoistnej apteki homeopatycznej we Lwowie (przeciw).

Ze spraw aptekarskich były jeszcze następujące przedmiotem obrad: cennik leków nie objętych farmakopeą, cennik naczyń aptekarskich ze szkła zielonego i sprawa sprzedaży leków w kramach. W posiedzeniach, na których te ostatnie sprawy były za-

łatwiane, brali udział w charakterze członków nadzwyczajnych magistrów farmacyi Zygmunt Rucker i Andrzej Kochanowski.

Co do otworzenia oficyn chirurgicznych w Dobromilu, Nowym Wiśniczu i Rzeszowie (dwie oficyny) wydano orzeczenia.

Ze spraw weterynarskich załatwiono sprawę uregulowania transportu surowego mięsa koleją żelazną i wydano instrukcyę dla oględzin rzeźnego bydła i mięsa.

Wydano orzeczenie co do wartości krowianki z zakładu krowiankowego chirurga Maurycego Haya w Jarosławiu. Dalej załatwiono sprawę uregulowania oględzin zmarłych i urządzenia kostnic, a w specjalnej sprawie przenoszenia zwłok z grobowca do grobowca wydano właściwe orzeczenie.

Co do szkodliwości tapet i kwiatów sztucznych zabarwionych farbą arsen zawierającą, jak i co do szkodliwości moczenia lnu i konopi w wodach płynących przedłożyła Rada Zdrowia swe umotywowane opinie. Objawiono również swe zdanie co do sposobu wykonywania oględzin prostytuttek.

Przyjęto sprawozdanie zdrowotne o stosunkach sanitarnych w kraju za r. 1875 opracowane przez c. k. radcę zdrowia prof. dr. Czyżewicza z szeregiem wniosków mających na celu poprawienie tych stosunków. Wnioski te przeważnie były te same, co i w poprzednich latach, a najgłówniejsze tyczyły się zaprowadzenia lekarzy okręgowych względnie gminnych, organizacyi c. k. lekarzy powiatowych, założenia Wydziału lekarskiego we Lwowie, założenia w kraju szkoły weterynaryi, utworzenia płatnych posad akuszerok gminnych, rozszerzenia zakładu dla obłąkanych. — Sprawozdanie to było drukowane wraz z podobnem sprawozdaniem za rok 1876 z dodatkiem tablic statystycznych za obydwa lata. (Lwów 1879 nakładem funduszu rządowego c. k. kraj. Rady Zdrowia, z drukarni Dziennika polskiego).

Z wniosków uczynionych z własnej inicjatywy w tym roku zanotować wypada wniosek o przyspieszenie organizacyi publicznej służby zdrowia w kraju, dalej instrukcyę postępowania w epidemii błonicy i w sprawie trwałego a dokładnego nadzoru nad higieną szkół ludowych we Lwowie.

(Rok 1878.) W roku 1878 nie zaszły w składzie c. k. kraj. Rady Zdrowia żadne zmiany osobiste; dr. Ferdynand Cassina, c. k. radca zdrowia pełnił zarazem przez cały rok 1878 obowiązki sekretarza Rady Zdrowia.

W tym roku odbyto 11 posiedzeń, na których załatwiono 34 spraw, a z tych 8 z własnej inicjatywy. Do ważniejszych

spraw należały uchwalenie instrukcyi dla aptekarzy, ułożenie spisu środków, które miano wcielić do farmakopei; nadto wydano opinie w sprawie apteki w Muszynie względnie otworzenia jej filii w Krynicy, i w sprawie potrzeby otworzenia apteki w Szczucinie, — nie mniej oświadczone się za dozwoleń ręcznej sprzedaży dwuchromianu potasowego w aptekach.

Na posiedzeniu, na którem sprawa „instrukcyi dla aptekarzy“ była przedmiotem obrad c. k. kraj. Rady Zdrowia, brali udział w charakterze członków nadzwyczajnych przewodniczący gremiów aptekarskich, Mikolasch ze Lwowa i Fortunat Gralewski z Krakowa. Referentem zaś sprawy środków, mających być wcielonymi do farmakopei był magister farmacyi Andrzej Kochanowski, również w charakterze nadzwyczajnego członka.

Dalej przyjęto sprawozdanie weterynarne za r. 1876 przedłożone przez c. k. kraj. weterynarza dra Wenera z następującymi wnioskami:

1. pomnożenie posiad c. k. weterynarzy powiatowych. 2. potrzeba zmian w budowie i urządzeniu zakładów kontumacyjnych.

Z okazji nowej organizacyi sanitarnej w kraju wydano opinię w sprawie kompetentów na posady c. k. lekarzy powiatowych i c. k. koncepisty sanitarnego; przedstawiono również kandydatów do nagród za szczepienie w r. 1877.

Przyjęto sprawozdanie o stosunkach zdrowotnych w kraju za r. 1876 opracowane przez prof. dr. A. Czyżewicza, drukowane razem ze sprawozdaniem za rok 1875 jak już wyżej wspomniano wraz z szeregiem prawie tych samych wniosków, co w r. 1875.

Wydano opinie w sprawie grzebania zmarłych w grobowcach klasztornych we Lwowie i w Krakowie i prywatnym grobowcu w Lubieniu Wielkim. Nie zgodzono się na potrzebę otworzenia oficyn chirurgicznych w Brzesku, Sokołowie, Kolbuszowej, nie mniej czwartej oficyny chirurgicznej w Żółkwi; oświadczone się za wydaniem zakazu wyrobu i sprzedaży krwawych kiełbas w porze letniej.

Uznano miejsca kąpielowe Rymanów i Morszyn jako zdrojowiska. Wydano opinie w sprawie odcyszczania włosienia, potrzeby zachowania pewnych ostrożności przy użyciu farb trujących, potrzeby wydania zakazu używania zabarwionych papierów do obwijania konfitur, surrogatów kawy itp., w końcu zestawiono wykaz potrzebnych przyborów ratunkowych celem ratowania ludzi w nagłych wypadkach w kopalniach i warzelniach.

Z własnej inicjatywy przedłożono wniosek o konieczności dokładnej desinfekcyi rumuńskich wagonów kolejowych, które miały być do kraju wprowadzone, a to z powodu panującego duru nagminnego w Rumunii; z tych samych powodów, a w szczególności z powodu panowania duru powrotnego w Krakowie zainicyowano przeprowadzenie asanacyi miasta Lwowa i Krakowa.

(Rok 1879). W skutek ustąpienia dra Józefa Rożańskiego, Ministerstwo spraw wewn. rozporządzeniem z 10. kwietnia 1879 zamianowało dra Ignacego Króweczyńskiego, lekarza praktycznego we Lwowie, członkiem c. k. kraj. Rady Zdrowia do końca kwietnia 1880, zezwalając równocześnie, by dr. Ferdynand Cassina, mianowany c. k. lekarzem powiatowym I. klasy w Przemyślu, pozostał nadal członkiem Rady Zdrowia i dojeżdżał na posiedzenia do Lwowa.

Obowiązki sekretarza objął z dniem 7. stycznia 1879 c. k. koncepista sanitarny dr. Józef Merunowicz.

W r. 1879 na siedemnastn posiedzeniach załatwiono 39 spraw, z których 9 pochodziło z inicjatywy członków kraj. Rady Zdrowia, reszta zaś tyczyła się spraw przedłożonych Radzie przez c. k. Namiestnictwo.

Do ważniejszych spraw należały: propozycya kandydatów na opróżnione posady c. k. lekarzy powiatowych, względnie asystentów sanitarnych i weterynarzy powiatowych; oświadczenie się przeciw otworzeniu nowej apteki w Radłowie, sprawa przeniesienia jednej z aptek lwowskich na inną ulicę i przedłożenie opinii w sprawie sprzedaży przetworów lekarskich w sklepach. Wydano opinię w sprawie desinfekcyi listów, (w tej sprawie brał udział jako członek nadzwyczajny magister farmacyi Andrzej Kochanowski) i w sprawie sposobu kartowania listów, przychodzących z zakażonych stron, nie mniej i co do desinfekcyi płaszców w wielkiej ilości z Rosyji sprowadzanych.

W sprawach przemysłowych wydano opinie co do dwóch garbarń, jednej cegielni i jednej rzeźni w różnych miejscowościach kraju.

Przyjęto sprawozdanie o stosunkach zdrowotnych w kraju za rok 1877 opracowane przez prof. dra Adama Czyżewicza wraz z szeregiem wniosków, nie mniej podobne sprawozdanie weterynarne za ten sam rok z wnioskiem o pomnożenie weterynarzy zwłaszcza w powiatach granicznych.

Zastanawiano się nad sposobem obrony w razie inwazyi dżumy z Rosyji i nad zarządzeniami potrzebnymi z powodu epidemii duru powrotnego w Krakowie.

Dalej powzięto uchwały w sprawie szkatułek z lekami dla lekarzy salinarnych, w sprawie zakładu wodoleczniczego w Stanisławowie, w sprawie urządzania składów szmat, co do szkodliwości zawijania w kolorowy papier różnych pożywek; oświadczone się przeciw importowi szynek amerykańskich z powodu często znajdujących się w nich włosni (trychin). Oświadczone się za potrzebą żądania świadectwa szczepionej ospy przy przyjmowaniu uczniów do szkół średnich; przedstawiono kandydatów do nagród za szczepienie w r. 1878, nie mniej nadano stypendyum fundacyi dr. Rappaporta Leopoldowi Biberowi. Oświadczone się za otworzeniem oficyny chirurgicznej w Brzesku, a przeciw otworzeniu w Zbarażu; uchwalono projekt statutu i instrukcyi dla zakładu kąpielowego w Iwoniczu; powzięto uchwałę w sprawie urządzenia kąpeli borowinowych w Krynicy.

Z wniosków z własnej inicjatywy pochodzących zanotować należy wniosek o przyspieszenie rozwiązania gremiów chirurgicznych i ponowienie wniosku potrzeby inspekcji sanitarnych szkół niższych, froeblovskich i ochronek zwłaszcza w porze zimowej przez właściwe organa.

(Rok 1880). Skład Rady Zdrowia na następne trzecie t. j. po koniec kwietnia 1883 pozostał ten sam, a ukonstytuowanie się Rady nastąpiło na posiedzeniu w dniu 25. maja 1880, przy czem przewodniczącym wybrano c. k. radcę Namiestnictwa i kraj. referenta sanitarnego dr. Alfreda Biesiadeckiego, a zastępcą dr. Zygmunta Riegera; sekretarzem pozostał nadal c. k. koncepista sanitarny dr. Józef Merunowicz.

W roku 1880 załatwiono 36 spraw, z tych 5 z własnej inicjatywy.

Do ważniejszych załatwionych spraw należały: sprawozdanie o stosunkach zdrowotnych w kraju za r. 1878, opracowane przez prof. dr. A. Czyżewicza z szeregiem właściwych wniosków, sprawozdanie weterynarza za r. 1878 opracowane przez c. k. weterynarza krajowego dr. Wenera z następującymi wnioskami: 1. starać się o otworzenie szkoły weterynaryjnej we Lwowie, 2. postarać się o wydanie krajowej ustawy, normującej oględziny bydła rzeźnego i mięsa, 3. o druk sprawozdania weterynaryjnego, 4. o utworzenie posad weterynarzy w kraju, płatnych z funduszu krajowego.

Przedstawiono Wydziałowi krajowemu kandydatów do udzielenia nagród za dokonane szczepienie ospy.

Uznano Morszyn za zdrojowisko solankowe z zakładem borowiny mrówczanej, — Kulaszne, za publiczny zakład żętyczny i ką-

pieli rzecznych, — Pustomyty za zakład kąpieli siarczanych; wydano opinię w sprawie sposobu napełniania wód mineralnych galicyjskich.

Przedłożono opinię co do koncesyi na utworzenie zakładu krowiankowego chirurga Józefa Freysingera w Lisku. Wydano opinie co do potrzeby otworzenia nowych aptek w Chyrowie (przeciw), Kulikowie (za), Kozłowie (za) i Probużny (przeciw), nie mniej co do udzielenia koncesyi na filię apteki w Rabce, przeniesienia apteki z Willamowie do Oświęcima, co do rozszerzenia prawa korzystania przez strony z apteki domowej kolei Karola Ludwika, w końcu w sprawie potrzeby otworzenia handlu artykułami leczniczymi przy mieszanym sklepie w Myślenicach.

W przemysłowych sprawach wydano opinie w sprawie pieca wapiennego w Podgórzu, garbarni i mydlarni w Żywcu, topiarni łożu we Lwowie.

Roztrząsano sprawę umieszczania chorych zakaźnych w szpitalach powszechnych; sprawę koszenia i użytkowania trawy z cmentarzy, urządzenia grobowca familijnego przy kościele parafialnym w Chorostkowie, i założenia cmentarza w Jasle.

Wyrażono swe zdanie co do wartości pigułek Szymańskiego przeciw zarazie bydłęcej i płukadła dla dzieci celem uchronienia ich od chorób zakaźnych; nie mniej przedłożono ogólne wnioski w sprawie ukrócenia partactwa cyruliczego.

Jako członek nadzwyczajny wziął udział w r. 1880 w jednym posiedzeniu prof. dr. Bronisław Radziszewski.

(Rok 1881). W r. 1881 załatwiono 40 spraw poruczonych przez Namiestnictwo i 5 z własnej inicjatywy. W szczególności zaopiniowano podania lekarzy ubiegających się o posady lekarzy i weterynarzy powiatowych; przyjęto sprawozdanie weterynarne za r. 1879 opracowane przez c. k. weterynarza powiatowego Aleksandra Litticha i sprawozdanie o stosunkach zdrowotnych w kraju za ten sam rok opracowane przez prof. dr. Adama Czyżewicza wraz z szeregiem wniosków.

Oświadczone się za otwarciem nowych aptek w Bukowsku, Dubiecku, Gwoźdźcu i Peczeniżynie, a przeciw otwarciu w Jaryczowie i Tyczynie, nie mniej przeciw otwarciu trzeciej apteki w Kołomyi i trzynastej we Lwowie. Dalej wyrażono opinię w sprawie urządzenia apteczek domowych i w sprawie powtórnej ekspedycyi recept i ponownie zastanawiano się nad sposobem ukrócenia partactwa cyrulików.

W sprawie zakładów zdrojowo-kąpielowych w Desznie pod Rymanowem, w Pustomytach i w sprawie zakładu wodoleczniczego dr. Wenantego Piasieckiego w Zakopanem wydano żądane opinie.

W sprawach przemysłowych co do fabryki mydła i świec w Żywcu, garbarni w Radziechowie, pieca wapiennego w Czernichowie, dalej w sprawie urządzenia rzeźni i targowicy bydła w Dąbrowie, nie mniej w sprawie projektowanych grobowców w Płotycy i Trzcincu, w sprawie przeniesienia zwłok ś. p. Pola i Siemińskiego na Skalkę w Krakowie, w końcu w sprawie urządzenia kostnicy w lwowskim szpitalu izraelickim przedłożono stosowne orzeczenia.

Przedmiotami obrad Rady Zdrowia była także sprawa urządzenia szpitala epidemicznego we Lwowie, sprawa przyjmowania chorych do szpitali powszechnych i zniesienia filii obłąkanych w kraju, zastanawiano się nad uregulowaniem administracyi funduszami ubogich i funduszem byłych gremiów chirurgicznych. Przedstawiono Wydziałowi krajowemu kandydatów do nagród za odszczególnienie się przy szczepieniu i poruszono sprawę przepisów normujących szczepienie w miastach. Przedłożono opinię co do odebrania dyplomu patrona chirurgii i przedstawiono potrzebę prowadzenia wykazów o prostytucyi.

Jako nadzwyczajni członkowie brali udział w obradach Rady Zdrowia w bieżącym roku w miarę potrzeby, c. k. lek. pow. dr. Aleksander Lech, dr. Tadeusz Żuliński, lekarz kolejowy Gąsiorowski, magistrowie farmacyi Karol Mikolasch i Andrzej Kochanowski.

(Rok 1882). W r. 1882 podobnie jak w roku poprzednim nie zaszła żadna zmiana co do osób w skład Rady Zdrowia wchodzących. W tym roku załatwiła Rada Zdrowia 43 spraw sobie powierzonych. Między innemi przedstawiła kandydatów na opróżnione posady lekarzy powiatowych i do nagród za odszczególnienie się przy szczepieniu.

Przyjęto sprawozdanie weterynarne za r. 1880 opracowane przez c. k. weterynarza krajowego A. Litticha z wnioskami o pomnożenie liczby weterynarzy powiatowych, pomnożenie stacyi ogierów rządowych, zmianę sposobu piętnowania bydła w pasie granicznym i poruczenie czynności rewizorów pogranicznych wójtom i przełożonym obszarów dworskich.

Nie mniej i sprawozdanie zdrowotne za r. 1880 opracowane przez prof. dr. Czyżewicza przyjęto z szeregiem wniosków, o których poniżej obszerniej będzie mowa.

Oświadczone się za założeniem nowych aptek w Krościenku nad Dunajcem i w Niemirowie i za przeniesieniem apteki z Błazowej

do Tyczyna. natomiast oświadczone się przeciw otworzeniu aptek w miejscowościach: Maków, Przeclaw, Strusów, Tartaków i Żabno.

Przedłożono opinie co do założenia dwóch zakładów wodoleczniczych i jednego zakładu produkcji krowianki.

W sprawach przemysłowych, wydano opinie co do zakładu czyszczenia i suszenia jelit i pęcherzy w Kołomyi, rzeźni w Krośnie, Nadwornie i Starym Sączu, pieca do wypalania gipsu w Horodence, fabryki cykoryi w Krakowie, spodium i cegieł w Przemyśle i zakładu dentystyczno technicznego w Krakowie.

Wyrażono swe zdanie co do potrzeby założenia cementarza w Janówce (p. Tarnopol) i projektowanych grobowców w Trzciannie i Bonowie.

Wydano opinię za ograniczeniem zabijania zbyt młodych cieląt i w sprawie dokonywania oględzin bydła i mięsa w Brodach. Wyrażono swe zdanie co do sprzedaży specjalnego środka przeciw odgniotkom i w sprawie sprzedaży niektórych środków lekarskich w sklepach.

Sprzeciwiono się budowie szpitala więziennego przy ul. halińskiej we Lwowie i wydano opinię w sprawie potrzeby szkół felczerkich przy szpitalach powszechnych i przedłożono na żądanie, opinię, jaka właściwie winna być kwalifikacya na chemika sądowego; wydano opinię co do zmian w cenniku leków nieobjętych farmakopeą, wyjaśniono sposób desinfekcyi przy ekshumacyi zwłok i wydano opinię co do zaprowadzenia niepobielanych kotłów w lwowskim zakładzie karnym.

Jako członkowie nadzwyczajni fungowali na jednym posiedzeniu Rady Zdrowia mag. farm. Karol Mikolasch i Andrzej Kochanowski.

(Rok 1883). Również i na następne trzechlecie tj. po koniec kwietnia 1886 pozostał skład c. k. krajowej Rady Zdrowia niezmieniony z tą jedynie różnicą, iż Wydział krajowy w miejsce dra Głowackiego zamianował reskrytem z 19. lutego 1883 członkiem Rady Zdrowia dra Franciszka Hoszarda, członka Wydziału krajowego. Ukonstytuowanie się Rady Zdrowia nastąpiło dopiero 17. lipca 1883, przy czem wybrano c. k. radcę Namiestnictwa dra Alfreda Biesiadeckiego przewodniczącym, a dra Franciszka Hoszarda zastępcą przewodniczącego.

Ilość spraw, które przysły na porządek dzienny obrad Rady Zdrowia w r. 1883 wynosiła 59, z tych 9 pochodziło z własnej inicjatywy członków tejże Rady.

Ze spraw osobistych przedłożono opinię co do kandydatów na opróżnione posady weterynarzy powiatowych i przedstawiono Wydziałowi krajowemu kandydatów do udzielenia nagrody za odszczególnienie się przy szczepieniu ospy.

Przyjęto do wiadomości sprawozdanie weterynarne z kraju za rok 1881 i 1882, opracowane przez c. k. weterynarza krajowego Litticha i sprawozdania zdrowotne za lata 1881 i 1882 opracowane przez prof. dra Czyżewicza z właściwymi wnioskami.

Wydano opinie co do wartości i co do rozsyłki wód wysowskich, co do wartości łągu solankowego w Kałuszu i źródłu Kingi w Głębokiem, co do potrzebnych ulepszeń w Rabce, co do utworzenia rejonu ochronnego dla zakładu zdrojowego w Iwoniczu.

Wydano opinie w sprawie udzielenia koncesyi na zakład krowiankowy weterynarza Józefa Kubickiego we Lwowie i na dwa prywatne zakłady lecznicze w Krakowie dr. Gwiazdomorskiego i we Lwowie dr. Riegera, nie mniej i w sprawie projektowanego zakładu wyrobu kumysu w Jarosławiu.

Oświadczone się przeciw utworzeniu nowych aptek w Czudcu, Majdanie, Mszanie Dolnej, Różniatowie i przeciw otworzeniu trzeciej apteki w Rzeszowie: nie mniej wydano opinie w sprawie koncesyi na aptekę domową w Łanczynie, co do filii apteki w Lubieniu, drogueryi w Krakowie i w sprawie zmiany stanowisk aptek we Lwowie.

Zaopiniowano sprawy przemysłowe jak: destylarnie nafty w Berehach Dolnych, Markowy i Wierbiażu Niżnym, zakład czyszczenia jelit w Samborze, olejarnia i lutrownia w Horodence, piec wapienny w Kozach, garbarnia w Śniatynie, targowica bydłęca w Tłustem.

Przedstawiono opinię co do ocenienia wartości nowego środka desinfekcyjnego pod nazwą „Antibacterion“, — oświadczone się za ograniczeniem handlu „rybitrutką“; powzięto uchwałę w sprawie sprzedaży leków uniwersalnych, wydawania z aptek leków homeopatycznych, sprzedaży środków leczniczych w sklepach z kosmetykami.

Wydano opinie co do potrzeby utworzenia oficyn chirurgicznych w Bochni, Gwoźdźcu, Radomyślu i Ulanowie; w sprawie utworzenia szpitala izraelskiego w Samborze, grzebowiska w Myślenicach, w sprawie potrzebnej zmiany w warunkach konkursu na stypendyum z fundacyi dra Rappaporta.

Z pomiędzy wniosków z własnej inicjatywy wyszłych podnieść należy ponownie wniosek o utworzenie Wydziału lekarskiego

we Lwowie, dalej wnioski mające na celu zapobieżenie znacznej śmiertelności w wielkich miastach i szerzeniu się choroby syfilitycznej we Lwowie, w końcu wniosek, aby Rada Szkolna krajowa była obowiązana zażądać opinii organu sanitarnego w sprawie wyboru miejsca pod szkolne budynki.

Jako nadzwyczajni członkowie i w tym roku brali udział zaproszeni magistrowie farmacyi Karol Mikolasch i Andrzej Kochanowski.

(Rok 1884). Dr. Hoszard złożył 4. listopada 1884 r. godność członka c. k. kraj. Rady Zdrowia, a Wydział krajowy zamianował w jego miejsce do końca trzechlecia tj. po koniec kwietnia 1886 dr. Jana Stellę Sawickiego, inspektora szpitali krajowych.

Na dziewięciu posiedzeniach w ciągu roku 1884 załatwiła Rada Zdrowia 46 spraw, a z tych pięć z własnej inicjatywy. Ze spraw osobistych przedstawiono kandydata na kierownika zakładu hydropatycznego w Krynicy i kandydatów do nagród za oszczędzenie się przy szczepieniu.

Wyrażono swe opinie co do uznania Zakopanego za stację klimatyczną i w sprawie utworzenia zakładu klimatycznego w Rudnie.

Oświadczone się przeciw otworzeniu nowej apteki w Medenicach i przeciw otworzeniu drugiej apteki w Złoczowie; również oświadczone się przeciw udzielaniu koncesyi niekwalifikowanym osobom na operowanie nagniotków i brodawek i prawa wykonywania praktyki chirurgicznej.

Załatwiono następujące sprawy, dotyczące się zakładów przemysłowych, wydając ze stanowiska sanitarno-policyjnego żądane orzeczenia: fabryka wonnego mydła w Ruskiej Wsi, piec wapienny w Rzeszowie, destylarnie nafty w Korolówce i Wierbiązu Niżnym, garbarnie w Kutach i Tarnowie, fabryka kumysu i kefiru w Rudnie, fabryki wody sodowej w Skale i Staremmieście, cegielnie we Lwowie i dwie w Przemyśle, rzeźnia w Kołomyi, fabryka wina i miodu musującego w Krakowie, fabryka smarowidła do wozów i skór w Stryju.

Uchwalono wnioski w sprawie chowania izraelitów w zamkniętych trumnach i w sprawie potrzeby zamknięcia używanego cmentarza w Szczawnicy. Przedłożono projekt uregulowania sprzedaży przedmiotów leczniczych w aptekach i sklepach handlarzy. Wyrażono opinię: w sprawie sposobu ogrzewania szkół ludowych w Myślenicach; w sprawie zachodzącej potrzeby i co do ilości no-

wej bielizny w klinikach krakowskich, wreszcie w sprawie zanieczyszczeń rzeki Białki.

Oświadczone się za potrzebą otworzenia oficyn chirurgicznych w Mościskach, Przemyślu i Ropczycach; zastanawiano się nad najtrafniejszym sposobem przetłómaczenia wyrazu; „Wundarzt“ na język polski; powzięto uchwałę, aby pijawki uznać za środek leczniczy, a sprzedaż ich dozwolnić jedynie aptekarzom, oficynom chirurgicznym i cyrulikom, uprawnionym do stawiania pijawek.

Przedłożono opinię co do rozporządzeń mających na celu zapobieganie szerzeniu się chorób zakaźnych w szkołach, przyczem na wniosek dr. Opolskiego uchwalono, że jest rzeczą pożądaną, aby uczniom w ostatnim roku seminaryów nauczycielskich udzielali powołani lekarze nauki higieny i somatologii.

Z własnych wniosków członków Rady Zdrowia zastanawiano się nad asanacją miasta Lwowa i środkami ochronnymi przeciw grożącej cholercze, a nadto powzięto uchwałę zawierającą prośbę o zezwolenie urzędnika ze stałej rocznej dotacyi c. k. kraj. Rady Zdrowia pracowni epidemiologicznej i o wyznaczenie na ten cel jednego pokoju z urządzeniem gazowem w gmachu c. k. Namiestnictwa.

(Rok 1885). Na pierwszym posiedzeniu odbytem w dniu 23. stycznia 1885 wybrano zastępcą przewodniczącego prof. dr. Adama Czyżewicza, z powodu, jak już wyżej wspomniano, ustąpienia dr. Horszarda, który był zastępcą przewodniczącego kraj. Rady Zdrowia; zresztą w składzie jej nie zaszła w biegu całego roku żadna zmiana.

Załatwiono spraw 51. Uchwalono projekt instrukcyi dla miejskich oglądaczy zwłok, projekt instrukcyi dla lekarzy miejskich, regulamin dla targów bydłych, ogłędzin bydła rzeźnego i mięsa i projekt regulaminu najmu mieszkań w zdrojowiskach.

Wydano opinie w sprawie potrzebnych ulepszeń w zdrojowisku Rabce, uznano tamże znajdujący się źródł Kazimierza za solankę jodobromową i oświadczone się przeciw ograniczeniu ilości dziennie wydawanych kąpiel; dalej oświadczone się za udzieleniem koncesyi na zakład wodoleczniczy dr. Wacława Machnowskiego w Stanisławowie.

Oświadczone się przeciw otwieraniu nowych aptek w Piwnicznej i Przecławiu, przeciw drugiej aptece w Podgórzu, przeciw otworzeniu nowej apteki na przedmieściu Kleparz w Krakowie i przeciw trzynastej aptece we Lwowie; natomiast oświadczone się za otwarciem apteki w Niżankowicach, ponownem otwarciem

apteki w Janowie i za przeniesieniem jednej z aptek krakowskich na przedmieście Kleparz; nadto wyrażono na żądanie zdanie, co do sposobu załatwiania spraw o mnożenie aptek w kraju.

Przyjęto sprawozdanie zdrowotne opracowane przez prof. dra Czyżewicza za r. 1883 wraz z przedstawionymi wnioskami.

Wydano opinie co do topiarni łożu i mydlarni w Zamarstynowie, składu i handlu szmat we Lwowie i garbarni w Tarnowie.

Oświadczone się jak zawsze przeciw składaniu względnie przenoszeniu zwłok z cmentarzy do grobowca przy kościele parafialnym w Grybowie i pod kościołem w Jurkowie przy Partyniu; nie mniej wyrażono zdanie, iż składanie zwłok do ziemi bez szczelnie zamkniętych trumien jest ze stanowiska sanitarno - policyjnego rzeczą niedopuszczalną.

W sprawie zanieczyszczeń rzeki Białki przez odpadki z fabryki sukna w Mikuszowicach i rzeki Bużka przez papiernię w Poboczu wydano umotywowane orzeczenie po zbadaniu sprawy na miejscu.

Przedłożono opinie w przedmiocie zaliczania wyrobu kumysu z mleka kobyłego do rodzaju przemysłów koncesyonowanych, zakładania rur gazowych w poszczególnych ulicach w Krakowie, pomieszczenia aresztów policyjnych przy ulicy Jagiellońskiej we Lwowie, usunięcia starych miar i wag z aptek domowych, wypiekania chleba dla więźni w zakładzie karnym w Stanisławowie z mąki razowej sporządzonej z ziarna łuszczonego, w przedmiocie ekspedycyowania leków homeopatycznych, sprzedaży środków elektrohomeopatycznych hr. Mattei (przeciw), uwolnienia wysokoku, sprowadzonego przez apteki dla celów leczniczych, od opłat propinacyjnych, użycia budynku szkolnego na wojskowy szpital cholearyczny w Hruszowie, umieszczania obłąkanych zbrodniarzy w krajowych zakładach dla obłąkanych, w przedmiocie dodatkowych egzaminów dla akuszerek, w sprawie wzbronienia handlu obnośnego pijawkami i potrzeby oficyny chirurgicznej w Śniatynie.

Przedstawiono kandydatów do nagród za odszczególnienie się przy szczepieniu.

(Rok 1886). Dr. Sawicki ustąpił z Rady Zdrowia dnia 5. lutego 1886, a Wydział krajowy zamianował równocześnie dr. Emila Merczyńskiego, lekarza ordynującego w szpitalu św. Zofii we Lwowie w jego miejsce. Gdy zaś trzyletnia kadencya z końcem kwietnia 1886 się kończyła, zamianowano na następne trzylecie tj. po koniec kwietnia 1889 tych samych członków c. k. kraj. Rady Zdrowia tak z ramienia Rządu, jak i ze strony Wydziału krajo-

wego. Dnia 28. kwietnia 1886 ukonstytuowała się Rada Zdrowia na nowo, wybierając ponownie c. k. radcę Namiestnictwa dra Biesiadeckiego przewodniczącym, a prof. dr. Czyżewicza zastępcą przewodniczącego; — obowiązki sekretarza pełnił i nadal c. k. lek pow. dr. Merunowicz.

W tym roku odbyła Rada Zdrowia 14 posiedzeń, na których załatwiła 38 spraw jej poruczonych. Przedstawiono kandydatów na opróżnione posady c. k. lekarzy powiatowych; przedstawiono Wydziałowi krajowemu kandydatów do nagród za odszczególnienie się przy szczepieniu i kandydata w osobie dra Maksymiliana Moslera na stypendyum z fundacyi dr. Rappaportá.

Wyrażono swe opinie w sprawie prywatnego zakładu leczniczego we Lwowie (dr. Schramma i dr. Barącza), zakładu wodoleczniczego (chirurga Gradera) w Stanisławowie, w sprawie używania borowiny w Krynicy, a nadto dyskutowano ponownie nad regulaminem najmu mieszkań w zdrojowiskach. Przyjęto sprawozdanie opracowane przez prof. dr. Czyżewicza o stosunkach zdrowotnych w kraju w r. 1884 wraz z szeregiem wniosków.

Oświadczone się przeciw otwieraniu nowych aptek w Łapanowie, Medenicach, Radłowie, Uściu Solnem, przeciw otworzeniu drugiej apteki w Oświęcimie, Rohatynie i Wieliczce, i piątej w Tarnowie; za otworzeniem zaś nowej apteki w Zakopanem, trzeciej apteki w Rzeszowie i domowej apteki w Starejsoli.

Oświadczone się przeciw urządzeniu grobowca pod cerkwią w Laskowcach, obok kościoła w Muchaczu i w kaplicy kościoła w Krakowie.

W sprawach przemysłowych jak: garbarnie w Brodach, fabryczny wyrób jabłeczniaka w Tarnowie, droguerya w Tarnowie, rzeźnia w Brodach, targowica bydłęca w Złoczowie, oficyna chirurgiczna w Radomyślu nad Sanem wydano żądane opinie.

Wydano także orzeczenia w następujących sprawach: w sprawie rakarni i ścierwiska we Lwowie, w sprawie techników dentystrycznych, w sprawie szkodliwości sporyszu w mące dla zdrowia ludzkiego, w sprawie piwa zdrowia Hoffa. Wreszcie przedłożono projekt rozporządzeń dla władz politycznych i gminnych przeciw cholercie, nie mniej pouczenie o zachowaniu się w czasie cholery; zaopiniowano statuta lecznicy lwowskiej i poruszono sprawę zaprowadzenia przymusowego szczepienia i rewakeynacyi oraz używania w tym celu wyłącznie rodzimej krowianki.

Jako nadzwyczajni członkowie brali udział w jednym posiedzeniu prof. dr. Bronisław Radziszewski i prof. dr. Longin Feigel.

(Rok 1887). W r. 1887 załatwiła Rada Zdrowia 47 spraw na 15 posiedzeniach.

Przedstawiono właściwym Władzom kandydatów na posady c. k. lekarzy i weterynarzy powiatowych, fizyka miasta Lwowa i kandydatów godnych nagrody z powodu dorocznego ochronnego szczepienia od ospy.

Wydano orzeczenia w przedmiocie uznania zakładu w Wy-sowie za zakład zdrojowo kąpielowy i udzielenia koncesyi na zakład wodoleczniczy w Chracówkach (Zakopane); oświadczone się za ograniczeniem sprzedaży wód mineralnych zawierających arsen w tym kierunku, aby sprzedaż była dozwoloną jedynie aptekarzom i to tylko na ordynację lekarską.

Oświadczone się za otwarciem trzeciej apteki w Kołomyi, a przeciw otworzeniu nowych aptek w Hussakowie, Zarszynie i drugiej domowej apteki w Oleszycach; załatwienie zaś podobnych spraw w Makowie i Podgórzu odłożono aż do podania bliższych danych co do ich potrzeby; — w sprawie udzielenia koncesyi na apteki w Niżankowicach, Zakopanem i na trzynastą aptekę we Lwowie przedstawiono swą opinię co do rekurujących kandydatów.

Przyjęto sprawozdanie zdrowotne za rok 1885 opracowane przez prof. dr. Czyżewicza wraz z wnioskami.

Ze spraw przemysłowych następujące były przedmiotem obrad względnie uchwał pod względem sanitarno-policyjnym: fabryka kleju w Zarzeczcu, garbarnie w Kniyhyninie i Zagwoździu, olejarnia w Samborze, destylarnie nafty w Gorlicach i we Lwowie, fabryka zapalek w Dukli, składy i suszarnie skór surowych w Przemyślu, drukarnia we Lwowie, droguerya we Lwowie, dwie oficyny chirurgiczne w Podhajcach, rzeźnia w Bohorodczanach, jatki w Ottynii i Zwierzyńcu.

Wydano orzeczenie w sprawie założenia trzeciego z rządu cmentarza na przedmieściu janowskim we Lwowie, w sprawie szkodliwości stawów w okolicy Wadowic i w sprawie moczenia lnu i konopi w wodach stojących i bieżących i w sprawie grobowca obok kościoła na Zwierzyńcu w Krakowie.

Przedłożono projekt nowej farmakopei, projekt organizacji gminnej służby zdrowia; przedstawiono wnioski mające na celu zapobieżenie szerzeniu się tyfusu plamistego i czerwonki w kraju.

nie mniej dyskutowano sprawę szerzenia się jaglicy w Galicyi i zastanawiano się nad swoistą chorobą, występującą u tkaczy; oświadczone się za uznaniem przemysłu operatorów nagniotków za przemysł koncesyjonowany na podstawie dowodu uzdolnienia.

Jako nadzwyczajni członkowie brali udział w poszczególnych posiedzeniach Rady Zdrowia w tym roku: prof. dr. Józef Łazarzski z Krakowa, docent Mieczysław Dunin Wąsowicz, Andrzej Kochanowski jako przewodniczący gremium aptekarzy we Lwowie, Jakób Piepes mag. farm. i zastępca przewodniczącego gremium, dr. Emanuel Machek, okulista i c. k. lekarz powiatowy dr. Adolf Wurst.

(Rok 1888). Rok 1888 upłynął również bez zmiany co do osób w skład Rady Zdrowia wchodzących. W ciągu tego roku załatwiono 56 spraw, z tych 3 z własnej inicjatywy. — Ze spraw dotyczących się obsadzenia różnych posad w służbie zdrowia, przedstawiono kandydatów na opróżnione posady lekarzy i weterynarzy powiatowych, posadę lekarza zdrojowego w Krynicy, na udzielenie koncesyi na trzecią aptekę w Kołomyi, nie mniej przedstawiono kandydatów do udzielenia nagród za odszczególnienie się przy szczepieniu.

Oświadczone się za założeniem nowych aptek w Jaworzniu, Mszanie Dolnej i Strussowie, a przeciw założeniu w Korczyniu, Makowie, Ślemieniu, Strzeliskach i Żłotnikach.

Wydano opinię co do projektowanego zakładu zdrojowo-kąpielowego w Soli w powiecie żywieckim i co do potrzebnych urządzeń i ulepszeń w istniejących już zakładach w Krynicy i Szwołowicach; również wydano opinie w sprawie budowy szpitali powszechnych w Tarnopolu i w Żywcu.

Co do fabryk i zakładów przemysłowych wydano orzeczenia pod względem sanitarno-policyjnym w następujących wypadkach: garbiarnie w Kutach i Starym Sączu, destylarnie nafty we Lwowie i w Ropicy Polskiej, zakłady czyszczenia i suszenia jelit na Garbarzach w Przemyśle i w Ruskiej Wsi, fabryki świec z topiarnią łożu w Bohorodczanach i Dobromilu, skład mąki kościanej w Gorlicach, fabryka sztucznej wełny w Białej, fabryka smarowidła do butów i wozów w Drohobyczu, skład szmat i kości w Stanisławowie, targowice bydłce w Jarosławiu, Tłustem i Turce, tudzież grzebowisko w Jarosławiu.

Wreszcie wydano opinie w sprawie asanacyi miasta Tłumacza, w sprawie szerzenia się kiły w Rzeszowskiem, a nadto podano szereg wniosków celem zapobiegania w ogóle szerzeniu się

tej choroby w kraju; dalej w sprawie budowy grobowca pod kaplicą w Przemiwólkach i potrzeby utworzenia dwóch oficyn chirurgicznych w Podhajcach.

Przedłożono opinię w przedmiocie rekonstrukcyi więzień c. k. Sądu obwodowego w Przemyśle, w sprawie potrzeby zakupu bielizny i pościeli dla klinik krakowskich, potrzeby zaprowadzenia kursów uzupełniających dla akuszerok i w sprawie potrzeby i sposobu utrzymywania ewidencji różnego rodzaju kalek w całym kraju.

Jako nadzwyczajni członkowie brali udział w tym roku w miarę rodzaju spraw na porządku dziennym się znajdujących: c. k. inspektor przemysłowy Arnulf Nawratil, prof. dr. Tadeusz Pilat i c. k. inżynier Rziżek.

(Rok 1889). Reskryptem z 15. marca 1889 zamianował Wydział krajowy na następne trzechnie t. j. po koniec kwietnia 1892 członkami kraj. Rady Zdrowia dr. Emila Merczyńskiego i dr. Grzegorza Ziembickiego syna, prymaryusza oddziału chirurgicznego szpitala powszechnego we Lwowie. Ministerstwo spraw wewnętrznych zaś reskryptem z 26. kwietnia 1889 zamianowało na toż samo trzechnie z dawnych członków Rady Zdrowia dra Ferdynanda Cassinę, dra Adama Czyżewicza, dra Ignacego Króweczyńskiego, dra Wiktora Opolskiego, a nadto dra Zygmunta Riegera, który poprzednio zasiadał w Radzie z ramienia Wydziału krajowego. Szóstym zaś członkiem c. k. kraj. Rady Zdrowia zamianowało Ministerstwo spraw wewn., lecz dopiero po obsadzeniu opróżnionej posady c. k. krajowego referenta sanitarnego, reskryptem swym z 6. września 1889 dra Oskara Widmanna, prymaryusza szpitala powszechnego we Lwowie.

Dnia 31. marca tego roku zmarł c. k. radca Namiestnictwa i przewodniczący c. k. kraj. Rady Zdrowia, dr. Alfred Biesiadecki, a c. k. kraj. Rada Zdrowia na posiedzeniu w dniu 16. kwietnia 1889 uczciła pamięć zmarłego przez powstanie, zaznaczając zarazem tę okoliczność w protokole z posiedzenia Rady.

Ukonstytuowanie Rady nastąpiło 18. maja 1889, przy czem wybrano przewodniczącym prof. dra Adama Czyżewicza, a zastępcą przewodniczącego dra Wiktora Opolskiego. Po zamianowaniu c. k. Radcą Namiestnictwa i kraj. referentem sanitarnym dla Galicyi dra Józefa Merunowicza, wszedł tenże w skład c. k. kraj. Rady Zdrowia z urzędu, biorąc udział po zaz pierwszy w tym charakterze w posiedzeniu c. k. kraj. Rady Zdrowia w dniu 1. października 1889, a równocześnie c. k. konceptista sanitarny dr. Zdzisław Lachowicz objął obowiązki sekretarza Rady.

W tym roku przyszło pod obrady 81 spraw, z tych 10 z własnej inicjatywy. Między innymi przedstawiono kandydatów na lekarzy i weterynarzy powiatowych, lekarzy salinarnych w Bochni i Dolinie, lekarza policyjnego w Krakowie; nie mniej przedstawiono kandydatów do nagród za oszczędzenie się przy szczepieniu, przy czem przyjęto do wiadomości, że Wydział krajowy uznał za stosowne nie udzielać nadal podobnych nagród.

Zezwolono na otworzenie zakładu dla psycho-nerwowych chorych dr. Włodzimierza Dobińskiego na Zofiówce we Lwowie, na zakład krowiankowy dra Antoniego Barańskiego, profesora szkoły weterynaryi we Lwowie i zakład inhalacyjny dra Michała Janochy w Szczawnicy; wydano opinię w sprawie zakładu wodoleczniczego dra Józefa Kołaczkowskiego w Szczawnicy i w sprawie budowy domu dla starców i kalek izraelskich fundacyi Gartenbergów w Drohobyczy, nie mniej w przedmiocie budowy nowych szpitali w Nowymtargu i Samborze, tudzież lecznicy w Myślenicach, w końcu uznano potrzebę założenia epidemicznego szpitala gminnego w Borysławiu.

Przyjęto sprawozdanie uzupełniające za r. 1886 i 1887 o stosunkach zdrowotnych w kraju, opracowane przez prof. dra Adama Czyżewicza wraz z szeregiem wniosków.

Oświadczone się za otwarciem nowych aptek w Radłowie i Rudniku i za otwarciem czwartej apteki w Przemyślu na Zaszaniu, nie mniej i aptek sezonowych w miejscach kąpielowych w Lubieniu i Rymanowie, a przeciw otwarciu apteki w Żabnie i przeciw udzieleniu koncesyi na domową aptekę w Brodach pod Kalwaryą; w końcu wydano opinię w sprawie drogueryi w Przemyślu.

Przeprowadzono dyskusyę nad statutem dla zakładu zdrojowo kąpielowego w Rabce, — oświadczone się za ustanowieniem rejonu ochronnego dla zdrojowiska Rymanów i wydano opinię w sprawie piętnowania korków przy napełnianiu flaszek wodami mineralnemi.

W następujących sprawach przemysłowych wydano żądane orzeczenia pod względem sanitarno-policyjnym: fabryka smarów skór w Drohobyczu, garbarnie w Limanowej, Nowymtargu, Stanisławowie i Tyśmienicy, miejska suszarnia skór w Przemyślu, zakład czyszczenia jelit w Kołomyi, fabryka papieru w Zabłociu i tektury w Babicach, umieszczenie targowicy wiktuałów, siana i drzewa w Stanisławowie, handel farbami i innymi przetworami

chemicznymi i leczniczemi w Sassowie, nie mniej wyrażono zdanie co do szkodliwości zachodzących w ogóle w fabrykach zapalek.

W sprawach weterynarnych wydano opinię w sprawie potrzebnych zmian w statucie c. k. szkoły weterynaryi, dotyczących się przepisów weterynarno-policyjnych i w przedmiocie potrzeby zmian w studiach i egzaminach dla podkowaczy koni; wyrażono zdanie co do urządzenia targowie bydła i świń w Frysztaku, Krakowie i Żmigrodzie, tudzież rzeźni w Borysławiu, Brodach i Żywcu.

Uznano potrzebę parowych aparatów desinfekcyjnych dla miasta Śniatyna i c. k. zakładu karnego w Stanisławowie. — Wydano instrukcję, mającą na celu tłumienie chorób nagminnych w ogóle, zastanawiano się nad środkami zapobiegawczymi szerzeniu się kiły w Kossowskiem i świerzbu w wielu powiatach kraju. — Wydano opinię co do pochowania zwłok w podziemiach kościoła parafialnego w Żółtkwi, co do umieszczenia cmentarza izraelskiego w Brodach pod Kalwaryą, co do ulepszonej konstrukcyi trumien i w sprawie oznaczenia zgnilizny zwłok w danym wypadku.

Wyrażono zdanie w sprawie urządzenia i potrzebnego nadzoru nad chajderami, w sprawie dopuszczalności przewozu ludzkich ekskrementów koleją żelazną, w sprawie zanieczyszczenia wód płynących i stojących odpadkami z destylarni naftowych, w sprawie oficyny chirurgicznej w Bóbrce i kwalifikacyi potrzebnej dla pomocników w takich oficynach. — Oświadczone się za karaniem za wykonywanie akuszerstwa przez nieuprawnione osoby w ogóle i wyrażono zdanie, które leki z obowiązujących aptekarzy według siódmego wydania farmakopei, muszą koniecznie znajdować się w aptekach prowincjonalnych. — Z własnej inicjatywy udano się do Prezydium c. k. Namiestnictwa z prośbą o wyasygnowanie 500 zł. na wynajęcie lokalu na pracownię bakteryologiczną.

(Rok 1890). Na dziewiętnastu posiedzeniach załatwiła Rada Zdrowia w ciągu r. 1890 sto siedmiu spraw, z czego ośm z własnej inicjatywy.

Jak w latach poprzednich, podobnie i w tym roku przedstawiono kandydatów na opróżnione posady c. k. lekarzy i weterynarzy powiatowych; stypendyum z fundacyi dra Jakóba Rappaporta udzielono doktorandowi Bronisławowi Zrogowskiemu.

Zastanawiano się nad ustawą rządzącą stosunki zdrojowisk i uzdrowisk w kraju, nie mniej wydano dodatkowo żadaną opinię co do statutu i instrukcyi dla zakładu zdrojowego w Rabce, wyrażono swe zdanie co do źródła w Burkucie, dalej w sprawie zakładu wodoleczniczego dr. Józefa Kołaczekowskiego na Miodziusiu

w Szczawnicy i w sprawie kierownictwa zakładu inhalacyjnego w tymże zdrojowisku po śmierci ś. p. dra Michała Janochy, — w przedmiocie pensjonatu w zakładzie hydropatycznym w Krynicy i potrzeby różnych inwestycyi w tej miejscowości; nie mniej powzięto uchwałę w sprawie koniecznych urządzeń we wszystkich zdrojowiskach na wypadek pojawienia się chorób zakaźnych.

Sprawa szpitali i innych podobnych zakładów dobroczynnych w kraju była częstym przedmiotem obrad Rady Zdrowia w r. b. i tak: zastanawiano się w ogóle nad złem umieszczeniem szpitali w kraju; wypracowano szkic na wzorowy szpital na 50 łóżek i przedłożono opinię o szkicu na szpital wypracowanym przez Wydział krajowy; wydano opinię w sprawie budowy szpitalu w Lubaczowie i ponowną w sprawie lecznicy w Myślenicach, udzielono przychylniej opinii w sprawie koncesyi na otworzenie domu zdrowia dra Ludwika Lustgartena i Konstantego Wilczyńskiego w Krakowie, i domu zdrowia dla obłąkanych dra Karola Żuławskiego w Krakowie, nadto na zmianę lokalu domu zdrowia dra Gwiazdomorskiego w Krakowie. — Zastanawiano się nad sprawą dwóch lecznic lwowskich, nad potrzebą opieki lekarskiej w szpitalach Sióstr Miłosierdzia w kraju, nad nieodzowną potrzebą pawilonu dla chorób zakaźnych przy szpitalu powszechnym we Lwowie i gminnego szpitala epidemicznego w tem mieście, tudzież udzielono koncesyi na zakład krowiankowy dra Zygmunta Riegera i profesora weterynaryi Pawła Kretowicza we Lwowie.

Przyjęto uzupełniające sprawozdanie o stosunkach zdrowotnych w kraju za rok 1888 opracowane przez dr. Ferdynanda Cassinę, wraz z szeregiem właściwych wniosków, nie mniej przyjęto podobne sprawozdanie weterynarne za r. 1889 opracowane przez c. k. weterynarza krajowego Aleksandra Litticha.

Oświadczone się za utworzeniem nowych aptek w Medenicach i Wiśniowczyku, nie mniej za utworzeniem drugiej apteki w Podgórzu; przedstawiono kandydatów celem udzielenia koncesyi przez c. k. Namiestnictwo w drodze rekursu na apteki w Makowie, Mszanie dolnej i Strussowie, sezonowej apteki w Lubieniu.

W następujących sprawach przemysłowych wydano wymagane orzeczenia: dwie piekarnie w Krakowie i dwie w Jarosławiu, destylarnie nafty w Glinniku Maryampolskim, Kołomyi, Ropicy Polskiej i Sokolem; fabryka octu w Stryju, cegielnia we Lwowie, fabryka spodium w Dąbiu i sztucznej wełny w Białej, garbarnie w Manastersku i Rzeszowie, fabryka wody sodowej w Ottynii, skład materiałów aptecznych w Podgórzu, browar w Pawłosiowie,

warzelnia asfaltu we Lwowie, wyrób maszyn w Rzeszowie, fabryka papieru w Poboczu, pracownia stolarska we Lwowie pod względem sposobu sztucznego oświetlenia, rzeźnie w Białymkamieniu, Budzanowie, Knihyninie, Przemyślanach, Sołotwinie i Załóscach; tudzież wydano ogólne normy i zasady dla budowy i urządzenia »wzorowej rzeźni«.

Wyrażono opinie w sprawie umieszczenia lub potrzeby założenia nowych cmentarzy: izraelickiego w Dynowie i Kołomyi, chrześcijańskiego w Podhajcach i Szczawnicy, — nie mniej oświadczone się co do sposobu i czasu przewozu zwłok zmarłych na choroby zakaźne.

Ułożono nową instrukcyę dla szczepienia ochronnego krowianką w porozumieniu z Wydziałem krajowym; przyjęto wnioski w sprawie organizacyi lekarzy gminnych w kraju; — przyjęto obszerniejsze i krótsze popularne; »pouczenie o chorobach zaraźliwych spojówki oka«, opracowane przez c. k. radcę zdrowia dra Ferdynanda Cassinę, mające na celu rozszerzenie wiadomości między właściwymi czynnikami, o zaraźliwości jaglicy i sposobach zapobiegawczych szerzeniu się tej choroby; — przedłożono wnioski w sprawie uregulowania rozporządzeń o prostytutcyi i wyrażono swe zdanie co do postępowania z chorymi kiłowymi w powiecie rzeszowskim i zastanawiano się nad sposobem zapobiegania rozwolekaniu chorób zakaźnych przez starą odzież z Węgier do pewnych okolic w Galicyi w znacznej ilości sprowadzanej; powzięto uchwały mające na celu wydanie właściwych zarządzeń z powodu kłęski nieurodzaju i braku paszy dla bydła wyrażając zarazem zdanie co do przyrządzania kompostu z padliny.

Wydano orzeczenie w sprawie toru kolejowego dla tramwaju parowego we Lwowie, przepędu bydła rzeźnego przez drogę w Oświęcimie, w sprawie dezynfekcyi stajni w Niepołomicach z powodu zaszłego tamże wypadku wąglika, w sprawie oficyny chirurgicznej w Stanisławowie, w przedmiocie wzbronienia patronowi chirurgii we Lwowie wykonywania praktyki lekarskiej z powodów przewidzianych ustawą karną, w końcu dokonano szeregu zmian w normie ordynacyjnej dla lekarzy.

Z własnej inicjatywy zajmowała się Rada Zdrowia »środkami przeciw epidemii influenzy we Lwowie się szerzącej, sprawą szczepienia limfą Kocha przeciw gruźlicy, sprawą urządzenia pracowni bakteryologicznej i sprawą ogłaszania protokołów Rady Zdrowia w streszczeniu w *Gazecie Lwowskiej*«.

Jako nadzwyczajni członkowie brali udział w tym roku w miarę potrzeby magistrowie farmacyi Andrzej Kochanowski i Jakób Piepes i c. k. inspektor przemysłowy Arnulf Nawratil.

(Rok 1891). W r. 1891 nie zaszły żadne zmiany w składzie Rady Zdrowia. Posiedzeń odbyła Rada Zdrowia 16, spraw załatwiono w ogóle 79, z własnej inicjatywy 6.

Przedstawiono kandydatów na opróżnione posady c. k. lekarzy i weterynarzy powiatowych, na posadę lekarza salinarnego w Wieliczce i posady docentów higieny i somatologii w seminariach nauczycielskich męskich i żeńskich całego kraju, w końcu przedstawiono kandydatów do otrzymania koncesyi w drugiej instancyi na nowo otworzyć się mające apteki w Jaworzniu, Radłowie i Rudniku, nie mniej na czwartą aptekę na Zasanu w Przemyśle. Oświadczone się za założeniem nowej apteki w Jagielnicy, a przeciw otworzeniu apteki w Baligrodzie i drugiej apteki w Wadowicach i za zamknięciem apteki kolei Karola Ludwika we Lwowie.

Wydano opinie w sprawie projektowanego zakładu wodoleczniczego Henischa w Krakowie, w sprawie rekonstrukcyi podobnego zakładu wodoleczniczego dr. Piaseckiego w Zakopanem i w sprawie projektowanych zmian w takim zakładzie dr. Chramca w Zakopanem.

Zaopiniowano plany pawilonu chirurgicznego w Krakowie szpitala dla zakaźnych w Borysławiu, szpitala powszechnego w Tarnopolu i izby leczniczej w Myślenicach; wyrażono zdanie co do powstać mającego zakładu produkcji krowianki w Płokach.

Ułożono projekt instrukcyi dla lekarzy szkolnych, projekt regulaminu dla aptek publicznych i domowych wraz z projektem do ich rewizyi, wreszcie projekt statutu dla gremiów aptekarskich w Galicyi; zaopiniowano instrukcyę dla funkcyonaryuszy szpitala św. Zofii we Lwowie, rozporządzenie wykonawcze do ustawy z dnia 2. lutego 1891 dz. ust. kraj. nr. 17 w sprawie urządzenia służby zdrowia w gminach, statut dla stałych komisji zdrowotnych i projekt instrukcyi służbowej dla lekarzy gminnych i okręgowych.

Przyjęto sprawozdanie uzupełniające o stosunkach zdrowotnych w kraju za r. 1889 opracowane przez dr. Ferdynanda Casinę wraz z przedłożonymi przezeń wnioskami.

W następujących sprawach przemysłowych wydano żadaną opinię pod względem sanitarno-policyjnym: garbarnie w Gorlicach, Knihyninie i Limanowej, dwie piekarnie w Krakowie, mydlarnie w Przemyśle i Śniatynie, rzeźnie w Dębicy, Krościenku Niżnym i Tarnobrzegu, stajnie spędowe w Mielcu, fabryka likierów w Lipniku, zakład dla marynowania śledzi w Staroniwie, fabryki super-

fosfatu w Babcach i Sokolem, piec kuplowy do topienia żelaza we Lwowie, fabryki wody sodowej w Krakowie i Samborze, destylarnie nafty w Drohobyczu i Strzelbicach, wyrób cerazyny w Drohobyczu i fabryka gazu świetlnego w Szczakowej.

Dalej zastanawiano się nad sposobem dezynfekcyi bielizny po zakaźnych chorych w publicznych pralniach, nad sprawą asanacyi miasta Oświęcima i regulacyi tamtejszej młynówki, nad potrzebą regulacyi rzeki Złotej Lipy; wydano orzeczenie w sprawie cmentarzy izraelickich w Knihyninie i Kołomyi, w sprawie chowania zwłok w grobowcu w Sławentynie i na cmentarzu koło kościoła w Olpinach.

Wyrażono zdanie potrzeby ingerencyi publicznych organów sanitarnych przy stawianiu i urządzaniu budynków dla publicznych szkół ludowych, zaopiniowano istniejące podręczniki dla nauki higieny w szkołach ludowych.

Poruszono sprawę ruchu chorych kiłowych w szpitalach powszechnych, sprawę opłat za leczenie prostytutek w szpitalach, nie mniej sprawę potrzeby kontroli porodów odbywających się w prywatnych mieszkaniach akuszerok.

Z własnej inicjatywy zastanawiano się nad niedostatkami w krajowych szpitalach powszechnych, nad konieczną potrzebą asanacyi IV. dzielnicy miasta Lwowa z powodu rok rocznie pojawiającej się epidemii tyfusu w tej dzielnicy miasta, dalej w sprawie potrzeby ściślejszego przestrzegania przez właściwe władze ustawy budowniczej dla miasta Lwowa, zwłaszcza §. 28 wspomnianej ustawy.

Jako nadzwyczajni członkowie brali w r. 1891 udział w posiedzeniach Rady pp. Józef Braunseis, c. k. radca budownictwa, Sylwester Hawryszkiewicz, c. k. nadinżynier i magistrowie farmacyi i przełożeni gremiów aptekarskich w Krakowie i Lwowie Fortunat Gralewski i Jakób Piepes.

(Rok 1892). Skład c. k. krajowej Rady Zdrowia na następne trzechlecie t. j. od końca kwietnia 1892 do końca kwietnia 1895 pozostał niezmienny, a ukonstytuowanie Rady nastąpiło na posiedzeniu w dniu 6. maja 1892, które osobiście zagał Ekscelencya p. Namiestnik Kazimierz hr. Badeni przemówieniem, w którym dziękując członkom Rady Zdrowia za dotychczasowe zajęcie się i pełnienie dobrowolnie na się przyjętych obowiązków, prosił zarazem, by i nadal chcieli z równą gorliwością zajmować się sprawami poruczonemi.

Następnie wybrano przewodniczącym prof. dr. Adama Czyżewicza, a zastępcą przewodniczącego prymaryusza szpitala dr. Wi-

ktora Opolskiego. Urząd sekretarza pełni jak dotąd tak i nadal c. k. lekarz powiatowy dr. Zdzisław Lachowicz.

W r. 1892 załatwiono 115 spraw na 20 posiedzeniach; — z załatwionych spraw, 21 wniosków było z własnej inicjatywy członków Rady Zdrowia.

W szczególności przedstawiono kandydatów na opróżnione posady c. k. lekarzy i weterynarzy powiatowych, na posadę stałego lekarza sądowego we Lwowie, na udzielenie koncesyi w drugiej instancji na nowe apteki w Medenicach i Wiśniowczyku, tudzież na drugą aptekę w Podgórzu.

Wydano opinie w sprawach dotyczących się budowy lub przebudowy następujących zakładów: dom dla nieuleczalnych, nowe skrzydło domu sierót i przytulisko miejskie we Lwowie, dom zdrowia dla rodzących i chorób kobiecych dr. Stanisława Brauna w Krakowie, prywatny szpital Karola hr. Lanckorońskiego w Komarnie, szpital powszechny w Przemyślanach, zakład wodoleczniczy dr. Piaseckiego w Zakopanem, szpital powiatowy w Wadowicach, zakład wodoleczniczy Emila Bartemiliana Brajera w Winnikach pod nazwą »Marjówka«, epidemiczny barak gminny miasta Lwowa, zakład wodoleczniczy przy łaźni rzymskiej w Jarosławiu, przebudowa zakładu krowiankowego chirurga Józefa Freysingera w Lisku.

Zatwierdzono po przedyskutowaniu: statut dla uzdrowiska w Zakopanem, instrukcję dla lekarza stacyi klimatycznej w tej miejscowości; statuta i instrukcje dla lekarzy zdrojowych w Iwonniczu, Lubieniu, Rabce i Truskawcu; statut dla komisji sanitarnej, instrukcję dla naczelnego lekarza i dla lekarzy miejskich w Krakowie i we Lwowie; statut dla szpitala powiatowego w Buczaczu; nie mniej uchwalono ogólne zasady i przedłożono szczegółowy plan, w jaki sposób mają być urządzone izby lekarskie w kraju.

Przyjęto sprawozdanie o stosunkach zdrowotnych w kraju w roku 1890, opracowane przez c. k. krajowego referenta sanitarnego dr. Merunowicza i także sprawozdanie weterynarza za ten sam rok, opracowane przez c. k. weterynarza krajowego Aleksandra Litticha.

Oświadczone się za otwarciem nowej apteki w Korczynie i przeciw udzieleniu koncesyi na aptekę domową w Trzebini; nadto zaopiniowano prośbę aptekarza z Brodów co do uwolnienia go od utrzymywania niektórych leków w swej aptece, nie mniej wydano opinię w sprawie drogueryi w Gorlicach.

Uznano potrzebę założenia klinik psychiatrycznych przy wydziałach lekarskich w Krakowie i we Lwowie.

Następujące sprawy przemysłowe były przedmiotem obrad Rady Zdrowia w tym roku: garbarnie w Dobczycach, Knihyninie, Łyścu, Skotnikach, Sokołowie, Stopnicach Szlacheckich i Złoczowie; skład kości w Dębnikach, fabryka mebli giętych w Krakowie, fabryka szwarcu i smarowidła w Przemyśle, mydlarnie w Białej, Jarosławiu i Smolnem, cegielnia i wapniarka w Przemyśle, wapniarka w Kapelance ad Zakrzówek, cegielnia w Starym Czortkowie, miodosytnia w Podgórzu, skład mąki kościanej w Dynowie, piekarnie w Krakowie i Podgórzu, młyn amerykański w Glinniku Maryampolskim, fabryki wody sodowej w Komarnie i Krośnie, browar w Zaczerniu; rzeźnie w Krzywem Górnem, Kutach, Nagorzance, Zagórze, Zarszynie i Złoczowie; fabryka cukierków we Lwowie; tłocznia oleju w Bohorodczanach; sprawa sprowadzania ryb suszonych z Rosyi; zniesienie aparatów pneumatycznych do wyszynku piwa.

Z powodu pojawienia się cholery azyatyckiej w kraju przeprowadzono dyskusyę na kilku posiedzeniach, a informując się o kaźdoczesnym jej stanie wyrażono opinię co do potrzebnych zarządzeń i sposobu ich przeprowadzania; przyjęto sprawozdanie z inspekyi dokonanej przez c. k. lekarza inspekyjnego dr. Józefa Barzyckiego w mieście Lwowie i zastanawiano się nad odpowiedniem urządzeniem studni w mieście, przyjmując nadto cały szereg wniosków mających na celu przeprowadzenie asanycyi Lwowa. Na żądanie właściwej Władzy wydano orzeczenie, że przez wyraz: »Pest« użyty w patencie z r. 1805 »cholery« rozumieć nie należy.

Powzięto wnioski mające na celu zapobieżenie zawlekaniu wszelkich epidemii z Rosyi.

Uchwalono urządzić laboratorium chemiczno-bakteryologiczne c. k. kraj. Rady Zdrowia, oraz prośbę, by w celu utrzymania tegoż wys. Ministerstwo zechciało roczną dotacyę 2000 zł. podnieść do 2500 zł., zarazem uchwalono i regulamin dla rzeczzonego laboratorium.

Oświadczone się za leczeniem prostytutek na koszt funduszu publicznego; oznaczono najmniejsze wynagrodzenie dla akuszerok gminnych i okręgowych; — wydano pouczenie w sprawie sposobu przesyłki i sposobu przechowywania krowianki dla utrzymania jej skuteczności, nie mniej wyjaśniono, jak mają wyglądać znaki dodatniego skutku rewakcyonowania; oświadczone się za utworzeniem 14 okręgów sanitarnych w ciągu r. 1892; przyjęto pewne przepisy w przedmiocie rytualnych obrzezań; zaopiniowano na żądanie właściwej Władzy rachunek lekarski przedłożony stronie za czyn-

ności lekarskie; wydano opinię co do wzievalni w Truskawcu; nie mniej powzięto uchwałę w sprawie perlicy u bydła się pojawiającej.

Uchwalono instrukcyę ogólną dla zakładania i utrzymywania fabryk wody sodowej.

Między licznymi wnioskami podjętymi z własnej inicjatywy poszczególnych Radców Zdrowia, należy zaznaczyć szereg wniosków uchwalonych w sprawie fizycznego kształcenia się młodzieży szkolnej; przynaglenia w sprawie potrzeby otwarcia szpitala dla chorób zakaźnych przez gminę miasta Lwowa, organizacyi służby zdrowia we Lwowie, wnioski w sprawie zamierzonego użycia pawilonu izolacyjnego wojskowego we Lwowie na wojskowy szpital choleryczny.

Dalej powzięto uchwałę wzięcia czynnego udziału w Wystawie lwowskiej i uchwalono prosić c. k. Ministerstwo o subwencyę na ten cel w wysokości 1600 zł.

Uchwalono postarać się w właściwej drodze, by w lokalach, w których sprzedawane bywają środki spożywcze, nie było wolno mieszkać, a tem mniej, by w takich lokalach, chorzy nie znajdowali pomieszczenia; wreszcie uchwalono przedstawić prośbę, gdzie należy, by w razie cholery, koszta dezynfekcyi ponosił skarb Państwa a nie poszczególne gminy.

Jako członek nadzwyczajny wziął udział w jednym posiedzeniu dr. Antoni Pawlikowski, fizyk miasta Lwowa.

(Rok 1893). W r. 1893 poniosła c. k. kraj. Rada Zdrowia dotkliwą stratę przez śmierć dwóch swoich zwyczajnych członków t. j. dr. Ignacego Krówczyńskiego i dr. Zygmunta Riegera.

W miejsce pierwszego mianowany został reskryptem z dnia 22. lutego 1893 lekarz praktyczny i operator w szpitalu dzieci św. Zofii we Lwowie dr. Hilary Schramm, w miejsce zaś drugiego reskryptem z dnia 5. czerwca 1893 powołano w skład c. k. kraj. Rady Zdrowia profesora anatomii opisowej przy szkole weterynaryi we Lwowie dr. Henryka Kadyjego.

W ciągu tego roku załatwiono 122 spraw na 15 posiedzeniach; ośm spraw wyszło z własnej inicjatywy członków Rady.

Ze spraw personalnych przedstawiono kandydatów na posady: dyrektora szpitala św. Łazarza w Krakowie, docenta higieny i somatologii w seminaryum nauczycielskiem żeńskim w Krakowie i męskim w Samborze; na posady c. k. lekarzy i weterynarzy powiatowych, na posadę lekarza sądowego, tudzież oznaczono kwalifikacye, jakich wymagać należy od chemika sądowego.

Uchwalono następujące normujące rozporządzenia: projekt statutu dla zdrojowiska w Krynicy i instrukcję dla lekarza zdrojowego w tej miejscowości, statut dla zdrojowiska w Swoszowicach i dokonano pewnych zmian w uchwalonym już poprzednio statucie dla zdrojowiska w Iwoniczu; dalej przyjęto statut dla szpitala powiatowego w Buczaczu; uchwalono niektóre poprawki w instrukcyi dla lekarza naczelnego i lekarzy miejskich we Lwowie, a w końcu powzięto uchwałę w sprawie wydawania kąpieli mineralnych w Krynicy.

Wydano opinie w sprawie budowy lub przebudowy: szpitala powiatowego w Przemyślanach, zakładu wodoleczniczego dr. Adama Majewskiego we Lwowie, budynku izolacyjnego w Drohobyczu, umieszczenia szpitala wojskowego w Stanisławowie, szpitala miejskiego w Husiatynie, szpitala cholerycznego w Kołomyi, szpitala powszechnego w Brzeżanach i przytuliska w Rohatynie.

Ze spraw przemysłowych załatwiono: fabryki wody sodowej w Jarosławiu, Krakowie i Sanoku, nie mniej sprzedaż wody sodowej we flaszkach zwanych kracherami w Jarosławiu i Lubyczy; młyn turbinowy w Kniaźdworze i Mogile; piekarnie w Krakowie, Lwowie, Przemyślu i Tarnowie; sposób przewozu cegieł we Lwowie; drobna sprzedaż wapna i cegieł w Krakowie; destylarnia nafty w Pasiecznej; mydlarnie w Jarosławiu, Lwowie i Śniatynie; stajnia krowia we Lwowie; wyrób sztucznych limoniad i soków w Kańczuzdze; piec wapienny w Przemyślu; garbarnie w Gorlicach, Jagielnicy, Kołomyi, Manasterku, Śniatynie, Tyśmienicy i Załubińcach; fabryka nawozu sztucznego w Glinniku Maryampolskim; suszarnia skór w Tarnopolu; mleczarnia we Lwowie; browar w Krakowie; olejarnia w Cześnikach; rzeźnie w Bołszowcach, Budzanowie, Busku, Jaworowie i Złoczowie; sposób czyszczenia dołów kloacnych w Krakowie; handel starzyzną w ogóle.

Uchwalono projekt ogólny dla budowy piekarń i ich utrzymania, nie mniej dokonano pewnych zmian w podobnym projekcie co do fabryk wód sodowych, uchwalonym w ubiegłym roku.

Wydano opinię co do utworzenia samoistnych okręgów sanitarnych w miastach: Andrychów, Bełz, Chrzanów, Czortków, Dobromil, Kamionka, Leżajsk, Łańcut, Nowy targ, Oświęcim, Przeworsk, Staremiasto i Zbaraż; dalej uchwalono potrzebę utworzenia 21 nowych okręgów sanitarnych, mających wejść w życie w roku 1893 a nadto wydano opinię co do okręgów sanitarnych z siedzibą lekarza w Gwoźdźcu, Kulikowie, Moszczanach, Narajowie, Turce, w Nowemsiolu i w całym powiecie czortkowskim, a w końcu wydano

opinię w sprawie przeniesienia siedziby lekarza okręgowego z Czerwonogrodu do Uściczka.

Przyjęto sprawozdanie zdrowotne z kraju za rok 1891, opracowane przez c. k. krajowego referenta sanitarnego dr. Józefa Merunowicza z szeregiem wniosków.

Oświadczone się za otworzeniem nowej apteki w Jagielnicy; przedstawiono kandydata dla nadania koncessyi w drugiej instancji na aptekę w Medenicach; objawiono swe zapatrywanie w sprawie utrzymywania podręcznych apteczek przez lekarzy kolejowych jak i w sprawie założenia agencji aptekarskiej we Lwowie.

Wydano orzeczenia w sprawie ementarza izraelickiego w Kołomyi, katolickiego w Samborze, w sprawie grobowca prywatnego w Myślenicach, Radoczy i Sieniawie. Powzięto uchwałę w sprawie budowy własnego pawilonu na wystawie we Lwowie.

Uchwalono szereg wniosków z powodu epidemicznego tyfusu brzuszego rok rocznie we Lwowie zwłaszcza w IV. dzielnicy miasta występującego. Przeprowadzono dyskusję na kilku posiedzeniach z powodu panującej cholery w kraju w przedmiocie środków dla skutecznej obrony przed jej rozszerzeniem się; również wyrażono opinię w sprawie środków ochronnych przeciw ospie.

Wyrażono opinię w sprawie wynagradzania lekarzy za badanie aresztantów w czasie cholerycznym; wydano opinię w sprawie zmiany nazwy: „zakładu wodoleczniczego“ na „sanatorium“ w Maryówce; wydano opinię co do założenia prywatnego dołu kloacznego w Sanoku; zaopiniowano sprawę projektowanej lecznicy powszechnej w Jarosławiu.

Między samoistnymi wnioskami była prośba o ulgi w jeździe koleją żelazną dla członków Rady Zdrowia; wniosek o podwyższenie dyet dla c. k. lekarzy powiatowych używanych w czasie cholery i o osobne wynagrodzenie za pracę komisijną w nocy wreszcie wniosek, by apteki zaopatrzyły się w nowy środek desinfekcyjny: lysol.

Jako nadzwyczajni członkowie brali udział dr. Antoni Pawlikowski, fizyk miasta Lwowa w dwóch posiedzeniach i c. k. radca budownictwa Sylwester Hawryszkiewicz w jednym posiedzeniu.

(Rok 1894). W r. 1894 odbyła c. k. kraj. Rada Zdrowia 14 posiedzeń, na których załatwiono 136 spraw, a z tych 6 z własnej inicjatywy. Do ważniejszych spraw należały: przedstawienie kandydatów na posady: c. k. weterynarza krajowego, c. k. lekarzy i weterynarzy powiatowych, na posadę c. k. koncepcisty weterynarnego, lekarza salinarnego w Drohobyczy, lekarza sądowego

we Lwowie i znawcy sądowego dla okulistyki we Lwowie, wreszcie docenta higieny i somatologii przy seminarjum nauczycielskiem w Samborze.

W sprawie organizacyi służby zdrowia w kraju wydano opinie co do utworzenia samoistnych gmin sanitarnych w Bolechowie, Dębicy, Dolinie, Frysztaku, Haliczu, Horodence, Lubaczowie, Mikołajowie, Monasterzyskach, Staremmieście, Tarnobrzegu, Tłumaczu, Uhnowie, Wojniczu i Zbarażu; — dalej co do utworzenia okręgów sanitarnych z siedzibą w Czarnym Dunajcu, Dobromilu, Dunajowie, Frysztaku, Hanaczowie, Krościenku, Krynicy, Lanckoronie, Milówce, Podkamieniu, Sokołowie i Wojniłowie; i co do utworzenia okręgów sanitarnych w powiecie stryjskim, a nadto udzielono swej opinii co do przeniesienia siedziby lekarza okręgowego z Borynicz do Chodorowa.

Uchwalono statut dla zdrojowiska w Szczawnicy wraz z instrukcją dla lekarza zdrojowego; dokonano zmian w statucie dla stacyi klimatycznej w Zakopanem i dla zdrojowiska w Truskawcu; wydano opinię w przedmiocie ochronnego rejonu dla zdroju w Iwoniczu i w Rabce; uchwalono instrukcyę dla zakładowej akuszerki w Krynicy.

W sprawach budowy zakładów leczniczych wydano orzeczenia co do szpitali powszechnych w Tarnopolu i Wadowicach, szpitala miejskiego w Husiatynie, zakładu wodoleczniczego Kisielki we Lwowie, przeniesienia Domu Zdrowia dr. Stanisława Brauna w Krakowie, i co do umieszczenia szpitala cholerycznego w Sanoku i łazienek w Stanisławowie.

Następujące sprawy przemysłowe były przedmiotem obrad: piekarnie w Delatynie, Krakowie, Lwowie, Przemyślu, Stanisławowie i Tarnowie; młyny we Lwowie i Wierbiązu Niżnym; fabryka bieli cynkowej w Niedzieliskach, kotłarnia we Lwowie, fabryka superfosfatu w Babicach, wyrób świec i mydła we Lwowie, pracownia ślusarska w Krakowie, destylarnia nafty w Strzelbicach, garbarnie w Dobczycach, Drohobyczy, Kałuszu, Kołomyi i Krościenku; fabryka pudełek drewnianych i patyczków do zapałek w Nisku; suszarnia cykoryi w Rakowicach; fabryka wyrobów ceramicznych w Glińsku; wyrób i sprzedaż sardynek w Podgórzu; fabryka pudrety w Tarnowie; fabryka wyrobów platerowanych w Krakowie; fabryka garnków w Dołżce; papiernia w Poboczu; skład i drobna sprzedaż węgla w Krakowie; fabryka mączki kościanej w Białej i Piwnicznej; pracownia masarska w Krakowie; fabryka wody sodowej w Gorlicach i Tłumaczu; sprzedaż kra-

cherów w Sieniawie; skład spirytusu w Prądniku Czerwonym; mydlarnia w Lipniku; browar w Diatkowcach; wyrób wina sztucznego w Samborze; suszarnia skór w Tarnopolu; cegielnia w Stryju; tartak w Ciśnie; pracownia blacharska w Krakowie; rzeźnia drobiu koszernego w Tarnowie; rzeźnie w Busku i Wojniłowie; urządzenie hali targowej we Lwowie; w końcu przyjęto ogólne zasady projektu, według którego mają być zakładane i utrzymywane piekarnie w ogóle.

Wydano żądane opinie w przedmiocie prywatnego grobowca w Krzeszowicach, cmentarza w Samborze, okopiska w Żabiu i w sprawie grzebania zwłok w krypcie pod kościołem w Krakowie.

Przyjęto sprawozdanie uzupełniające o stosunkach zdrowotnych w kraju za r. 1892 opracowane przez c. k. kraj. Referenta sanitarnego dr. Józefa Merunowicza z uczynionymi przezeń wnioskami.

Oświadczone się za otwarciem nowych aptek w Baligrodzie, Trzebini i trzeciej apteki w Rzeszowie, a przeciw otworzeniu apteki w Korolówce i wydano opinię co do urządzenia ambulatoryum i apteki domowej w lokalnościach kasy chorych we Lwowie, nie mniej rozstrząsano sprawę i przedłożono właściwe wnioski mające na celu unormowanie praw drogueryi i zapobieżenie nadużyciom tamże się wydarzającym; w końcu przedstawiono kandydata do udzielania koncesyi w drugiej instancyi na aptekę w Korczynie.

Udzielono doktorandowi medycyny Janowi Świątkowskiemu stypendyum z fundacyi dr. Jakóba Rappaporta.

Wyrażono swe zdanie co do potrzeby posiadania nauki czytania i pisania dla kandydatek na akuszerki; nadto objawiono zapatrywanie w przedmiocie koniecznej potrzeby kształcenia uczniów medycyny w leczeniu chorób zakaźnych i pediatrii; podobnie i w sprawie cennika za rozbiory chemiczne do użytku sądowego w Krakowie.

Powzięto szereg uchwał w sprawie uregulowania i obostrzenia nadzoru nad prostytutkami.

Z własnych wniosków podnieść należy wniosek co do wzięcia udziału w wystawie lwowskiej; prośba o dotację na wyrób surowicy Behringa dla leczenia błonicy; w końcu szereg wniosków z powodu epidemicznego duru plamistego we Lwowie.

Jako nadzwyczajny członek brał w jednym posiedzeniu udział przewodniczący gremium aptekarskiego we Lwowie Jakób Piepes.

(Rok 1895). Na trzechlecie od końca kwietnia 1895 do końca kwietnia 1898 zostali ci sami członkowie zamianowani, co poprzednio, z tą jedynie zmianą, iż w miejsce ś. p. dr. Cassiny wszedł z ramienia Rządu, jako zwyczajny członek Rady Zdrowia dr. Edward Gérard Festenburg, lekarz praktyczny we Lwowie.

Rada Zdrowia w nowym swym składzie zebrała się celem ukonstytuowania się 11. czerwca 1895, a posiedzenie to zagał przemową Jego Ekscelencya p. Namiestnik Kazimierz hr. Badeni. W przemowie swej podziękował wszystkim Członkom Rady Zdrowia za ich ofiarną i pożyteczną działalność w ubiegłym trzechleciu, wspomniął o dotkliwej stracie, jaką Rada Zdrowia poniosła przez śmierć dr. Cassiny, a w końcu wskazał na potrzebę szerszej działalności Rady Zdrowia, wychodzącej po za sferę załatwiania ekshibitów i potrzebę ogólnej, szerszej asanacyi kraju, a zwłaszcza miast, choćby za pomocą obcych kapitałów.

Następnie obrano przewodniczącym przez aklamacyę prof. dr. Adama Czyżewicza, a jego zastępcą dr. Wiktora Opolskiego.

W ciągu roku 1895 załatwiono sto spraw na 14 posiedzeniach; dziewięć pochodziło z inicjatywy członków Rady Zdrowia. — Jak corocznie przedstawiono i w tym roku kandydatów na posady c. k. lekarzy i weterynarzy powiatowych, nadto na docentów higieny i somatologii w seminariach nauczycielskich w Przemyślu, Sokalu i Tarnopolu i posadę zdrojowej akuszerki w Krynicy.

W sprawie organizacyi służby zdrowia w kraju powzięto uchwały w przedmiocie utworzenia okręgów sanitarnych w Alwerni, Gładyszowie, Grodzisku, Lipicy Dolnej, Magierowie, Medenicach, Mielnicy, Nowemsiole, Peczeniżynie, Podkamieniu, Wielkichoczach, Żurawnie i w powiecie mościskim, nadto w sprawie samoistnej gminy sanitarnej w Załóżcach.

Zaproponowano szereg ulepszeń w Krynicy i dokonano niektórych zmian w statucie dla tego zdrojowiska, zaopiniowano kontrakt zawrzeć się mający z kierownikiem zakładu hydropatycznego w Krynicy. — Wydano opinie co do następujących budować się mających zakładów sanitarnych: zakład wodolecznicy dr. Adama Majewskiego we Lwowie i dr. Zygmunta Staubera w Kołomyi; domy zdrowia dr. Bronisława Chwistka i dr. Ignacego Szyszyłowicza w Zakopanem i dom izolacyjny w Krynicy.

Oświadczone się za założeniem nowej apteki w Półwsiu Zwierzynieckim, drugiej apteki w Złoczowie i czterech nowych aptek we Lwowie; — natomiast przeciw założeniu apteki w Korolówce, drugiej apteki w Bochni i tworzeniu aptek we Lwowie

i Krakowie dla związku powiatowych kas chorych; w końcu przedstawiono kandydatów do udzielenia koncesyi w drugiej instancyi na apteki w Baligródzie i Korczynie.

Przyjęto sprawozdanie o stosunkach zdrowotnych w kraju za r. 1893 opracowane przez c. k. kraj. Referenta sanitarnego dr. Józefa Merunowicza wraz z szeregiem opartych nań wniosków, nie mniej i sprawozdanie weterynarne za r. 1892 i 1893.

W następujących sprawach przemysłowych wydano orzeczenia: garbarnie w Krystynopolu, Ludwinowie, Posadzie Olchowskiej i Złoczowie; cegielnie we Lwowie na Szumanówce, Prądniku Czerwonym, Sichowie i Zwierzyńcu; młyny w Bołszowcach, Książ-dworze i Skołoszowie; młyn konny do wyrobu jagieł w Brodach, piekarnie w Kołomyi, Krakowie, Lwowie, Niedźwiedziu, Podgórzu, Szczawnicy i Tarnowie; skład spirytusu w Prądniku Czerwonym, tartak pnrowy w Wygodzie, suszarnia skór w Tarnopolu, destylarnia nafty w Drohobyczu, papiernie w Gorzeniu i Jaroszwicach, masarnia w Krakowie, skład kości we Lwowie, browar w Korolówce, kotłarnia w Tarnopolu; fabryki wody sodowej w Gorlicach i Tłumaczu; fabryka materiałów farmaceutycznych w Podgórzu; mydlarnia w Krakowie; łaźnia rytualna w Krościenku; hamernia i gisernia w Dębnie; rzeźnie w Husiatynie, Miłowce, Półwsiu Zwierzynieckiem i Zabierzowie; stajnia spędowa na nierogacizają w Rawie; w końcu przedyskutowano i uchwalono ogólną normę, według której mają być zakładane i utrzymywane garbarnie w kraju.

Wyrażono opinię w sprawie fabrykacyi opatrunków chirurgicznych; dokonano zmian w instrukcyi dla oglądaczy zwłok; wyrażono opinię w sprawie środków zapobiegawczych w celu tłumienia cholery azyatyckiej; nie mniej wydano opinię co do epidemicznego zapalenia opon mózgowo-rdzeniowych w Krakowie.

Wydano także opinie w sprawie prywatnego grobowca w Czarnołożcach i cmentarza w Stopczatowie.

Z własnych wniosków podnieść należy: sprawę założenia we Lwowie zakładu do wytwarzania surowicy antydyfterytycznej, względnie odpowiedniego w tym celu rozszerzenia istniejącego laboratorium c. k. kraj. Rady Zdrowia; rezolucya do wys. Rządu w przedmiocie nie odpowiedniego wymiaru pensyi dla wdów po lekarzach zmarłych przy wypełnianiu służbowych obowiązków; prośba o spowodowanie Dyrekcyi kolejowych, aby podania kompetentów o posady lekarzy kolejowych przesyłano do zaopiniowania Radzie Zdrowia; wreszcie uchwalono zażądać od Magistratu miasta Lwowa sprawozdań miejskiej komisji zdrowotnej za rok ubiegły.

W właściwych posiedzeniach w tym roku brali udział jako nadzwyczajni członkowie Karol Sklepiński, magister farmacyi, zastępca seniora lwowskiego gremium aptekarskiego, i Arnulf Nawratil, c. k. nadinspektor przemysłowy; nadto delegaci obu Izb lekarskich galicyjskich, prof. dr. Maciej Jakubowski z Krakowa i dr. Aleksander Wysocki, prymaryusz szpitala powszechnego w Złoczowie, jako delegat Izby lwowskiej.

Zestawienie

wniosków c. k. krajowej Rady Zdrowia mających na celu poprawienie stosunków zdrowotnych Galicyi, uczynionych przy sposobności opracowań corocznych sprawozdań sanitarnych w przeciągu okresu czasu od zawiązania tejsze Rady do końca roku 1895.

I.

1) Dopóki Galicya nie ma gmin zbiorowych, koniecznem jest dla urządzenia jakiegokolwiek organizacyi zdrowotnej, łączenie gmin w ilościach względnych do obszaru i zaludnienia, w okręgi, i ustanowienia w tychże okręgach lekarzy gminnych, oraz akuszerok gminnych. (Wniosek z r. 1873 powtórzony dosłownie w r. 1874).

2) W r. 1875 powtórzono ten sam wniosek z opuszczeniem słów: „oraz akuszerok gminnych“ (powtórzono dosłownie w r. 1876, 1877, 1878, 1879, 1880).

3) W roku 1881 nadano temu wnioskowi następującą formę: „Znaczne pomnożenie się chorób epidemicznych w kraju i wzrastająca śmiertelność wymaga organizacyi lekarzy gminnych, a przynajmniej zawezwania miasteczek do utworzenia lekarzy gminnych“ (powtórzono dosłownie w r. 1882, 1883).

W roku 1884 podano następną stylizacyę:

4) Znaczne pomnożenie się chorób nagminnych, stałe utrzymywanie się tychże w jednych i tych samych okolicach kraju, duża śmiertelność z tychże i brak wszelkich środków ochronnych przeciw ich rozszerzaniu, oraz ku wytępieniu ognisk zarazkowych skierowanych, wymagają dokładniejszego jak dotąd nadzoru sanitarnego w kraju, nie mniej osób z postęпами nauki lekarskiej

obznajomionych, którymby przeprowadzenie zarządzeń sanitarnych przeciwepidemicznych w gminach poruczyć można. Dlatego koniecznym jest w interesie ogółu, państwa i kraju, aby w każdym powiecie systemizowany był c. k. urzędnik sanitarny rządowy t. j. lekarz powiatowy, oraz aby łącząc pewną ilość gmin, względnie do obszaru i zaludnienia, utworzone zostały publiczne posady lekarzy gminnych okręgowych. (Powtórzono dosłownie w r. 1885).

W roku 1886 brzmiał ten wniosek jak następuje :

5) Znaczne szerzenie się chorób nagminnych w kraju wymaga dokładniejszego nadzoru sanitarnego, przeto koniecznym jest w interesie ogółu, państwa i kraju, łączenie pewnej ilości gmin względnie do obszaru i zaludnienia i tworzenie posad lekarzy gminnych okręgowych (powtórzono dosłownie w r. 1887).

6) W r. 1888: Należy przeprowadzić organizację lekarzy gminnych i akuszerok gminnych.

II.

1) Należy przeprowadzić organizację lekarzy powiatowych (wniosek z r. 1873).

2) W r. 1874: Należy już raz przeprowadzić stałą organizację lekarzy powiatowych. Dotychczasowe bowiem prowizoryum, tylekrotnie już potępione, istnieje ze szkodą dla kraju, a krzywdą dla lekarzy (powtórzono dosłownie w r. 1875, 1876).

3) W r. 1884 Lekarze powiatowi otrzymali przy organizacji służby zdrowia rangę i płacę, która w żadnym nie stoi stosunku do stopnia akademickiego i do potrzeb życia, wskutek czego są zmuszeni szukać w praktyce lekarskiej godziwych środków do utrzymania rodziny. Wobec tego z natury rzeczy nie ma możności, aby ci urzędnicy, których pomimo stopnia akademickiego, zepchnięto do działu urzędników manipulacyjnych z wysłużonych podoficerów w przeważnej liczbie się uzupełniających i którym nie dano odpowiednich zawodowi i stanowisku środków do życia, żeby ci urzędnicy uczuli potrzebę poświęcenia się wyłącznie pracy, skierowanej do poprawy opłakanych stosunków sanitarnych w kraju i z zaparciem siebie samych oddali się wyłącznie dla pożytku ogółu, rujnując tym sposobem byt swój materialny i skazując rodziny własne na nędzę. Jeśli zaś Galicya ma się poprawić pod względem sanitarnym, to cała obecna generacja lekarzy powiatowych takiej pracy podjąć się musi i takiego zaparcia interesu.

własnego dla dobra ogółu potrzebuje. Dlatego c. k. krajowa Rada Zdrowia podnosi z naciskiem, że potrzebnem jest podwyższenie rangi i płacy lekarzy powiatowych, zapewnienie tym posadom jakiegoś awansu i bytu materialnego, co wypływa z prostego uczucia sprawiedliwości i etyki w obec ludzi, którzy więcej narażają życie jak żołnierze i których stosunkowo więcej ginie z zarazka chorobowego w służbie nabytego, jak od brani palnej w boju (dosłownie powtórzono w r. 1885).

4) W r. 1886: Potrzebnem jest podwyższenie lekarzom powiatowym rangi i płacy (dosłownie powtórzono w r. 1887, 1888, 1889, 1890, 1891, 1892 i 1893).

III.

1) Należy postarać się o przygotowanie przyrostu potrzebnej liczby lekarzy uzdolnionych w kraju przez wskrzeszenie w miejsce zwiniętej szkoły medyczno-chirurgicznej we Lwowie, fakultetu lekarskiego. (Wniosek z r. 1873, powtórzony dosłownie w r. 1874, 1875, 1876).

2) W r. 1877 uczyniono ten sam wniosek z dodatkiem: „Wobec zapadłej już w tym roku uchwały, o którą c. k. kraj. Rada Zdrowia od lat kilku się upomina, należy obecnie postarać się o jak najrychlejsze tejsze uchwały wykonanie (dosłownie powtórzono z dodatkiem powyższym w r. 1878, 1879, 1880, 1881, 1882, 1883, 1884).

3) W r. 1885 ustyliżowano wniosek ten jak następuje:

Tylokrotnie wykazaliśmy już konieczność zaprowadzenia w Galicyi instytucyi lekarzy gminnych, bez których wszelkie przepisy sanitarne istnieją tylko na papierze. Wykazywaliśmy już od lat dziesiątek, że prócz innych trudności braknie do wprowadzenia w życie tej instytucyi, lekarzy. Dziś wys. Rząd sam upomina się o lekarzy gminnych, o co lat tyle c. k. kraj. Rada Zdrowia nawoływała i brak lekarzy wykazuje się już w całej pełni. Należy więc postarać się o przygotowanie przyrostu potrzebnej liczby lekarzy uzdolnionych p-zez wskrzeszenie w miejsce zwiniętej c. k. Szkoły medyczno-chirurgicznej we Lwowie, fakultetu lekarskiego. Wobec zapadłych już w tym duchu uchwał w Radzie Państwa, należy obecnie postarać się o jak najrychlejsze tychże wykonanie.

4) W r. 1886: Należy postarać się o zapewnienie przyrostu potrzebnej liczby lekarzy uzdolnionych przez wskrzeszenie we Lwowie

w miejsce zwiniętej szkoły medyczno-chirurgicznej fakultetu lekarskiego (powtórzono dosłownie w r. 1887, 1888, 1889).

IV.

1) Należy postarać się o utworzenie w Krakowie zakładu obłąkanych przynajmniej z 200 łózkami i o rozszerzenie zakładu we Lwowie do ilości 500 łózek. (Wniosek z r. 1873, powtórzono dosłownie w r. 1874).

2) W r. 1875: Należy postarać się o pomnożenie zakładów dla obłąkanych, a przynajmniej o powiększenie istniejących (powtórzono dosłownie w r. 1876, 1877).

3) W r. 1878: Na zasadzie cyfer odnoszących się do rozkładu w kraju obłąkanych, nie umieszczonych w zakładach publicznych, należy powiększyć zakład obłąkanych w Krakowie posiadający tylko 50 łózek, a więc urządzony na znacznie mniejsze rozmiary, jak filie takiegoż zakładu lwowskiego w Przemyślu i Żółkwi (powtórzono dosłownie w r. 1879).

4) W r. 1880 powtórzono wniosek powyższy z dodatkiem: Ze względu oszczędności, należy urządzać filie zakładów obłąkanych przy szpitalach prowincjonalnych, które do tego celu odpowiednie posiadają budynki. Główne zakłady krajowe staną się zakładami leczniczymi dla chorób ostrych i takich, gdzie leczenie jest w ogóle możebne, filie zaś, którym należałoby wyznaczyć taksy więcej ich wydatkom odpowiednie, mieścić będą nieuleczalnych i to tych, których umieszczenia, czy też bezpieczeństwo publiczne, czy też moralność i ludzkość wymagają (dodatek ten powtórzono dosłownie w r. 1881, 1882).

5) W r. 1883: W obec wielkiej ilości obłąkanych, błąkających się po kraju, należy postarać się o umieszczenie tychże w zakładach umysłowo chorych (powtórzono dosłownie w r. 1884, 1885, 1886, 1887).

6) W r. 1888 ustylizowano: W obec wielkiej ilości obłąkanych, błąkających się po kraju bez opieki, należy postarać się o umieszczenie tychże w zakładach dla umysłowo chorych przez rozszerzenie istniejących lub założenie nowych zakładów (powtórzono dosłownie w r. 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894).

V.

1) Jedyny we Lwowie istniejący prywatny zakład głuchoniemych należy uznać za krajowy publiczny i takowy powiększyć (wniosek uczyniony w r. 1873).

2) W r. 1874 zmieniono stylizację: Należy się zająć losem głuchoniemych i przez ustanowienie jedyne go w kraju we Lwowie istniejącego zakładu prywatnego, zakładem publicznym, krajowym, wychowawczym, zapewnić im odpowiedni przytułek i umiejętną opiekę. Ze względu zaś, że zakład lwowski dla głuchoniemych jest mały, należy prócz uznania go za zakład krajowy publiczny, powiększyć takowy.

3) W r. 1875: Należy urządzić krajowy zakład dla głuchoniemych (powtórzono dosłownie w r. 1876, 1877, 1878, 1879, 1880).

4) Należy urządzić krajowy zakład dla ciemnych i to na razie przez uznanie zakładów głuchoniemych, jakoteż i ciemnych, istniejących, jako prywatne we Lwowie, za zakłady krajowe publiczne. (Wniosek z r. 1878. powtórzony dosłownie w r. 1879, 1880).

5) W r. 1881 rozszerzono wniosek: Należy urządzić krajowy zakład dla głuchoniemych i także dla ciemnych i to na razie przez uznanie prywatnych zakładów głuchoniemych, jakoteż i ciemnych za publiczne zakłady krajowe (powtórzono dosłownie w r. 1882).

6) W r. 1883: W obec wielkiej ilości głuchoniemych i ciemnych (8611—4595) należy urządzić krajowy zakład dla głuchoniemych i także dla ciemnych (powtórzono dosłownie w r. 1884, 1885).

7) W r. 1886: Koniecznem jest urządzenie krajowych publicznych zakładów wychowawczych dla głuchoniemych i ciemnych (powtórzono dosłownie w r. 1887, 1888, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894).

VI.

1) Należy się starać, aby sprawa propinacyjna jak najrychlej ostatecznie uregulowaną została, aby móc odnośne przepisy policyjne przeprowadzać z wszelką surowością (wniosek z r. 1873)

VII.

1) Celem podniesienia oświaty ludu należy pokątne szkoły izraelskie znieść, a odnośnych przepisów o przymusie szkolnym należy przestrzegać (wniosek z r. 1873).

VIII.

1) Celem podniesienia dobrobytu ludu należy oprócz głównych dni świątecznych, inne kościelne dni świąteczne uznać za dni robocze (wniosek z r. 1873).

2) W r. 1874 ustylizowano, jak następuje: Należy postarać się o zmniejszenie ilości świąt, odpustów, targów, ogółem dni dla próżniactwa przeznaczonych i uzyskać tym sposobem więcej dni roboczych, a tem samem i więcej rąk do pracy.

3) W r. 1875: Należy postarać się o zmniejszenie ilości świąt i odpustów i uzyskać tym sposobem więcej dni roboczych, a tem samem i więcej rąk do pracy (powtórzono dosłownie w r. 1876, 1877, 1878, 1879, 1880, 1881, 1882, 1883, 1884, 1885).

IX.

1) Należy przystąpić do regulacji rzek w kraju i zarządzić przymusową budowę studni dobrze urządzonych w każdej miejscowości (wniosek z r. 1873).

2. W r. 1890: Osuszenie rozległych bagnisk i moczarów, regulacja rzek w bardzo wielu powiatach leży nie tylko w interesie ekonomicznym, lecz także i zdrowotnym kraju (powtórzono dosłownie w r. 1891, 1892, 1893, 1894).

X.

Należy się starać, by koszta szpitalne ubogich syfilitycznych chorych ponosił w zupełności fundusz publiczny (Wniosek, z r. 1873).

XI.

1) Należy jak najrychlej złożyć mieszaną komisję, celem ułożenia projektu przepisów postępowania w czasie panowania cholery w kraju. (Wniosek z r. 1873).

XII.

1) Należy zaprowadzić przymus ochronnego szczepienia i rewakynacji i z funduszków państwowych wprowadzić w życie i utrzymywać przynajmniej jeden zakład krowiankowy w Galicyi. (Wniosek z r. 1873).

2) W r. 1881: Należy zaprowadzić przymusowe szczepienie ochronne od ospy, a przynajmniej poprawić proceder szczepienia po miastach (powtórzono dosłownie w r. 1882, 1883, 1884, 1885, 1886, 1887).

3) W r. 1888: Dla powstrzymania szerzenia się ospy należy zaprowadzić przymus szczepienia ochronnego i rewakynacji. (Powtórzono dosłownie w r. 1889, 1890, 1891).

XIII.

1) Na wzór innych państw europejskich należy wydać ustawę dla obłąkanych (Irrengesetz). (Wniosek z r. 1873).

XIV.

1) Należy postarać się o założenie w Galicyi kraju rolniczym, choćby jednej szkoły weterynaryi i zapewnić tym sposobem potrzebną dla kraju ilość weterynarzy. (Wniosek z r. 1874).

2) W r. 1875 powtórzono dosłownie powyższy wniosek z dodatkiem: Prócz tego konieczne jest zwiększenie liczby stałych posad rządowych i ustanowienie krajowych, weterynarskich (powtórzono dosłownie w r. 1876, 1877, 1878).

XV.

1) Zbadać należy przyczynę znacznej śmiertelności w powiatach brzeżańskim, podhajeckim, lwowskim, tłumackim, oraz grodeckim i kossowskim. (Wniosek z r. 1875).

XVI.

1) Należy napowrót zaprowadzić zniszczone domy podrzutek, a względnie urządzić zakłady opieki nad niemowlętami. C. k. Rada Zdrowia jest gotową w razie przyjęcia powyższej zasady wypracować odpowiednie wnioski. (Wniosek z r. 1875, powtórzono dosłownie w r. 1876, 1877, 1878, 1879, 1880, 1881, 1882, 1883, 1884, 1885, 1886, 1887, 1888, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894).

XVII.

1) Obok ścisłego przestrzegania i uregulowania przepisów dotyczących działalności akuszerki, zachodzi konieczna potrzeba tworzenia płatnych posad akuszerki gminnych. (Wniosek z r. 1875 powtórzono dosłownie w r. 1876, 1877, 1878, 1879, 1880, 1881, 1882, 1883).

XVIII.

1) Należy postarać się o wybudowanie zakładów położnic i urządzenie ich odpowiednio wymogom higieny lekarskiej. C. k. Rada Zdrowia jest gotową w razie przyjęcia wniosku wypracować odpowiednie zarysy. (Wniosek z r. 1876, powtórzony dosłownie w r. 1877, 1878, 1879, 1880, 1881, 1882, 1883, 1884, 1885, 1886, 1887, 1888, 1889).

2) W r. 1890 powtórzono powyższy wniosek dosłownie z dodatkiem: Wybudowanie nowego domu porodowego we Lwowie jest rzeczą nagłą.

XIX.

1) Należy postarać się o to, aby w myśl ustawy z r. 1870 bez względu na przeprowadzić się mającą organizację lekarzy powiatowych, już w r. b. wprowadzone zostały w życie peryo-

dyczne objażdżki lekarzy powiatowych, w celu poprawy statystyki głuchoniemych, kretynów i obłąkanych. (Wniosek z r. 1876, powtórzono dosłownie w r. 1877).

XX.

1) Ze względu na niestosunkowo małą ilość obserwowanych chorób nagminnych, wobec wielkiej ilości wypadków śmierci temiż chorobami w kraju spowodowanymi, oraz ze względu na niestosunkowo dużą liczbę śmierci gwałtownych bez wykazania przyczyny, w obec małej cyfry takich śmierci z wykazaną przyczyną, należy zwrócić uwagę c. k. Starostw, głównie zaś tych, których powiaty w odpowiednim dziale, szczegółowo wykazane zostały, na niedokładne obserwowanie urzędowe chorób nagminnych, oraz c. k. Sądów również wyliczonych, o częstsze i dokładniejsze badanie przyczyn śmierci gwałtownych. Wezwać zaś należy wszystkie c. k. Starostwa i wszystkie c. k. Sądy w kraju, do dokładniejszego przestrzegania ustaw sanitarnych o chorobach nagminnych i ustaw karnych, o badaniu przyczyn wypadków śmierci gwałtownych, a więc pcd względem sądowo-karnym zawsze podejrzanych, przy których tylko sekcyja sądowa sprawdzić może, czy zaszedł czyn zbrodniczy, czy też przypadek. (Wniosek z r. 1877, powtórzono dosłownie w r. 1878).

2) W r. 1879 powtórzono pierwszą część tego wniosku dosłownie z opuszczeniem drugiej części wniosku o wzywaniu wszystkich Starostów.

XXI.

1) Należy zwrócić uwagę wys. c. k. Ministerstwa rolnictwa na wykazane usterki w administracyi zakładu zdrojowego w Krynicy, oraz na wnioski c. k. Rady Zdrowia, przedłożone powołanemu wys. c. k. Ministerstwu na jego własne żądanie w memorjale jeszcze w styczniu 1875 podanym. (Wniosek z r. 1877).

XXII.

1) Należy wezwać wszystkie c. k. Starostwa, aby wszelkimi możliwymi i dozwolonymi sposobami z urzędu wpływały na gminy w sprawie mianowania lekarzy oglądaczami ciał umarłych. (Wniosek z r. 1878).

XXIII.

1) Należy postarać się w drodze właściwej, aby wszystkie większe miasta w Galicyi przedkładały regularnie wykazy o ruchu prostytutki. (Wniosek z r. 1878).

XXIV.

1. Wobec coraz to więcej rozwielniającego się partactwa lekarskiego, wykonywanego przez cyrulików, akuszerki i inne osoby do praktyki lekarskiej wcale nie powołane, zachodzi konieczna potrzeba rewizyi przepisów odnoszących się do nadzoru czynności lekarskich przez c. k. władze administracyjno-sanitarne i przyznanie tym władzom obszerniejszych praw w nakładaniu kar za przestępstwa sanitarne i sprężystsze go tychże zastosowania. Należy dalej koniecznie zwrócić w drodze właściwej uwagę wysokiego Sądownictwa na tę okoliczność, że tolerowanie partactwa lekarskiego formalistyką i nader łagodne traktowanie tego rodzaju przestępstw, ośmiela tylko do tego korzystnego nadużycia ze szkodą zdrowia i życia ludności pogńębionej dotąd w grubej ciemności przesądów i mistycyzmu. Jeżeli stosunki w tym względzie się nie zmieniają, wszelkie ustawy sanitarne stanowiąc będą tylko materyał historyczny, pozostaną na papierze, a ich dobrodziejstw nigdy kraj nie wyzyska. (Wniosek z r. 1884).

XXV.

1) Ponieważ dotąd tylko część c. k. władz rządowych przedkłada sprawy sanitarne do zaopiniowania c. k. Radzie Zdrowia, wedle ustawy zaś z 30. kwietnia 1870 we wszystkich sprawach tego rodzaju, nawet natury lokalnej, kraj. Rada Zdrowia pomijaną być nie powinna, co naturalnie dzieje się ze szkodą i brakiem jednolitości w przeprowadzeniu tych spraw, przeto koniecznem jest postarać się, aby wszelkie sprawy sanitarne, bez względu na kompetencye władz, które takowe rozstrzygać mają, dla oddania opinii c. k. kraj. Radzie Zdrowia na przyszłość przedkładane były. (Wniosek z r. 1884, powtórzono dosłownie w r. 1885).

2) W r. 1886 ustylizowano: Koniecznem jest postarać się, aby wszelkie sprawy sanitarne kraj. Radzie Zdrowia do zaopiniowania przedkładano. (Powtórzono dosłownie w r. 1887).

XXVI.

1) W celu powstrzymania rozwoju chorób nagminnych, które jedną trzecią ubytku rocznego w ludności wynoszą, koniecznem jest prócz zaprowadzenia lekarzy gminnych, także wydanie ustawy budowlanej dla gmin wiejskich i miasteczek, gdyż przy obecnym sposobie budowania o wstrzymaniu jakiejkolwiek choroby nagminnej i racjonalnej dezynfekcyi mowy być nie może. (Wniosek z roku 1885).

2) W r. 1886 przyjęto w stylizacyi: W celu powstrzymania rozwoju chorób nagminnych koniecznem jest wydanie ustawy budowlanej dla gmin wiejskich i miasteczek. (Powtórzono dosłownie w roku 1887).

3) W r. 1888. Dla poprawy stosunków higienicznych w kraju, należy postarać się o przyspieszenie ustawy budowlanej dla miasteczek i wsi.

XXVII.

1) Rok rocznie rozszerza się coraz więcej w kraju jaglica (trachoma) i należy wprowadzić wszelkie środki ochronne, aby dalszy rozwój tej choroby powstrzymać i obecny zmniejszyć. W tym celu należy polecić c. k. lekarzom powiatowym, aby przy każdorazowym otwarciu kursu w szkołach średnich i ludowych przeprowadzili rewizyę sanitarną dzieci szkolnych co do zaraźliwości chorób ocz i wezwać Dyrekeye tych szkół do ułatwienia takiej rewizyi c. k. urzędnikom sanitarnym. (Wniosek z r. 1885).

XXVIII.

Nie ulega wątpliwości, że zasady antyseptyki przy położach w kraju naszym wcale nie są zachowane. Przez brak znajomości rzeczy, oraz brak czystości, akuszerki same są nader często przenosicielkami zarazku położowego. Byłoby rzeczą pożądaną wprowadzić dla akuszerok egzamina dodatkowe w celu obeznania ich z nowszymi postęпами nauki położnictwa. Lekarzy zaś należy za-

wezwać, aby o gorączce połogowej, jako o chorobie zakaźnej władze sanitarne uwiadomiali i tym sposobem pewną kontrolę nad czynnościami akuszerki oraz opiekę nad położnicami w gminach umożliwili. (Wniosek z r. 1885).

2. W r. 1886 ustylizowano: Byłoby rzeczą pożądaną wprowadzić dla akuszerki egzamina dodatkowe w celu obeznania ich z nowszymi postępami nauki położnictwa. (Powtórzono dosłownie w r. 1887, 1888, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894).

XXIX.

Jest rzeczą niezbędną ustanowienie w szkołach stałego nadzoru lekarskiego. (Wniosek z r. 1886, powtórzono dosłownie w roku 1887, 1888, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894).

XXX.

Ponieważ obecnie szpitale nie wystarczają dla pomieszczenia zgłaszających się chorych, przeto koniecznem jest rozszerzenie istniejących lub zakładanie nowych szpitali publicznych, obok zakładania przytulisk dla nieuleczalnych. (Wniosek z r. 1886; powtórzony dosłownie w r. 1887, 1888, 1889, 1890).

2. W r. 1891 powtórzono dosłownie z dodatkiem, aby przynajmniej w każdym powiecie był jeden szpital. (Powtórzono dosłownie w r. 1892, 1893, 1894).

XXXI.

1) Dla sanacyi miast naszych jest rzeczą niezbędną usunięcie targowic bydłych z śródmieścia na inne miejsca odpowiadające wymogom sanitarnym i weterynarno-policyjnym. (Wniosek z roku 1886, powtórzony dosłownie w r. 1887).

XXXII.

1) Dla umożliwienia odpowiedniego wykonania czynności przekazanych zwierzchnościom gminnym przez ustawę z 30. kwietnia

1870 należy przeprowadzić połączenie obszaru dworskiego i utworzenie jednolitych gmin, o ile okaże potrzeba, zbiorowych. (Wniosek z r. 1888, powtórzono dosłownie w r. 1889).

XXXIII.

1) Celem skutecznego powstrzymania szerzenia się chorób nagminnych należy wydać ustawę o zapobieganiu szerzeniu się chorób zakaźnych na wzór ustawy wydanej pod tym względem co do chorób stadnych. (Wniosek z r. 1888, powtórzono dosłownie w r. 1889, 1890, 1891, 1892).

2) r. 1893. Celem skutecznego powstrzymania szerzenia się chorób zakaźnych, należy wydać ustawę o zapobieganiu chorobom nagminnym, w którejby przyjętą była zasada odszkodowania osób izolowanych z powodu utraty zarobku podczas izolacji i odszkodowania za zniszczone przedmioty, których dezynfekcja jest niemożliwą. (Powtórzono dosłownie w r. 1894).

XXXIV.

1) Dla umożliwienia należytego nadzorowania chorób nagminnych należy postarać się o podwyższenie kwoty wstawianej do budżetu na cele sanitarne dla Galicyi, (Wniosek z r. 1888).

2) W r. 1889. Dla umożliwienia należytego nadzorowania chorób nagminnych, oraz dla utworzenia instytutu higieniczno-bakteryologicznego, koniecznego do badań istoty chorób zakaźnych, należy postarać się o podwyższenie kwoty wstawianej do budżetu na cele sanitarne dla Galicyi. (Powtórzono dosłownie w r. 1890).

XXXV.

1) Wobec dzisiejszego stanu nauki, należy postarać się, aby każdy szpital powszechny posiadał odpowiedni przyrząd do desynfekcji. (Wniosek z r. 1888, powtórzono dosłownie w roku 1889, 1890).

2) W r. 1891. Należy dążyć do tego, aby przy wznoszeniu nowych budowli szpitalnych więcej jak dotychczas zwracano uwagę na oddziały chorób zakaźnych i aby każdy szpital posiadał własny aparat dezynfekcyjny parowy. (Powtórzono dosłownie w r. 1892, 1893, 1894).

XXXVI.

1) Dążyć należy, aby w każdym szpitalu powszechnym mieszkał sekundaryusz. (Wniosek z r. 1888. (Powtórzony dosłownie w r. 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894).

XXXVII.

1) Pożądanem byłoby przeprowadzenie organizacyi lekarzy szpitalnych na prowincyi mające na celu stabilizowanie posad oraz podwyższenie płac lekarzy. (Wniosek z r. 1888. (Powtórzone dosłownie w r. 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894).

XXXVIII.

1) Dla podniesienia zdrowotności należy koniecznie poczynić odpowiednie kroki dla podniesienia dobrobytu ludu wiejskiego, przez zmniejszenie ciężarów nałożonych na ziemię, przez poprawę gospodarstwa wiejskiego, podniesienie przemysłu drobnego. (Wniosek z r. 1889 powtórzony dosłownie w r. 1890).

2) W r. 1891 powtórzone dosłownie powyższy wniosek z dodatkiem: i ułatwienie nabywania ziemi przez włościan. (Powtórzone dosłownie w r. 1892, 1893. 1894).

XXXIX.

1) Należy przeprowadzić organizacyą szkół dla akuszek. (Wniosek z r. 1889. Powtórzone dosłownie w r. 1890, 1891, 1892, 1893, 1894).

XL.

1) Pożądanem jest postaranie się o odpowiednią zmianę rozporządzenia ministeryalnego z dnia 6. marca 1854 dz. p. p. nr. 57. (Wniosek z r. 1889. Powtórzone dosłownie w r. 1890).

2) W roku 1891 powtórzone ten wniosek z dodatkiem: tak, iżby wszelkie nieuprawnione wykonywanie położnictwa podlegało karze, tembardziej, że wskutek ustawy o organizacyi służby zdrowia

w gminach. rozmieszczenie akuszerki w kraju, będzie więcej celowi odpowiedniem. (Powtórzono dosłownie w r. 1892, 1893, 1894).

XLI.

1) W celu powstrzymania szerzenia się chorób nagminnych, należy:

a) przez uregulowanie w całym kraju opieki nad ubogimi lub przez zakładanie domów przymusowej pracy ukrócić włóczęgostwo;

b) otoczyć większą opieką sanitarną miejsca wielkich odpustów w kraju;

c) dążyć do odpowiedniejszego pomieszczenia bardzo wielu aresztów c. k. Sądów. (Wniosek z r. 1890. Powtórzono dosłownie w r. 1891, 1892).

2) W r. 1893 powtórzono dosłownie z dodatkiem:

d) dążyć do tego, aby każdy powiat polityczny posiadał przynajmniej jeden ruchomy aparat parowy do dezynfekcyi. (Powtórzono dosłownie w r. 1894).

XLII.

1) Stłumienie pijaństwa staje się rzeczą nagłą dla zmniejszenia śmiertelności i coraz bardziej wzmagającej się liczby obłąkanych. (Wniosek z r. 1890, powtórzony dosłownie w roku 1891, 1892, 1893, 1894).

XLIII.

1) Z powodu endemicznego panowania dysenteryi w kraju, zabierającej rok rocznie znaczną ilość ofiar, staje się niezbędną rzeczą przeprowadzić ściślejsze badania w miejscach najbardziej tą chorobą nawiedzonych, tak co do istoty tej choroby, jakoteż co do warunków jej szerzenia się. Szczególnie w kierunku bakteryologicznym badania są wskazane. (Wniosek z r. 1891, powtórzony dosłownie w r. 1892, 1893, 1894).

XLIV.

1. Ażeby skutecznie wpłynąć na poprawę mieszkań w Krakowie i we Lwowie i przez to zmniejszyć ilość umierających na suchoty płuc, należy ściślej jak dotychczas przestrzegać przepisów ustawy budowniczej dla obu tych miast wydanej. (Wniosek z roku 1892, powtórzono dosłownie w r. 1893, 1894).

XLV.

1) Z powodu wielkiej ilości urlopowanych i uwolnionych z wojska z powodu jaglicy z wschodnich powiatów Galicyi zachodzi konieczna potrzeba, aby władze wojskowe większą zwracały uwagę na tę chorobę już to w czasie poboru, już to w czasie służby wojskowej. (Wniosek z r. 1893, powtórzony dosłownie w r. 1894).

W dołączonych tablicach zestawiono spis wszystkich dotychczasowych członków c. k. krajowej Rady Zdrowia wraz z cyfrowym wykazem ich prac, odbytych posiedzeń i t. d.

Dr. Zdzisław Lachowicz,

sekretarz c. k. kraj. Rady Zdrowia.

Następująca tablica wykazuje, ile posiedzeń odbywała c. k. krajowa Rada Zdrowia rocznie i ile referatów załatwiano w ciągu każdego roku. W ciągu całego dwudziestopięciolecia odbyto 333 posiedzeń, na których załatwiono 1484 referatów.

W pierwszym pięcioleciu (1871—1875 włącznie) było przeciętnie rocznie 13 posiedzeń i załatwiano rocznie w przecięciu 38 spraw; w środkowym pięcioleciu czynności Rady Zdrowia (t. j. 1881—1885 incl.) przeciętnie tylko 10 posiedzeń rocznie, lecz załatwiano przeciętnie rocznie po 48 spraw; w ostatniem zaś pięcioleciu (1891—1895 włącznie) było przeciętnie rocznie 15 posiedzeń, a załatwiano spraw w ciągu roku w przecięciu 110. — Biorąc zaś z całego okresu przeciętną, wypada 13 posiedzeń na rok i 59 załatwionych spraw rocznie.

W roku	I l o ś ć	
	odbytych posiedzeń	załatwionych referatów
1871	14	27
1872	13	43
1873	14	48
1874	12	32
1875	14	41
1876	8	25
1877	10	34
1878	11	34
1879	17	39
1880	13	36
1881	10	45
1882	10	43
1883	14	59
1884	9	46
1885	11	51
1886	14	38
1887	15	47
1888	12	56
1889	14	81
1890	19	107
1891	16	79
1892	20	115
1893	15	122
1894	14	136
1895	14	100
Razem . .	333	1484

Przewodniczących miała c. k. kraj. Rada Zdrowia w ciągu 25 lat czterech, a mianowicie:

- 1) Dr. Ignacy Ressig od 14/1 1871 do 18/2 1874.
- 2) Dr. Zygmunt Rieger od 18/2 1874 do 25/5 1880.
- 3) Dr. Alfred Biesiadecki od 25/5 1880 do 31/3 1889.
- 4) Dr. Adam Czyżewicz od 18/5 1889 do chwili obecnej.

Zastępców przewodniczących Rady Zdrowia było siedmiu:

- 1) Dr. Michał Wereszczyński od 14/1 1871 do 18/2 1874.
- 2) Dr. Józef Milleret od 18/2 1874 do 22/5 1877.
- 3) Dr. Karol Berthleff od 22/5 1877 do 25/5 1880.
- 4) Dr. Zygmunt Rieger od 25/5 1880 do 17/7 1883.
- 5) Dr. Franciszek Hoszard od 17/7 1883 do 4/11 1884.
- 6) Dr. Adam Czyżewicz od 23/1 1885 do 18 5 1889.
- 7) Dr. Wiktor Opolski od 18/5 1889 do chwili obecnej.

Sekretarzy było czterech, a mianowicie:

- 1) Dr. Wincenty Szymonowicz od 14/1 1871 do 4/12 1871.
  - 2) Dr. Ferdynand Cassina od 4/12 1871 do 7/1 1879.
  - 3) Dr. Józef Merunowicz od 7/1 1879 do 1 10 1889.
  - 4) Dr. Zdzisław Lachowicz od 1/10 1889 do chwili obecnej.
-

Następujące zestawienie podaje *A.* spis wszystkich zwyczajnych członków kraj. Rady Zdrowia, *B.* spis członków nadzwyczajnych, *C.* delegatów Izb lekarskich, *D.* c. k. weterynarzy krajowych jako fachowych referentów tejże Rady, *E.* spis sekretarzy Rady Zdrowia — przy czem wykazano ile każdy z członków Rady Zdrowia w przeciągu całego okresu 25-letniego załatwił referatów.

Trzydziestu członków zwyczajnych, którzy w tym okresie godność tę piastowali załatwili 1366 referatów. Na każdego członka wypadłoby więc nie uwzględniając czasu, przez jaki był zwyczajnym członkiem Rady Zdrowia po 45 referatów. Najwięcej referatów załatwili dr. Opolski 166, dr. Rieger 137, dr. Merunowicz 134; najmniej, bo żadnego dr. Ressig.

Członków nadzwyczajnych było w tym okresie 27, którym tylko wyjątkowo powierzano referaty, tak, iż przez cały czas załatwili tylko 10 referatów, a z tego najwięcej (4) Zygmunt Rucker mag. farm.

Delegaci Izb lekarskich, którato instytucya dopiero w ostatnich latach weszła w życie załatwili jeden referat.

C. k. weterynarze krajowi przydzieleni Radzie Zdrowia w myśl ustawy jako fachowi referenci załatwili 9/ spraw, a sekretarze Rady 10.

Lp. kronologicznej		Lp. alfabetycznej		Lp. chronologicznej		Lp. alfabetycznej	
1	2	3	4	5	6	7	8
1	1	1	1	1	1	1	1
2	2	2	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4	4	4
5	5	5	5	5	5	5	5
6	6	6	6	6	6	6	6
7	7	7	7	7	7	7	7
8	8	8	8	8	8	8	8
9	9	9	9	9	9	9	9
10	10	10	10	10	10	10	10
11	11	11	11	11	11	11	11
12	12	12	12	12	12	12	12
13	13	13	13	13	13	13	13
14	14	14	14	14	14	14	14
15	15	15	15	15	15	15	15
16	16	16	16	16	16	16	16
17	17	17	17	17	17	17	17
18	18	18	18	18	18	18	18
19	19	19	19	19	19	19	19
20	20	20	20	20	20	20	20
21	21	21	21	21	21	21	21
22	22	22	22	22	22	22	22
23	23	23	23	23	23	23	23
24	24	24	24	24	24	24	24
25	25	25	25	25	25	25	25
26	26	26	26	26	26	26	26
27	27	27	27	27	27	27	27
28	28	28	28	28	28	28	28
29	29	29	29	29	29	29	29
30	30	30	30	30	30	30	30
31	31	31	31	31	31	31	31
32	32	32	32	32	32	32	32
33	33	33	33	33	33	33	33
34	34	34	34	34	34	34	34
35	35	35	35	35	35	35	35
36	36	36	36	36	36	36	36
37	37	37	37	37	37	37	37
38	38	38	38	38	38	38	38
39	39	39	39	39	39	39	39
40	40	40	40	40	40	40	40
41	41	41	41	41	41	41	41
42	42	42	42	42	42	42	42
43	43	43	43	43	43	43	43
44	44	44	44	44	44	44	44
45	45	45	45	45	45	45	45
46	46	46	46	46	46	46	46
47	47	47	47	47	47	47	47
48	48	48	48	48	48	48	48
49	49	49	49	49	49	49	49
50	50	50	50	50	50	50	50
51	51	51	51	51	51	51	51
52	52	52	52	52	52	52	52
53	53	53	53	53	53	53	53
54	54	54	54	54	54	54	54
55	55	55	55	55	55	55	55
56	56	56	56	56	56	56	56
57	57	57	57	57	57	57	57
58	58	58	58	58	58	58	58
59	59	59	59	59	59	59	59
60	60	60	60	60	60	60	60
61	61	61	61	61	61	61	61
62	62	62	62	62	62	62	62
63	63	63	63	63	63	63	63
64	64	64	64	64	64	64	64
65	65	65	65	65	65	65	65
66	66	66	66	66	66	66	66
67	67	67	67	67	67	67	67
68	68	68	68	68	68	68	68
69	69	69	69	69	69	69	69
70	70	70	70	70	70	70	70
71	71	71	71	71	71	71	71
72	72	72	72	72	72	72	72
73	73	73	73	73	73	73	73
74	74	74	74	74	74	74	74
75	75	75	75	75	75	75	75
76	76	76	76	76	76	76	76
77	77	77	77	77	77	77	77
78	78	78	78	78	78	78	78
79	79	79	79	79	79	79	79
80	80	80	80	80	80	80	80
81	81	81	81	81	81	81	81
82	82	82	82	82	82	82	82
83	83	83	83	83	83	83	83
84	84	84	84	84	84	84	84
85	85	85	85	85	85	85	85
86	86	86	86	86	86	86	86
87	87	87	87	87	87	87	87
88	88	88	88	88	88	88	88
89	89	89	89	89	89	89	89
90	90	90	90	90	90	90	90
91	91	91	91	91	91	91	91
92	92	92	92	92	92	92	92
93	93	93	93	93	93	93	93
94	94	94	94	94	94	94	94
95	95	95	95	95	95	95	95
96	96	96	96	96	96	96	96
97	97	97	97	97	97	97	97
98	98	98	98	98	98	98	98
99	99	99	99	99	99	99	99
100	100	100	100	100	100	100	100

A) Członkowie zwyczajni

L. porz.	Imię i nazwisko	Ilość referatów					
		1871	1872	1873	1874	1875	1876
1	Dr. Berthleff Karol	6	9	6	5	5	4
2	Dr. Biesiadecki Alfred	.	.	.	.	.	2
3	Dr. Cassina Ferdynand	.	.	.	.	.	1
4	Dr. Czerkawski Julian	7	5	2	.	.	.
5	Dr. Czyżewicz Adam	.	4	5	5	8	2
6	Dr. Festenburg Gérard Edward	.	.	.	.	.	.
7	Dr. Gatscher Franciszek	2	.	.	.	.	.
8	Dr. Gembarzewski Ludwik	.	.	.	2	2	.
9	Dr. Głowacki Bolesław	.	.	.	.	.	1
10	Dr. Hoszard Franciszek	.	.	.	.	.	.
11	Dr. Jasiński Władysław	1	.	.	.	.	.
12	Dr. Kadyi Henryk	.	.	.	.	.	.
13	Dr. Krówczyński Ignacy	.	.	.	.	.	.
14	Dr. Krzecunowicz Piotr	.	3	2	.	.	.
15	Dr. Merczyński Emil	.	.	.	.	.	.
16	Dr. Merunowicz Józef	.	.	.	.	.	.
17	Dr. Milleret Józef	4	8	6	1	1	.
18	Dr. Nagel Karol	2	.	.	.	.	.
19	Dr. Noskiewicz August	.	.	.	4	6	2
20	Dr. Opolski Wiktor	.	1	1	2	5	3
21	Dr. Ressig Ignacy	.	.	.	.	.	.
22	Dr. Rieger Zygmunt	.	5	6	6	9	2
23	Dr. Rosner Ignacy	.	.	.	.	.	.
24	Dr. Rożański Józef	.	.	.	.	.	.
25	Dr. Sawicki Stella Jan	.	.	.	.	.	.
26	Dr. Schramm Hilary	.	.	.	.	.	.
27	Dr. Wereszczyński Michał	.	.	5	.	.	.
28	Dr. Widmann Oskar	.	.	.	.	.	.
29	Dr. Wołek Wojciech	.	.	.	4	3	5
30	Dr. Ziembicki Grzegorz	.	.	.	.	.	.
Razem		22	35	43	29	39	22

c. k. krajowej Rady Zdrowia.

Ilość referatów																			
1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893	1894	1895	Ra- zem
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	44
2	1	.	1	.	1	1	1	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	60
4	2	3	6	8	4	6	5	3	3	6	8	.	.	.	.	.	.	.	121
3	7	4	5	5	3	9	6	9	9	6	8	7	7	3	12	9	7	1	121
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	14
3	6	8	5	6	4	3	5	9	3	4	2	4	5	8	12	7	6	4	128
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	4
5	2	2	1	2	2	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	16
.	.	.	.	.	.	2	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	5	11	8	24
.	.	.	3	5	3	7	7	7	8	5	9	8	13	12	6	1	.	.	94
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	5
.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	7	4	14	12	5	19	14	10	9	95
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3	18	16	22	25	26	24	134
1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	21
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	12
3	4	5	3	6	4	9	11	6	7	5	3	6	9	5	8	18	19	13	166
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
4	6	7	7	4	3	10	3	7	3	2	5	11	10	7	11	9	.	.	137
4	3	5	2	6	5	7	6	4	4	6	9	4	.	.	.	.	.	.	65
2	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3
.	.	.	.	.	.	.	1	3	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	5
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	16	29	15	60
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	5
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3	13	11	10	8	13	9	67
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	6	8	12	7	11	14	12
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	64
31	32	37	35	40	33	55	46	50	36	46	47	71	94	73	102	122	135	91	1366

